

ISSN 1311-8544

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ЦЕНТРАЛНА БИБЛИОТЕКА
СЪВЕТ ЗА ЧУЖДЕСТРАННА БЪЛГАРИСТИКА

БЪЛГАРИСТИКА VULGARICA

34/2017

София • 2017

Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“

На корицата: Хроника на Георги Амартол, старобългарски превод от X в. — руски препис от XV в. РГБ, ф. 173.I, № 100, л. 18а

Редактор: проф. дфн Анисава Любенова Милтенова

Съставители: проф. дфн Анисава Любенова Милтенова,
доц. д-р Никола Рачев Казански, Емилия Якова Волева

Адрес на редакцията:

Българска академия на науките

Съвет за чуждестранна българистика

ул. „15 ноември“ 1, София 1040, „Българистика“

Анисава Милтенова тел. (+359-2) 9795383

E-mail: amiltanova@gmail.com; evoleva@abv.bg

© Централна библиотека на БАН, 2017

© Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2017

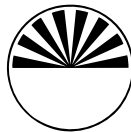
ISSN 1311-8544

BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES
CENTRAL LIBRARY
COUNCIL FOR BULGARIAN STUDIES ABROAD

BULGARIAN STUDIES BULGARICA

34/2017

Sofia • 2017

**Prof. Marin Drinov Publishing House
of Bulgarian Academy of Sciences**

On the cover: Chronicle of George Hamartolos, Old Bulgarian translation from 10th c. — Russian copy of the 15th c., Russian State Library, collection 173.I, № 100, f. 18r

Editor: Prof. Anisava Lyubenova Miltenova, PhD

Compiler: Prof. Anisava Lyubenova Miltenova, PhD,
Assoc. Prof. Nikola Rachev Kazanski, PhD, Emiliya Yakova Voleva

Council for Bulgarian Studies Abroad

Bulgarian Academy of Sciences

Bulgarica

Address: 1, 15 Noemvri Str., Sofia 1040

Anisava Miltenova tel. (+359-2) 9795383

E-mail: amiltenova@gmail.com; evoleva@abv.bg

© Central Library of BAS, 2017

© Prof. Marin Drinov Publishing House of Bulgarian Academy of Sciences, 2017

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОДНИ ДУМИ	9
Пенка Ватова – Боян Пенев – интелектуалецът като мярка за времето	9
БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА	19
Книги 2016–2017 г.	20
Съст. Емилия Волева	
Периодика 2016–2017 г.	37
Съст. Емилия Волева	
ДИСЕРТАЦИИ	49
Съст. Никола Казански	
НАУЧНИ ФОРУМИ	53
Съст. Никола Казански	
ХОРИЗОНТИ	57
Владимир Гамза – Българите и българистиката в Николаевски регион (Украйна)	57
НАУЧЕН ЖИВОТ	69
Анжелика Кошерадзка – Българистиката – нови интерпретации	69
Стефка Петрова, Дарина Илиева – II международна научна конференция „Славянски студии“	74
Диана Атанасова – Международна научна конференция „Надмощие и приспособяване“	78
Милен Куманов – С лице към проблемите на образованието	80
Андрей Бояджиев – Кирило-Методиевски четения	82
Андрей Бояджиев – Нови попълнения в Зографската научноизследователска електронна библиотека	85
Венета Савова – Студентският проект #RILA.....	87

ПРОФИЛИ	89
Анисава Милтенова – Пиринка Пенкова Люейер на 75 години	89
Кина Вачкова – Хана Гладкова на 60 години	96
Олга Сорока – Олга Албул на 60 години	103
ОТЗИВИ	107
Татяна Илиева – Володимир Іліч Гамза. ТЕРНІВКА. Історико-етнографічний нарис	107
Георги Н. Николов – Изследвания в памет на проф. д-р Георги Бакалов (1943– 2012).....	113
Славка Керемидчиева – Лучия Антонова-Василева. Диалектната система на с. Шищевец, Кукъска Гора – един говор на границите на българската гра- матика	120
Марияна Витанова – Благой Шклифов. Фразеологичен речник на говора на село Черешница, Костурско	123
Славка Керемидчиева – Ана Кочева. Българският език на ново място по света.. Панагюрско	125
Илияна Гаравалова – Иванка Уливерова. Банци – за хората и говора на с. Баня, Панагюрско	128
Цветомира Венкова – Христина Тончева, Иван Г. Илиев. Говорът на село Припек, Джебелско.....	132
Никола Казански – Михаил Станчев. Болгары в Российской империи, СССР, странах Балтии и СНГ	134

CONTENTS

PREFACE	9
Penka Vatova – Boyan Penev – the intellectual as a limit of the times.....	9
BULGARIAN LITERATURE	19
Books 2016–2017	20
Comp. by Emilia Voleva	
Periodicals 2016–2017.....	37
Comp. by Emilia Voleva	
THESES	49
Comp. by Nikola Kazanski	
SCIENTIFIC EVENTS	53
Comp. by Nikola Kazanski	
OUTLOOKS	57
Vladimir Gamza – Bulgarians and Bulgarian studies in Nikolaev Region (Ukraine).....	57
SCIENTIFIC ACTIVITY	69
Angelika Kosieradzka – Bulgarian studies – new interpretations	69
Stefka Petrova, Darina Ilieva – II International scientific conference <i>Slavonic studies</i>	74
Milen Kumanov – Facing up to the problems of the education	78
Diana Atanasova – International scientific conference <i>Supremacy and adaptation</i>	80
Andrej Bojadžiev – Cyrillo-Methodian readings	82
Andrej Bojadžiev – New additions to the Zograph Research Library in electronic form	85
Veneta Savova – Student project #RILA	87

PROFILES	89
Anisava Miltenova – Pirinka Penkova Lyager at 75	89
Kina Vachkova, Vitka Toshkova – Hana Gladkova at 60	96
Olga Soroka – Olga Albul at 60.....	103
 REVIEWS	 107
Tatyana Piieva – Володимир Ліч Гамза. ТЕРНІВКА. Історико-етнографічний нарис	107
Georgi N. Nikolov – Studia in honorem Prof. Dr. Georgi Bakalov (1943–2012)	113
Slavka Keremidchieva – Luchia Antonova-Vasileva. The Vernacular system of the village of Šištevets, Kukaska gora – a speech in the limits of Bulgarian grammar	120
Maryana Vitanova – Blagoy Šklifov. Phraseological dictionary of the dialect of the village of Čerešnitsa, Kostur region.....	123
Slavka Keremidčieva – A. Kočeva. Bulgarian language in a new place in the world...	125
Iliyana Garavalova – Ivanka Uliverova. Bantsi – about the people and dialect of the village of Banya, Panagyurište region.....	128
Tsvetomira Venkova – Hristina Tončeva and Ivan G. Iliev. The dialect of the village of Pripek, Džebel region.....	132
Nikola Kazanski – Mihail Stančev. Bulgarians in Russian Empire, USSR, Baltic states and Russia.....	134

ЎВОДНИ ДЎМИ

Боян Пенев – интелектуалецът като мярка за времето

Преди 90 години, на 25 юни 1927 г., след кратко боледуване, както се чете в некролога му, се преселва във вечността 45-годишният професор по литература, литературен критик и интелектуалец Боян Пенев. На гроба му поетът и приятелят Николай Лилиев говори за неговата „многолика душа“ и за сиянието, което „излъчваше неговата нравствена личност“¹. Преди да посочи делото му на литератор, Лилиев споделя скръбта си от загубата на личността, с която „си отива най-хубавото, което е могла да откърми душата на българина – оная горда и открита честност, която окрилява делото на Пенча и у Бояна стига своя възможен предел“. Преди качествата на учения са неговите качества на рядък, необичаен човек, който българите нямат често сред себе си: „Той беше истински човек, който в минути на вдъхновение постига силата на пророк...“; „какво сърце престана да тупти, каква любов си отиде от света, каква воля за творчество, самопожертвуване и подвиг прекъсна“. В словото на Лилиев е изтъкнат и един извънмерен за родната ни среда белег на личността на Боян Пенев – неговият душевен аристократизъм, белег комплексен, който се обладава от хора с рядка „порода“ и по нашите географски ширини носи най-често неразбиране и неприемане, а оттам и обричане на самота. Напълно в духа на времето, в което живее и твори Боян Пенев – началото на XX век, най-яркото време на антропоцентрична вяра в човешките възможности и устрем към издигане на културата като върховна духовна ценност, меланхолията и самотността са негови „постоянни спътници“. И отново в духа на времето – неговото литературно дело, ако би било предначертано, би се изпълнило като „завършен подвиг“ на „вдъхновен ум“.

Аристократизмът по нашите земи може да се търси само като осенение свише, като Божи дар. И не е важно тогава къде и в какво семейство си се родил. Роден в Шумен на 27 април 1882 г. в семейство на казанджия, пораснал и завършил основно и гимназиално образование в Разград и Русе, Боян Пенев

¹ Лилиев, Н. На гроба на Боян Пенев. – *Златорог*, VIII, 1927, № 5–6.

със сигурност е имал предопределение да развие в себе си творчески дейна и нравствено издигната личност – „богато надарена“, „жива и непосредна“, както я определя Спиридон Казанджиев². Нейната мисия – така както я разбира Боян Пенев – е да събуди копнеж и устрем към идеал, да работи за постигане на нравствено и културно усъвършенстване на българите, защото по-важно от политическото освобождение на един народ е неговото духовно освобождение. Основна ценност за Боян Пенев е личността, която е избрала пътя към съвършенство и е свободна от условности, от обществен гнет и политически натиск. В това се състои неговият индивидуализъм – че като крайна цел на живота вижда не идеята, не школата, а възплъщението, човека. Ето защо в първите оценки, които съвременниците му дават за неговото житейско и творческо присъствие в националния ни духовен живот, са изведени на преден план личностните му качества и отношението му към живите, вечните ценности. Внезапната му смърт отключва в публичното пространство на 1927 година отново темата за личността, така както тя е тема на културата ни от края на XIX и началото на XX век, когато излиза сп. „Мисъл“.

Личността на Боян Пенев се явява свързваща за два важни за българската култура периода – предвоенното време на четворката „Мисъл“ и нейното списание и следвоенното десетилетие на 20-те години, започнало с излизането на сп. „Златорог“. Връзката на приемственост между двете списания е коментирана неведнъж. В нея своето място заема и Боян Пенев. Срещата му с Владимир Василев се осъществява тъкмо на страниците на „Мисъл“, където в началото на XX век двамата са сред най-младите сътрудници на списанието, утвърдени на неговите страници, и близки приятели на знаменитата четворка. Най-силно определящите опорни точки в разбирането му за личността и нейната роля в културата и изобщо в духовността на нацията, онези, които той вгражда в собствения си мироглед, поведение и професионална практика, са наследени от ценностната система и литературната практика на „Мисъл“, за да бъдат пренесени в академичната му работа и дейността му на литературен критик през 20-те години и най-вече в „Златорог“. Това дава основание на първите му постмортем оценители да изтъкнат чистотата на неговия живот за естетически, нравствен и религиозен идеал и „богатството на сериозно преживения и дълбоко осмислен личен опит“ – „орган за тълкуване на автори и творения“³.

В книжката, която „Златорог“ (1927, № 7–8) издава *In memoriam* Боян Пенев два месеца след смъртта му, почти всеки текст най-напред се покланя пред сплитъка от душевни и интелектуални качества на човека и литератора. Така както за самия него поет и личност са една единна същност, така и за неговите приятели и колеги са единосъщи неговата дълбока и страстна емо-

² Казанджиев, Сп. Боян Пенев. – *Златорог*, VIII, 1927, № 7–8.

³ Пак там.

1869

ционалност, „космическа симпатия към първичното и елементарно чувство към природата“, трагичните раздвоения на висшето нравствено чувство, екстазните просветления на религиозното съзнание, мистичният усет на вечността⁴. Заедно с това не са подминати неговата щедрост („беше щедър и раздаваше, но от изблик и от радост“) и любовта му към „вечното преображение на живота“, нетърпимостта му към застоя, рутината, безперспективността.

Важно споменаване в мемориалните текстове е критичното отношение на Боян Пенев към българската действителност, към нейното духовно съдържание, към националната психика и културното съзнание на българите, но авторите неизменно обвързват това отношение с неговата самовзискателност и самооценка („... преди да иска от другите, искаше най-първо от себе си; и знаеше силите си“⁵). Тъкмо поради усилията и неуморната му работа в полето на литературата, поради стремежа му да „се обхване хоризонтът на нашата духовна действителност, да се разбудят и вътрешно да се организират силите на тая действителност и да се превърне хаосът ѝ в органически строен и морално одухотворен свят“⁶ Боян Пенев с право е смятан за най-близкия приемник на Пенчо Славейков и д-р Кръстев.

Извън цялостното си социално поведение и отпечатъка на тази мирогледна позиция в изследванията и критическите си публикации Боян Пенев оставя и няколко текста, в които възгледите му за личността, интелигенцията, за нейната роля на духовен водач, за цивилизаторската мисия на интелектуалеца изобщо са фокус на специално внимание – статиите „За литературния плут“⁷ и „Нашата интелигенция“⁸; речта му за Пенчо Славейков при опелото на пренесените в родината тленни останки на поета „В родната земя“⁹, студията му за Бетховен. В тези текстове той се опълчва на „зоологическото битие“ на нашата интелигенция, проявява се като критично мислеща личност, отмивайки срама заради един вечен дефицит на българите – критичното мислене, и то преди всичко върху самите себе си. Андрей Николов го определя като „вестител на някакъв нов, по-благороден тип хора“¹⁰ и така артикулира съдържанието на неговата духовна аристократичност. Боян Пенев „не понасяше фалшивото, посредственото, безхарактерното“, „половин хубост не признаваше“ – „само съвършеното можеше да събуди възторг в душата му“. Приятелствата му се градят само върху духовна основа: „Приятелите трябваше да се явяват един пред друг винаги богати – готови да дарят и да

⁴ Пак там.

⁵ Пак там.

⁶ Пак там.

⁷ Пенев, Б. За литературния плут. – *Златорог*, III, 1922, № 2.

⁸ Пенев, Б. Нашата интелигенция. – *Златорог*, V, 1924, № 1.

⁹ Пенев, Б. В родната земя. – *Златорог*, II, 1921, № 6.

¹⁰ Николов, А. Приятелят и човекът. – *Златорог*, VIII, 1927, № 7–8.

получават скъпи дарове¹¹. И друга една черта сочи Андрей Николов, също част от „вродения“ му аристократизъм – Боян Пеев е „враг на фразите“: „Не познавам българин с по-естествено и непринудено държане – безразлично в какво общество – от Пенева. Никога не съм го чул да любезничи, да прави комплименти, да умува или да ораторствува“¹².

Срещу характеристиките на личността му могат да се впишат много качества, които той не обладава – догматичност, безкритичност, хитроумност, повратливост, нечестност, духовна леност, „отчужденост (...) от по-сложните проблеми на културата“ и пр., които бележат фигурата на полуинтелигента, ширеща се безпроблемно в родната културна среда от времето на Боян Пенев, срещу която фигура той е непримирим и не пести нито критиките си, нито иронията си. От друга страна, както подчертава приятелят му Андрей Николов, „Книжни знания отчуждаваха Пенева, бездушна начетеност го оставяше равнодушен“¹³. Накратко казано – във всичко, което е достояние на човека, т.е. постиженията на човешкия ум и дух, Боян Пенев търси отразена душата, онзи живец, най-важен белег на таланта, който кръгът „Мисъл“ издига като висша мяра за изкуство, а златорожци наследяват и пренасят в културата ни на следвоенните десетилетия. Защото това разбиране се крепи върху убеждението, че чрез творческите прояви на човешкия дух Бог продължава в човека делото си.

Тази е отправната точка в работата на литератора Боян Пенев – в неговите изследвания върху литературната история и в оценките му на литературен критик. Заедно с това вглеждане първом в индивидуалността на твореца е и приоритетът на неговата собствена личност пред професионалния му избор. „Катедрата беше подчинена на неговата личност“ – пише Спиридон Казанджиев и подчертава, че „(...) значението на неговото литературно дело не е само в академическите му качества – методичност, основност и добросъвестност, – но още – и преди всичко – в личността, която го носи и която го излъчва“¹⁴.

„Ти искаш да проучиш един писател. Първото условие е да проникнеш в неговата индивидуалност... – пише Боян Пенев на 14 февруари 1906 г. в дневника си. – И само ако се сродиш с неговия вътрешен мир, ако намериш основната същност на неговата индивидуалност, ти ще можеш да обясниш неговото творчество...“¹⁵. Това проникване в индивидуалността е стремеж да се долови „вътрешният глас“ на твореца, самото негово вдъхновение. „(...) Той се вдъхновява отвътре, а не отвън. Слуша само своя вътрешен глас и никога не дири теми и сюжети, понеже те сами идват“ (23 ноември 1906 г.).

¹¹ Пак там.

¹² Пак там.

¹³ Пак там.

¹⁴ Казанджиев, Сп. Цит.съч.

¹⁵ Пенев, Б. Дневник. Спомени. – София, 1973.

Индивидуалността на твореца, личността му с нейното непосредствено преживяване е на първо място – преди словото, преди идеите, преди историческите факти: „Писателя ние ценим не за тенденциите, които прокарва в творенията си..., а за живота, който е изтръгнал от душата си, за да оживи своите творения“ (15 януари 1908 г.). В индивидуалността литературоведът търси преди всичко ярка творческа фантазия, игра на духа, напрегнато вдъхновение, поетически екстаз, дори ясновидство. Търси и една емоция, която е водеща със своята пречистваща и каляваща сила – страданието, съпътстващо възвисяването на живота и победата над смъртта. „Най-вдъхновените страници на Пенева са посветени на този героизъм на страданието“¹⁶, пише Спиридон Казанджиев.

През 1906 г. в „Периодическо списание“ и „Мисъл“ излизат първите значителни публикации на Боян Пенев – за Петко Славейков и българските преводи на Гьотевия „Фауст“. Изявява се като литературен и театрален критик. На следващата година превежда от немски за „Мисъл“ „Разговорите на Гьоте с Екерман“ и продължава да публикува изследвания и критика. Тези занимания – литературната история, критиката и преводите, редом с работата му като университетски преподавател от 1909 г. насетне – остават водещи до края на живота му. В тях той вижда ролята си и своето място сред онези интелектуалци, които носят ясно съзнание за призванието си – да бъдат водачи на своя народ и негови изразители.

През 1910 г. в „Периодическо списание“ е публикувана и хабилитационната работа на Боян Пенев, представена в Катедрата по славянски филологии – историко-литературната студия „Паисий Хилендарски“¹⁷, в която, по думите на Александър Теодоров-Балан, „Пенев пръв се занима с Паисия и делото му от чисто литературна страна“¹⁸. В нея той очертава образа и приноса на Паисий не само като новобългарски книжовник, но и като човек с нови мисли, нов език и слог.

Същата година във втория сборник „Мисъл“ излиза програмната му студия „Посоки и цели при проучване на новата ни литература“¹⁹, в която излага своите позиции и методологически принципи за работата си като литературен историк и критик. „Посоки и цели...“ е първата разгърната концепция за конструиране на литературна история, начало на един грандиозен по промислеността си и реализацията си труд – „История на новобългарската литература“. И не е случайно, че този текст е вграден в четиритомното из-

¹⁶ Казанджиев, Сп. Цит. съч.

¹⁷ Пенев, Б. Паисий Хилендарски. – *Пер. списание*, 1910, № 71, св. 9–10.

¹⁸ Теодоров-Балан, Ал. Моят другар в университета. – *Златорог*, VIII, 1927, № 7–8.

¹⁹ Пенев, Б. Посоки и цели при проучване на новата ни литература. – *Сб. Мисъл*, 1910, № 2.

дание на „Историята“ двадесет години след публикуването му в сборника „Мисъл“. Идеята литературноисторическото познание да се основава на разбирането за *самостойността* на литературата, проблематизирането на понятието „стойност“ на литературното произведение, дефинирането на литературния процес като *единен*, формулирането на белезите, които правят едно произведение художествено и отреждат място на една писателска личност в историята на литературата, както, разбира се, и излагането на задачите пред литературния изследовател правят от текста на Боян Пенев призма, през която пълноценно и непредубедено да се чете литературата.

В задаването на „посоките“ и „целите“ Боян Пенев се придържа към идеята за единението на историческото и вечното, за отсяването на трайното от ефимерното, на зрялото и завършеното творчество от етапното, „зачатъка“. Самият той, по думите на Георги Цанев, обладава две дарби – „сигурен усет за исторически важното и вярно чувство за художествено ценното“²⁰, и отношението му към развитието на литературата ни се основава едновременно на историческата мярка и естетическия мащаб. В духа на цялостното си разбиране за творчеството и творческата личност той препоръчва „иманентна репродукция на художественото произведение“, което означава достигане до духа на художествената творба, разбираана като цялост. „Същността на творчеството остава скрита за научното наблюдение – пише той, – то води само до дверите на художественото творчество, без да дава ключа на проникването.“ Този ключ за Боян Пенев е „почувстването“ на „полетите и стремежите на един жив дух“, на творческата личност, която стои зад идеите и може да се долови само интуитивно, да се извлече от словесността на творението чрез емоционално преживяване.

Заедно с това литературният историк според „Посоки и цели...“ не следва да се откаже от изучаване на историческата действителност, на външните условия на творчество, на външните културни влияния. Напротив, изучаването им води до широки обобщения. Така през славянските и балканските влияния върху литературата ни прозира влиянието на западноевропейските литератури. Изтъква се и нуждата от сравнително изучаване на славянските литератури.

Методологическата стойност на „Посоки и цели...“ не отглъхва нито само отпратена към академичното литературноисторическо познание, нито във времето на военното десетилетие. Нейните постановки дават плод и в прочита на литературата на съвременността, който Боян Пенев прави в друга своя важна статия – „Основни чърти на днешната ни литература“²¹, публи-

²⁰ Цанев, Г. Боян Пенев като литературен историк и критик. – *Златорог*, VIII, 1927, № 7–8.

²¹ Пенев, Б. Основни чърти на днешната ни литература. – *Златорог*, II, 1921, № 4–5.

1869

кувана десетина години по-късно. Свързвайки художествената словесност с националната психика, гледайки на нея като на отражение на националния характер, той предприема задълбочен анализ на съвременната ментална и културна ситуация. На челно място в литературата ни поставя Ботев, двамата Славейковци и Яворов, в чиято поезия открива утаена „вътрешната сила“ на съвременната литература, „в тяхното вдъхновение са изразени висшите прояви на българския творчески дух“. И тук на фокус е творческата личност с нейните два аспекта: мироглед и творческа сила. Първият е нравствено-религиозната основа на твореца – съзнанието, че е най-напред човек, който принадлежи на едно национално и общочовешко цяло, че съществуват неща лични, но и други, които се отнасят до човека въобще, до битието и Бога. Вторият аспект е художественотворческата му основа. Привлечен в работата си на изследовател все от значими личности, силни индивидуалности – Ботев, Славейков, Мицкевич, Словацки, Шели, Толстой, Гьоте, Достоевски, Боян Пенев е убеден, че голям е този творец, който се издига над своя субективизъм. Той изисква от писателя да притежава или да изгради у себе си „универсално съзнание“, да се приобщи към общочовешките идеали, да се проникне от религиозно съзнание – накратко казано, да има „установено отношение към света и човечеството, към Бога и битието“. Ето защо, макар да е преди всичко естет, Боян Пенев не схваща художествеността само като форма. В „Основни чърти...“ той със съжаление се спира на факта, че така важното за всеки човек религиозно чувство липсва в съвременната нему българска литература, белязана от груб реализъм, бедна, непродуктивна фантазия, религиозна индиферентност, отсъствие на мистика и пр. Не нихилизъм по отношение на актуалното литературно поле, а естетически максимализъм се чете в тези изисквания – нашата литература да се мери по големите световни писатели и поети като Гьоте, Мицкевич, Словацки, Достоевски.

Ще спомена като документ за полемичния талант на Боян Пенев и статията му „За литературния плут“²². От нея ще цитирам само изречението „Литературната история не познава поети с нищожна душа“ – пореден знак за мирогледните позиции на литературоведа и критика, аристократа на духа, с висока летва за естетичното и непошаден към всякаква непочтеност и нравствено бездарие.

В мемориалната книжка на сп. „Златорог“ за Боян Пенев са поместени четири текста на негови колеги и приятели от чужбина. Скръбната емоция не затулява кратките, но забележително точни оценки, които чужденците дават на личността и творчеството му. „Искаше да познае славянската душа. Мереше другите славянски страни с очите на изследвача, който търси какво е писано там за неговата родина“²³ – пише Йозеф Пата и насочва към една

²² Пенев, Б. За литературния плут. – *Златорог*, III, 1922, № 2.

²³ Пата, Й. Покосеният воин. – *Златорог*, VIII, 1927, № 7–8.

от големите теми на Боян Пенев – културата и литературата на славянството като поле за разбиране и на родната художествена словесност. На нея, по-специално на любимата Полша, той отдава години от живота си и благодатни по резултата си усилия. Боян Пенев е първият български учен, който проявява целенасочен интерес към полската литература. Посещава Полша през 1913 г. като гост-професор. През 1914 г. започва лекционен курс по полски език и литература (съвместно с проф. Стефан Младенов). За възстановяването на полската държава и независимост с пристигналия у нас д-р Тадеуш Станислав Грабовски (бъдещия посланик на Полша в България) основават Славянски клуб и Славянско дружество, които да печелят привърженици за полската кауза. Полша е първата държава, с която България сключва Ньойския мирен договор и през януари 1919 г. между двете страни се установяват дипломатически отношения. В осъществяването на полско-българските връзки значима роля има Боян Пенев – той и Тадеуш Грабовски решават да създадат Полско-българско дружество и да започнат да издават списание „Полско-български преглед“ (1919–1925; 1931–1935). В споменатата статия на чеха Йозеф Пата в „Златорог“ се казва: „Нешастно-юначната Полша силно го привързва към своята блестяща литература. Докато в останалите славянски литератури търсеше само паралели, върху полската принесе ценни оригинални студии“²⁴. А Станислав Слонски в същата книжка на „Златорог“ пише: „Полша губи в него един искрен, сърдечен и безкористен приятел“²⁵. Работата за опознаването на двата народа и техните култури и за установяването на приятелство и ползотворни контакти между тях е немалък епизод в живота на Боян Пенев, който заслужава и специален обзор.

Връщайки се към оценките на чуждестранните колеги за учения и човека в „Златорог“, не искам да подмина едно точно наблюдение на Андре Мазон, който сочи, че чрез проучването на чуждите литератури (немска, френска, полска) и техните влияния (особено върху българската) Боян Пенев свързва българския литературен живот с литературния живот на всички големи народи и така „разтваря „широко прозорците на националното съществуване“²⁶.

„Неговата наука не беше за него обикновен занаят, а дълбока радост в живота му“²⁷ – пише Андре Мазон. Бихме могли да отнесем това твърдение до цялата широка гама на интелектуалните и творчески занимания на Боян Пенев, сред които отношението към театъра, изобразителното изкуство и особено към музиката си съперничат с любовта му към литературата. Към другите изкуства той има и съвсем пряко отношение – рисува, свири на различни инструменти. В музиката намира всичко онова, което му липсва в

²⁴ Пак там.

²⁵ Слонски, Ст. Боян Пенев и Полша. – *Златорог*, VIII, 1927, № 7–8.

²⁶ Мазон, А. За Боян Пенев. – *Златорог*, VIII, 1927, № 7–8.

²⁷ Пак там.

1869

съвременната родна художествена словесност – религиозност, мистицизъм, висша духовност, която издига човека до Създателя. В студията му за Бетховен четем: „Със своя метафизичен характер музиката е висша религия. В нейните сфери е истинската наша родина, от която сме се отлъчили и в която ще се върнем отново.“

Деветдесет години след смъртта на Боян Пенев като знак за преклонението си пред многоликата фигура на интелектуалеца можем да припомним, че „завършеният подвиг“ на неговия „вдъхновен ум“ е в универсалната мярка, която внася в нашата литература и култура. Стремежът му да зададе посока, която да изведе родната словесност до най-високите европейски образци, е нещо, което болезнено липсва в днешната ни култура. Липсват и личности с неговия мащаб. „Такива хора могат нищо да не „напишат“ – достатъчно е само тяхното присъствие. То вече е една мярка за времето“²⁸ – четем в посмъртните думи на Владимир Василев за него.

Дано все още понятия, които свързваме с личността на Боян Пенев – като идеал, устрем, подвиг, духовен аристократизъм, щедрост, не са останали без концепт в нашия живот.

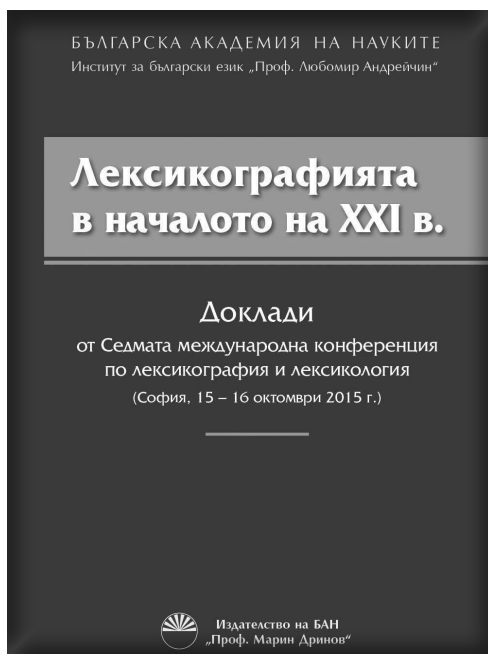
Пенка Ватова

---

²⁸ Василев, Вл. Творчески импровизации у Боян Пенев. – *Златорог*, VIII, 1027, № 7–8.

ЛЕКСИКОГРАФИЯТА В НАЧАЛОТО НА ХХІ в.

Доклади от Седмата международна конференция
по лексикография и лексикология
(София, 15 – 16 октомври 2015 г.)

Сборникът съдържа материалите от Международната конференция по лексикография и лексикология, проведена на 15 и 16 октомври 2015 г. в Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“ към БАН. Конференцията се организира за седми пореден път от Института за български език, Секцията за българска лексикология и лексикография към този институт и Българското лексикографско дружество под надслова „Лексикографията в началото на ХХІ век“.

Включени са 82 доклада на учени от 32 научни средища в 8 страни с представители от 11 научни центъра.

БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА

Рубриката съдържа периодика и книги (монографии, сборници, учебни помагала, речници и др.) за 2016–2017 г. По отношение на научната периодика, която тук е представена за пореден път, от съдържанието на всяка книжка са подбрани статии, студии и научни съобщения на български автори, които изследват българистични теми и проблеми в областта на хуманитарните и обществени науки (история, обществознание, археология, кирилометодиевистика, език, литература, изкуствознание, традиционна и съвременна култура и др.). Поради спецификата на настоящия информационен бюлетин не се включват преводни материали (от чужд на български език), както и рецензии, обзори и др. Принципно е отразена научната периодика за 2016–2017 г. В случай, когато няма излезли книжки от определено периодично издание са отразени последните регистрирани години. Книгите с липсващ ISBN и периодичните издания с липсващ ISSN са означени със знака *.

От редактора

КНИГИ 2016–2017

BOOKS 2016–2017

ОБЩ ОТДЕЛ/ GENERAL

АВРАМОВ, Румен. **Икономика на „възродителния процес“**. София: Рива, 2016, 759 с.

ISBN 978-954-320-582-0.

Книгата навлиза в по-слабо проучените икономически пластове, прочитайки случилото се през неговите стопански аспекти. Тя търси да структурира и оразмери цената, платена за агресивната политика спрямо българските турци. „Възродителният процес“ е характеризирани като решаващ катализатор на Големия взрив, довел до окончателния разпад на комунистическия режим в България. Под напора на острия етнически конфликт системата се срива в условия, които разлагат необратимо плановия стопански ред. Наследството повлиява осезаемо върху стопанската култура на последвалия преход.

АРНАУДОВ сборник. Русе: ЛЕНИ – АН – Том 9. 2017, 513 с. ISBN 978-619-7058-49-9.

Съставители: Руси Русев, Яна Пометкова, Емилия Недкова, Мира Душкова, Велислава Донева, Даниела Камаринчева, Никола Бенин и Николай Ненов

Сборникът съдържа статии от български и чуждестранни учени в областта на фолклористиката и етнографията, историята, литературознанието, езиковедството, културологията и архивистиката.

АТАНАСОВ, Християн. **Развитие на земеделското кредитиране в Дунавския вилает: „общополезните“ каси през 60-те и 70-те години на XIX век**. Велико Търново: Фабер, 2017, 251 с.

ISBN 978-619-00-0560-5.

Съдател на „общополезните каси“ е реформаторът Мидхат паша и те са форма на борба с лихварството. Въпреки че проявяват слабостите, характерни за османската администрация, – корупцианост и стремеж за злоупотреби с касовите активи и т.н., се оказват институция, която надживява своя съдател, надживява и османската държава. Институция, която впоследствие ще се окаже „харесана“ от Временното руско управление, което ще я нарече „земеделски каси“, и от българските правителства, които ще централизират касите в Българска земеделска банка.

АТАНАСОВА, Светла. **Арбанаси. Търговия и търговски връзки през XVII–XIX век**. Велико Търново: Фабер, 2016, 245 с.

ISBN 978-619-00-0551-3.

В монографичния труд се проследява развитието на търговските връзки и участието на търговците от Арбанаси през XVII–XIX век в стопански операции на вътрешния и външния пазар. Представени са благотворителната и народополезната дейност на съсловието, утвърждаването на арбанашките търговци на вътрешния и външния пазар, активното участие на местните предприемачи в посредническата търговия със Средна и Западна Европа, формирането на стопански елити на Балканите и изграждането на професионални мрежи от контакти.

БАЕВА, Искра, Евгений Кандиларов, Илияна Марчева и Илия Тодев. История на Българската академия на науките. София: АИ Проф. Марин Дринов – **Втора част. 1947–2014.** 2017, 181 с. + 17 с. приложения
ISBN 978-954-322-882-9.

Разказ за дейността на най-старата българска научна институция, обхващащ периода от 1947 г., когато тя е изцяло преустроена по съветски тип, до съвременността.

БЪЛГАРСКИ учен, ориентиран към Изтока. София: УИ Св. Климент Охридски, 2017, 360 с.

ISBN 978-954-07-4248-9.

Съставители: Татяна Евтимова, Ирина Саръиванова, Милена Йорданова, Жана Желязкова, Мануела Даскалова

Сборник в памет на проф. Емил Боев – един от символите на българската ориенталистика. Съдържа статии с широка тематична насоченост, обособени в два основни раздела: „Език и литература“ и „Култура и история“, както и научна библиография на проф. Боев.

ДОНЕВА, Велислава, Веселина Антонова и Стефан Вичев. Константин Мутафов. Животописание. Творчество. Русе: АИ Русенски университет, 2017, 340 с.

ISBN 978-954-712-707-4.

Изследването е посветено на присъствието на К. Мутафов – театрален критик, публицист, преводач, един от основателите на Народния театър и на Архивния отдел на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ – в българския духовен живот. Приложението съдържа документи, непубликувани ръкописи, официални и лични писма, спомени, литературни анкети, театрална критика и фотографии.

ДРИНОВСКИ сборник. София – Харков: АИ Проф. Марин Дринов – **IX том.** 2016, 504 с. ISSN 2218-0567.

Гл. редактор: Михаил Станчев

Сборникът съдържа материали от български и чуждестранни учени, обединени в рзделите: „Прабългарите и хуните в евразийските страни“, „Балканите–Украйна: миграционни процеси, социокултурни въздействия, човешки съдби“, „История и етнология на българите“, „История на Словакия през XX век“, „Централно-Източна Европа в контекста на глобализацията и регионалната интеграция“ и „Историкогеография, изворознание, архивознание“.

ИМПЕРИИ, граници, политики (XIX–началото на XX век). София: УИ Св. Климент Охридски, 2016, 342 с.

ISBN 978-954-07-4209-0.

Съставители: Пламен Митев и Ваня Рачева

Сборник с материали от международната научна конференция под едноименния наслов, проведена в София през февруари 2015 г., посветена на българо-руско-сръбските отношения, влияния и контакти през „дългия“ XIX век.

ИСТОРИЯ, религия, политика. София: Институт за балканистика с Център по тракология, 2016, 301 с.

ISBN 978-619-7179-06-4.

Съставител: Светлозар Елдъров

Сборникът съдържа десет статии и студии на български и македонски учени, реализирани в рамките на проекта „Православие и католицизъм на Балканите XIX–XX век“ в периода 2014–2016 г.

КОЧАНКОВ, Николай. България и Словакия (1938–1944): политика и дипломатия в Европейския югоизток. Велико Търново: Фабер, 2017, 667 с.

ISBN 978-619-00-0549-0.

Монографията е първото документално изследване на историята на българо-словакските отношения в навечерието и по време на Втората световна война. Изградена е върху значителен масив от неизползвани данни от българския дипломатически архив. Развитието на двустранните дипломатически, политически, икономически и културни връзки е поставено в широкия контекст на съюзническите отношения в системата на „новия ред“ в Европа, с присъщите им вътрешни противоречия, на фона на военните действия и международните обрати.

КУЛТУРА, идентичности, съмнения. Сборник в чест на проф. дфн Николай Аретов. София: АИ Марин Дринов, 2017, 566 с.

ISBN 978-954-322-870-6.

Съставителство и научна редакция: Анна Алексиева, Надя Данова, Николай Чернокожев
Сборникът включва текстове на изявени учени от България и чужбина, посветени на теми, близки до изследователските интереси на проф. Николай Аретов, – българската литература през XVIII–XX в. – с особени акценти върху конструирането на идентичностите, ролята на националната митология и имагологията, на знанието и емоциите при формирането на националната идентичност, важността на превода като културен трансфер през епохата на преход към Новото време, както и ролята и значението на отделните личности.

МЕТОДИЕВ, Калоян. Западните Балкани и България (политика, дипломатия, сигурност). София: Българско геополитическо дружество, БИСПУР, 2016, 198 с.

ISBN 978-619-907-571-5.

В книгата се изследват съвременните българо-хърватски политически отношения; политиката на България спрямо Косово; налагането на Александър Вучич като безалтернативен лидер в Сърбия и българското малцинство в този регион

на Балканите. Разгледани са въпроси, свързани с процеси в Македония, Босна и с Косовската криза.

МЛАДЕНОВА, Мария. **Нестор Марков 1836–1916. Био-библиография.** Плевен: Читалище „Съгласие 1869“, 2016, 129 с.
ISBN 978-619-90270-4-2.

Съдържа биографичен очерк за Нестор Марков, български възрожденски деец, педагог и общественик, списък на публикациите от и за него, именен и географски показалец.

НИКИФОРОВ, Иван и Мила Никифорова. **Градоустройството в България през XX и XXI век в контекста на европейското.** Варна: Славена, 2016, 503 с.
ISBN 978-619-190-065-7.

Представена е историята и настоящото състояние на селищата в България, тяхното нарастване и намаляване, пространствената структура и архитектурно-художествения им образ като резултат от въздействието на много фактори, сред които са и талантът, и професионализмът на българските архитекти градостроители.

НОВИ извори, интерпретации и подходи в медиевистиката. Vis et Sapientia: Studia in honorem Anisavae Miltenova. София: Боян Пенев, 2016, 800 с.
ISBN: 978-619-7372-00-7.

Сборникът съдържа 43 изследвания на учени в областта на средновековната писмена култура, диалога между Византия и славянския свят, археологията на средновековния текст (от апокалиптика до агиография и химнография), структурата и вариането на съставите на средновековните сборници, проблемите на превода и преводимостта, историята на старобългарския език и компютърната обработка на средновековните ръкописи.

СПАСОВ, Людмил. **Реформите на Апатюрк, мюсюлманите в България и българо-турските отношения 1923–1938.** Велико Търново: Фабер, 2017, 100 с.
ISBN 978-619-00-0596-4.

Книгата е посветена на отражението на реформите на Апатюрк върху турското малцинство в България и как под въздействието на кемализма то се превръща в значим фактор в българо-турските отношения. Разгледани са и ключови моменти от обособяването на геополитическия триъгълник Москва–Анкара–София.

СРЕДНОВЕКОВНИТЕ Балкани като световен кръстопът. Контакти и обмен. София: Tendril Publishing House, 2017, 350 с.
ISBN 978-954-92809-6-8.

Съставители: Лиляна Симеонова, Лора Тасева

Сборникът съдържа 20 статии от български и сръбски учени, обединени в разделите: „История“, „Археология и изкуствознание“, „Книжовни контакти“ и „Изворознание и историческа география“

Поредица Studia Balkanica 32

СТОЯНОВА, Пламена Славова. **Циганите в годините на социализма. Политика на българската държава към циганското малцинство (1944–1989)**. София: Парадигма, 2017, 406 с.

ISBN 978-954-326-298-4.

В монографията се изследват основните аспекти от живота на ромското население в периода 1944–1989 г., проследяват се механизмите на приобщаване на малцинството и резултатите от провежданата политика. Разработена е предисторията на ромите по българските земи, както и някои от особеностите на тяхното групово разнообразие и традиции.

СЪБЕВ, Орлин. **Книгата и нейният храм. История на османските библиотеки в България**. София: Авангард Прима, 2017, 430 с.

ISBN 978-619-160-771-6.

Монографията разглежда историческия развой на османското библиотечно дело в българските земи в периода XV–XIX в. Въз основа на богат и неизползван досега архивен материал са разгледани както частни колекции от книги, така и обществени (вакъфски) библиотеки. Изследването предлага количествен и съдържателен анализ на книжните фондове, техният начин на съхранение и по-късната тенденция на сливането им, което води до еволюция на османските обществени библиотеки от училищни и джамийски в общоградски. В хронологичен и аналитичен аспект е представена историята на османските библиотеки в българските земи, голяма част от чийто книжен фонд се съхранява в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ в София.

ТЕРЗИЕВА, Маргарита. **Българските толстоисти и тяхното обкръжение**. Бургас: Либра скорп, 2017, 152 с.

ISBN 978-954-471-346-1.

В монографията е систематизиран приносът на известни български толстоисти – общественици, учени и деятели на изкуството в българската наука и култура през XX век. Съдържа богата биографична и библиографска информация.

ТРАКИЯ и околният свят. Велико Търново: Фабер, 2016, 472 с.

ISBN 978-619-00-0528-5.

Съставител: Станимир Стойчев

Сборникът съдържа доклади от националната научна конференция, проведена през октомври 2016 г., и е посветен на паметта на археолога Георги Атанасов. Изследванията са в областта на материалната култура, обществото и паметниците от периода на Праисторията, Античността и Средновековието, Свободен онлайн достъп: <http://bit.ly/2jyLmgR>

ТРЕНДАФИЛОВ, Христо. **Цар и век. Времето на Симеона**. Шумен: УИ Епископ Константин Преславски, 2017, 532 с.

ISBN 978-619-201-129-1.

Авторът разглежда фигурата на българския владетел в контекста на културното изграждане на България през X в., цивилизационните достижения, резултатите

от войните с Византия, изворите за времето на владетеля и методологията за тяхното разчитане, анализиране и интерпретиране от страна на специалистите медиевисти.

ИСТОРИЯ / HISTORY

Великите Асеневци. Велико Търново: Абагар, 2016, 557 с.
ISBN 978-619-168-176-1.

Съставители: Пламен Павлов и Николай Кънев

Книгата представлява сборник с доклади от международна конференция, посветена на 830 г. от въстанието на братята Петър и Асен, начало на Второто българско царство и обявяването на Търново за столица на България и 780 години от легитимното възобновяване на Българската патриаршия.

ГЕОРГИЕВ, Бисер. Миражът за „Велика България“. Животът и дейността на д-р В. Радославов (1854–1929). София: Ивис, 2016, 600 с.
ISBN 978-619-205-026-9.

В монографията са проследени животът и дейността на д-р Васил Христов Радославов – несменяем водач на Либералната (радославистка) партия от 1886 до 1918 г., двукратен министър-председател и член на още три кабинета, виден юрист, член на БАН, редактор на вестници, публицист и литератор. Изнесен е и е коментирани нов изворов материал.

ДАНЧЕВА-ВАСИЛЕВА, Ани. История на средновековна София от IV–XIV век. София: Захарий Стоянов, 2017, 496 с.
ISBN 978-954-09-1110-6.

Монографично изследване, посветено на единадесетвековното съществуване на един от най-забележителните балкански градове през Средновековието. Представя и историята на знаковите паметници – ротондата „Св. Георги“ от IV в., базиликата „Св. София“ от VI в., дала името си на днешна София, крепостта Бояна и Боянската църква от средата на XIII в.

ДАСКАЛОВ, Петър. България – морският съюзник на Третия райх през Втората световна война (1941–1944 г.). Варна: СТЕНО, 2016, 290 с.
ISBN 978-954-449-897-9.

Монографията е разработена въз основа на автентични архивни източници, по-голямата част от които за първи път влизат в научно обращение, като всички те са обективно интерпретирани. Съдържа многобройни количествени данни и сведения за германското военноморско присъствие в България, дейността на германските военноморски сили в акваторията на Черно море и взаимоотношенията им със съответните български военни институции. Анализира се мястото на българския военноморски промишлен потенциал (корабостроителен и кораборемонтен) в системата от стопански и военноикономически връзки между България и Третия райх в хода на войната. Разгледана е същността и реализацията на германските корабостроителни програми, възлагани на български изпълнители.

ЕМАНУИЛОВ, Емануил. **Истината за Освободителната война пред съда на Клио**. Велико Търново: Ивис, 2017, 203 с.

ISBN 978-619-205-050-4.

Книгата представлява опит за нова интерпретация на Освободителната война. Като червена нишка през нея преминава посочването на допуснатите в българската историография пропуски и неточности по темата. Анализирани са основните документи, отнасящи се до войната. Портретирани са водещи личности, ангажирани в събитията, и се предава тяхната емоционално-психологическа нагласа.

ЗЛАТИЛОВ, Вълчо. **Българи и турци въстават срещу Ньойския диктат (1919–1923 г.)**. Велико Търново: Фабер, 2017, 360 с.

ISBN 978-619-00-0582-7.

Сборникът включва документи, повечето от които се публикуват за първи път, спомени, снимки и изследвания на автора по темата за общата въоръжена и не-въоръжена съпротива на българското и турското население от Западна Тракия и Източните Родопи срещу присъединяването на Западна Тракия към Гърция след Първата световна война. Съдържа именован и географски показалец.

ИЗ живота на европейските провинции на Османската империя през XV–XIX век. Сборник изследвания в памет на проф. дин Елена Грозданова. София: Гутенберг, 2015, 731 с.

ISBN 978-619-176-088-6.

Съставители: Стефка Първева и Олга Тодорова

Сборникът, посветен на Късното средновековие, съдържа статии, обединени в раздели: „Поселищна мрежа и структура на населението“, „Аграрни отношения“, „Османската империя в края на XVII–XVIII век: институции, събития, личности“, „Религиозен живот, религиозни структури, религиозна политика“ и „От традиция към модерност“.

ИЗСЛЕДВАНИЯ в памет на проф. д-р Георги Бакалов. София: Гутенберг, 2017, 480 с.

ISBN 978-619-176-091-6.

Съставител: Васил Гюзелев

Сборникът съдържа 28 студии и статии, посветени на един от заслужилите и достойни лидери на медиевистичната колегия. В духа на насоките и предпочитанията на Георги Бакалов при изследването и преподаването на историята на Византия и средновековна България той е структуриран в три основни дяла: въведение с възпоменателен и библиографски характер; студии и статии в областта на историческия и философския синтез на Средновековието; изследвания върху конкретни теми с аналитичен характер.

ИЛИЕВ, Андрея. **Разбойниците**. София: Сиела, 2017, 343 с.

ISBN 978-954-28-2258-5.

Обект на изследването са две разбойнически чети, действали през 80-те години на XIX век, и други две, подвизавали се през 20-те години на XX в. (на братя Николови, на Яко войвода, на Дойно Белев и на Алтъндишлишилията). Книгата се базира на

документи от архивите, спомени на съвременници и публикации от тогавашната преса. Запълнени са много бели петна в биографиите на водачите, издирени са данни за всички обيري и са опровергани значителен брой неверни слухове.

КАЦУНОВ, Валери, Пламен Митев, Валери Колев, Евгения Калинова и Искра Баева. **История на България в дати**. София: Изток-Запад, 2017, 943 с. ISBN 978-619-152-998-8.

Историята на България е представена чрез хронологичното подреждане на много широк кръг прояви: от първите писмени и материални сведения за славяните и старите българи до съвременността. Този подход позволява да се види развитието на държавата не само чрез т.нар. голям исторически разказ, а и с помощта на дълга поредица от малки събития от различни сфери на живота – политика, икономика, култура, всекидневие, разнообразни лични и държавни контакти. Трето допълнено издание

КЕРЧОВА-ПЪЦАН, Лучия и Лука-Франциск Велчов. **Букурещ отблизо. По пътеките на българските възрожденци... и не само**. София: Изток-Запад, 2016, 167 с. ISBN 978-619-152-975-9.

Книгата е посветена на запазени и изчезнали топоси (улици, квартали, църкви, гробници и др.) на българското присъствие в Букурещ през Възраждането, носители на спомени за събития и личности, оставили незаличими следи в българската (а и в румънската) история. Съдържа богата библиографска информация. Второ поправено и допълнено издание

ПАВЛОВ, Пламен и Иван Тютюнджиев. **Османските завоевания и „Държавата на Духа“**. Велико Търново: Абагар, 2017, 232 с. ISBN 978-619-168-179-2.

В синтезиран вид е представена предисторията на събитията от XIV–XV в. – овладяването на византийска Мала Азия от селджукските тюрки, политиката на Иконийския (Румския) султанат и ролята на татарската (монголската) хегемония. Накратко са разгледани и ранните турски набези в българските земи в средата на XIV в., но вниманието е концентрирано върху процеса на завладяването на Търновското царство на Иван Шишман. Лансирана е хипотезата за възможното съществуване на Видинското царство в продължение на около четвърт век след 1396 г. Накратко са проследени и последните мигове на локалните български владетели в Македония и Добруджа.

ПЕТКОВА, Миглена. **Българска оброчна пластика**. Велико Търново: Фабер, 2016, 343 с. ISBN 978-619-00-0553-7.

Книгата е плод на дългогодишни проучвания в различни региони на България. Оброчната пластика е обхваната в пълнота – както в България, така и в граничните региони на съседна Източна Сърбия. Съдържа описание и класификация по разнообразни показатели и подробен каталог, който е ценен с оглед на бъдещи съпоставителни проучвания в балканистична перспектива. Включва богат илюстративен материал – 110 снимки на оброчни паметници и обичайни практики в проучваните територии.

ПЕТРОВ, Методи. **Западните българи**. София: Македонски научен институт, 2017, 642 с.

ISBN 978-954-8187-00-8.

Книгата е посветена на националноосвободителното движение в Западните покрайнини, създаването и развитието на върховния комитет на бежанците и организацията „Въртоп“.

ПЪРВАТА световна война и встъпването на България в нея (1914–1915). София: Институт за исторически изследвания – БАН, Военна академия „Георги Стойков Раковски“, Македонски научен институт, 2017, 460 с.

ISBN 978-954-2903-28-4.

Съставител: Александър Гребенаров

Сборникът съдържа докладите, представени на международната конференция под едноименния наслов, проведена през октомври 2015 г.

ПЪРВЕВ, Христо. **Балканите и Източният въпрос (1688–1878)**. София: УИ Св. Климент Охридски, 2017, 288 с.

ISBN 978-954-07-4234-2.

Анализ на основните военни и дипломатически проблеми, свързани с политическата деосманизация на Югоизточна Европа – процес, който на свой ред оказва влияние върху голямата европейска политика. Осмисля се феноменът Източен въпрос през призмата на „равновесието на силите“ в Стария континент.

ФИЛИПОВА, Надя. **България и Сирия в „Ерата Асад“**. София: Изток-Запад, 2017, 522 с.

ISBN 978-619-010-035-5.

В монографията се изследва развитието на политическите позиции на България и Сирия по водещите блискоизточни проблеми в периода на управление на Хафез и Башар Асад и развоя на българо-сирийските политически и стопански връзки. Проследени според възникването им в хронологически ред, дискутираните в изследването проблеми са: палестинският въпрос, който е водещ за региона и поради това – важна тема по постигане на тактически разбирателства и пораждащ несъгласия между София и Дамаск; развитието на сирийско-израелското противопоставяне с неговите проекции на глобално ниво и изходящите от това водещи принципи на единомислие и противоречия между България и Сирия; сирийските възможности за направляване на ливанското вътрешнополитическо развитие и външна политика, даващи допълнителен мотив на София за поддържане на стратегическото партньорство с Дамаск във времето на Студената война; кризисните процеси в Близкия изток през 90-те години на ХХ–началото на ХХI век и сирийската гражданска война, по които България и Сирия формулират различни оценки и подходи в съответствие със своите вътрешно- и външнополитически приоритети.

STUDIA in honorem professoris Borisi Borisov : Проф. д-р Борис Борисов – ученици и приятели. Велико Търново: Ивис, 2016, 888 с.

ISBN 978-619-205-041-2.

Съставител: Борис Д. Борисов

Сборникът съдържа статии от български и чуждестранни учени в областта на Праисторията, Античността, медиевистиката, нумизматиката и сфрагистиката.

РЕЛИГИЯ / RELIGION

МЕТОДИЕВ, Момчил. Нюйоркски митрополит Андрей (биография, спомени, дневници). София: Рива, 2016, 560 с.

ISBN 978-954-320-561-5.

Опит за биография на един от големите български духовници на ХХ в., създател на българската епархия в Америка. Написана е на базата на неговото богато документално наследство, съхранявано в Централния държавен архив, регионалните архиви във Варна, Стара Загора и Русе, както и въз основа на разработката срещу него на Държавна сигурност, съхранявана в архива на Комисията по досиетата. В книгата са публикувани и написаните от самия митрополит Андрей кратки спомени за неговите студентски години в Москва, както и откъси от неговите дневници, писани в периода на служението му в Америка.

ЕТНОГРАФИЯ И ФОЛКЛОР / ETHNOGRAPHY AND FOLKLORE

ГЕОРГИЕВА, Теменуга. Българската етнография в периода 1878–1944. Велико Търново: Фабер, 2017, 504 с.

ISBN 978-619-00-0574-2.

Изследването е посветено на дейността на българските институции, чиято дейност подпомага и стимулира изследването на традиционните културни достижения, както и на индивидуалните заслуги на отделни изследователи. Възможно най-пълно са представени техните заслуги за проучването, съхранението и популяризирането на традиционното ни културно наследство.

ЙОРДАНОВА, Лозинка. Куклата в българската традиционна култура. София: Ave Vox, 2016, 54 с.

ISBN 978-619-90696-0-8.

Характеристиката на куклата – едно от най-жизнените и устойчиви явления в народната култура – е изградена върху обширен материал, който я представя чрез нейните названия, вид, типизация, функции и материали, от които е направена.

МАЕВА, Мила. Българските емигранти в Англия – минало и съвременност. София: Парадигма, 2017, 319 с.

ISBN 978-954-326-299-1.

Изследването е фокусирано върху функционирането на българските субгрупи в рамките на Обединеното кралство. Изследванията за периода на Възраждането са съсредоточени върху два типа емигранти – учащи в различни средни и висши заведения на Острова, и търговци, открили свои кантори там. За емиграцията към

Англия след възстановяването на българската държава (1878 г.) проучванията са групирани преди всичко върху учениците и студентите, избрали да се образуват там.

ПАВЛОВ, Пламен, Румен Иванов, Анита Комитска и Анюта Каменова-Борин. Българите торлаци. София: Тангра ТанНакРа, 2017, 241 с.
ISBN 978-954-378-148-5.

Сборникът съдържа студиите: „Щрихи към историята на Българския северозапад и българите торлаци“, „Торлаците в Сърбия – една забравена българска общност“, „Традиционните женски носии на торлаците от Северозападна България“ и „Традиционно народно облекло и накити в Чипровци“.

ПЕНЧЕВ, Владимир. Българските общности в Средна Европа. Формиране. Битуване. Идентичности. София: Парадигма, 2017, 232 с.
ISBN 978-954-326-310-3.

Изследвани са миграционните процеси и механизмите на създаване и битуване на отделните български общности в средноевропейските страни. Акцентирано е върху гурбетчийската експанзия на българските градинари и студентските миграционни вълни. Разгледани са политическите емигранти в Австрия след 9.IX.1944 г. и земеделските и промишлени работници в Средна Европа през 40-те и 50-те г. на XX в. Последната част е посветена на емиграцията след 1989 г. и мотивите за нея.

MIRABILIA: Чудеса и чудовища. София: Парадигма, 2016, 456 с.
ISBN 978-619-7179-05-7.

Съставители: Ваня Б. Лозанова-Станчева и Валерия Фол

Сборникът включва докладите, представени на Първата интердисциплинна конференция под едноименния наслов, състояла се през октомври 2014 г. Многогранно са проучени чудесата и чудовищата като културен феномен и теоретичен конструкт през различни исторически епохи, култури и региони от Античността до днес.

Studia Balcanica, 31

ЕЗИКОЗНАНИЕ / LINGUISTICS

АНТОНОВА-ВАСИЛЕВА, Лучия. Диалектната система на с. Шищевец, Кукъска Гора – един говор на границите на българската граматика. София: Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, 2017, 255 с.
ISBN 978-954-92796-2-7.

Монографично изследване. Описани са особеностите на един диалект, разположен в крайния западен дял на българското езиково землище на територията на днешна Албания.

БАЛКАНСКИ, Тодор и Димитър Маринов. Симеон Атанасов – първопроходецът в ономастичното пространство на Добруджа. Велико Търново: Знак '94, 2017, 151 с.

ISBN 978-954-8305-47-1.

Книгата е посветена на Симеон Атанасов, български турист, един от инициаторите за създаването на Закона за променение названията на селата от 1906 г., и мястото му в историята на българската ономастика.

БЪЛГАРСКИ диалектен атлас. Обошаващ том. София: АИ Марин Дринов – IV. Морфология. 2016, 247 с. ISBN 978-954-322-857-7.

Главен редактор: М. Тетовска-Троева

Заклучителна част от фундаменталното лингвистично изследване „Български диалектен атлас. Обошаващ том“. Разкриват се типологичните особености на българския език, отразени в лингвогеографски план в целия обхват на българското езиково землище на диалектно равнище. Картите са изработени въз основа на теренен материал и материали от писмени източници от над 2 300 селища, разположени във и извън съвременните държавни граници на Република България. Трудът съдържа 145 цветни карти, коментари, списъци и показалци към тях, отразяващи най-ярките особености на морфологичната система. Легендите и цветовото решение на картите са ориентирани към историческата интерпретация на картографиранията явления.

ЕФТИМОВА, Андреана. Двойнственият език в медиите. София: Просвета, 2016, 334 с.

ISBN 978-954-01-3271-6.

В книгата се характеризират евфемизмите и дисфемизмите, както и процесите на евфемизация/табуизация и дисфемизация/детабуизация. Предлагат се типологии на евфемизмите/дисфемизмите според различни критерии и принципи. Коментират се конкретни евфемистични и дисфемистични употреби в няколко семантични категории – професии и институции, болести и физически нарушения, смърт, полова принадлежност и семейни и сексуални отношения, криминално поведение, етнически групи, външен вид и възраст, политически евфемизми/дисфемизми. В наблюденията се установява тенденцията за активно използване на евфемизмите в неформалните речеви регистри на медийната реч, което преобръща представата за евфемизмите като принадлежащи единствено на обработеното и книжовното изразяване.

ЛЕКСИКОГРАФИЯТА в началото на XXI в. София: АИ Проф. Марин Дринов, 2017, 740 с.

ISBN 978-954-322-875-1.

Съставители: Диана Благоева, Сия Колковска

Сборникът съдържа доклади от Седмата международна конференция по лексикография и лексикология (София, 15–16 октомври 2015 г.). Засегнат е широк спектър от проблеми на лексикографията, лексикологията, историческата лексикология, фразеологията, терминологията, лингвокултурологията и др.

НЕСТОР Марков и неговият принос в лексикографията и образованието. София: Ваньо Недков, 2017, 165 с.

ISBN 978-619-194-027-1.

Сборникът съдържа доклади от Юбилейната научна сесия (София, 24.11.2016 г.), посветена на 180-тата годишнина от рождението на видния български възрожденски и следосвобожденски обществен деец, просветител и лексикограф Нестор Марков (1836–1916).

ПАРАШКЕВОВ, Борис. От дума на дума... Занимателна лексикология. София: Изток-Запад, 2017, 364 с.
ISBN 978-619-152-989-9.

Нагледно практическо допълнение към теоретичните постановки на лексикологията и донякъде коректив на данните в лексикографските помагала, където най-вече етимологичната справка рядко е изчерпателна и невинаги достоверна. Под формата на 357 речникови статии и с апарата на лексикологичните категории се коментират конкретни въпроси, свързани с произхода и историята на част от думите в българския език. Обяснителните бележки черпят информация от постиженията на три други лингвистични области: етимологията, семантиката и словообразуването. Новото в концепцията за този лексикон е да онагледни деривационната взаимовръзка между коментираните в него думи. Словните гнезда дават възможност да се разкрие генетичната общност на привидно несъпоставими думи или на явно родствени, но семантично несъвместими словесни структури.

РАДЕВА, Василка. Българска лексикология и лексикография. София: Изток-Запад, 2017, 432 с.
ISBN 978-619-152-986-5.

Изграден върху теоретичните основи и постижения на съвременната лексикология, трудът разкрива характера на думата като номинационна единица, която чрез речевата си реализация осъществява комуникативната функция на езика. Представянето на словообразуването е съобразено с ролята на производната дума при структуриране на лексикалната система и с изясняване на отношението между словообразователното и лексикалното значение. Семантичните връзки в лексикалната система са разгледани в тяхното развитие и изменение, за да се разкрие динамичният характер на лексиката. Създаването на нови лексикални единици, отпадането на остарели думи и значения, както и заемането на чуждоезикова лексика се изясняват като адаптиране на речниковия състав към комуникативните потребности на носителите на езика. Разделът „Лексикография“ съдържа сведения, които показват тясната връзка на лексикологията с лексикографската теория и практика.

СТАНКОВ, Ростислав. Древнеболгарские переводные тексты и проблема лексических моравизмов. София: УИ Св. Климент Охридски, 2016, 318 с.
ISBN 978-954-07-3914-4.

Книгата е посветена на тази част от словното богатство на старобългарския език, която се свързва с влияние от страна на западнославянските (чешки и словашки) езици и се определя като „моравска“. В увода се разглеждат въпроси, отнасящи се до локализацията на Велика Моравия, както и теоретичните обосновки на термина лексикален „моравизъм“. Първата част обхваща лексикален материал от най-ранната старобългарска епоха („Анонимната хомилия“ в Клоцовия сборник,

„Закона съдене на хората“ и „Номоканона“, чийто превод се приписва на Методий). Във втората част се изследват „моравизмите“ в „Беседите“ на папа Григорий Двоеслов, чийто славянски превод се определя като „моравски“, а в третата се търси отговорът на въпроса има ли „чешко“ езиково влияние на лексикално ниво в старобългарския превод на „Хрониката на Георги Амартол“ от втората половина на X в.

ЛИТЕРАТУРОЗНАНИЕ / THEORY OF LITERATURE

АЗБУЧНИК на Съюза на българските писатели 1913–2016. София: Български писател, 2016, 486 с.

ISBN 978-619-204-074-1.

Съставители: Благовеста Касабова, Боян Ангелов, Георги Н. Николов, Иван Есенски, Никола Инджов и Христо Ганев

Съдържа био-библиографски данни за всички членове на Съюза на българските писатели в периода септември 1913–септември 2016.

АРЕТОВ, Николай. Софроний Врачански. Живот и дело. София: Кралица Маб, 2017, 184 с.

ISBN 978-954-533-158-9.

Книгата предлага цялостен обзор на живота и делото на Софроний Врачански. Вниманието е насочено към два взаимосвързани проблема – мястото на неговото творчество в развитието на повествователното изкуство през Възраждането и допирните му точки с представителни образци на световната словесност, аналогите с някои по-общи литературни процеси.

ДОЙНОВ, Пламен. Литература на случаите. От „Тютюн“ до „Хайка за вълци“. Казуси в литературното поле на НРБ. София: Институт за изследване на близкото минало, 2017, 376 с.

ISBN 978-954-282-279-0.

Авторът се спира на т.нар. „случаи“ в литературното поле в Народна република България – онези произведения в литературата, около които се натрупват мнения „за“ или „против“, реакции на критиката и на властта, активирани на цензурата и на тайната полиция, мероприятия на Съюза на българските писатели и партийната организация към него, понякога явна или скрита намеса на вожда на комунистическата партия, циркулиране на слухове и анекдоти, сложен избор пред автора, чието произведение е предизвикало реакциите. Разгледани са „случаите“: „Тютюн“, „Люти чушки“, „Лице“, „Хайка за вълци“, „Спомен за страха“, „Стихове“ от К. Павлов, повестта „Хляб от трохи“ на Иван Динков и заличаването на стихосбирката му „На юг от живота“.

ПЕНЧЕВА, Радка. Морето на българина. Пловдив: Астарта, 2016, 128 с.

ISBN 978-954-350-223-3.

Сборникът обединява дванадесет критически текста, свързани с произведения на известни или по-малко популярни български писатели и поети, които са писали на

морска тематика. Хронологично изследването на книги и писатели обхваща времето от 20-те години на миналия век до 1944 г. и в този период са включени статии за Добрин Василев, Матвей Вълв, Яна Язова, Ячо Кабаивански (Марко Поло), Георги Попстаматов, Весела Страшимирова, Стефан Станчев, Димитър Добрев, Николай Лилиев, както и обзори за сп. „Морски сговор“ и търновския клон на Български народен морски сговор (БНМС).

СИВРИЕВ, Сава. Индивидуализмът в българската лирика от края на XIX и началото на XX век. София: Карина М, 2017, 329 с.

ISBN 978-954-315-087-8.

Авторът разглежда различни аспекти на индивидуализма в българската лирика – от ранните идеи в лириката на Иван Вазов, през решенията на Стоян Михайловски и Кирил Христов до изграждане на пълната му парадигма и налагането му като норма в българската лирика чрез Пенчо Славейков и завършека му у Пейо Яворов.

СТОЙЧЕВА, Светлана. Боян Магесника. Изследване на литературния мит. София: Изток-Запад, 2017, 435 с.

ISBN 978-619-152-907-0.

Обект на анализ в книгата е митологичният образ на Боян Мага (Боян Магьосника). Художествените текстове, интерпретиращи образа, съставляват цяла литературна антология. Редицата на авторите се открива с имената на просветители и революционери от Българското възраждане, сред които са Юрий Венелин, Георги Раковски, Добри Войников. След Освобождението писатели, които заявяват по различен начин творческото си отношение към него, са: Стоян Михайловски, Пейо Яворов, Иван Грозев, Кирил Христов, Антон Страшимиров, Николай Райнов, Людмил Стоянов, Гео Милев, Теодор Траянов, а от по-ново време: Камен Зидаров, Иван Богданов и др.

ШИВАЧЕВ, Румен. Сублитературният мит „Бай Ганьо“. София: Карина-Мариана Тодорова, 2016, 271 с.

ISBN 978954-315-085-4.

Изследването предлага нови ракурси към интерпретацията на Алековата творба и нейния емблематичен герой. Авторът разглежда митичния „съвременен българин“ в културно-психологически аспект с методите на аналитичната психология на К. Г. Юнг и разкрива неговата природа на архетип, както и превръщането му във винаги активна митологема.

ИЗКУСТВО / ART

ГАЛИБОВ, Зафер. Светлописите. Факти, събития и практики из историята на българската фотография (1839–1959). София: Международна фондация фотографски музей, 2017, 262 с.

ISBN 978-619-90738-0-3.

Изследването е посветено на зараждането, формирането и развитието на фотографията в България. Обрисувани са най-ярките фигури на ранни фотографии, с

множество примери е проследен преходът от хоби и занаят към професионална и художествена изява. Специално внимание е отделено на формирането на различни области на приложение на фотографията – в научните изследвания, във военното разузнаване и аерофотодокументирането, в архивната и медицинската области.

ГЕОРГИ Железаров. Между Алжир и София в търсене на светлината. София: Симолини, 2017, 155 с.

Двуезичен албум, посветен на 120-годишнината на художника.

НИКОЛАЕВА, Анелия. Бинка Вазова. Графични образи. София: Институт за изследване на изкуствата, 2016, 232 с.

ISBN 978-954-8594-63-9.

Авторът представя художничката през погледа на своето лично познанство и като изследовател на творчеството ѝ. Съдържа графики, рисунки и пощенски картички, повечето от които не са публикувани досега.

ТЕКСТОВЕ. Надписи. Образи. София: Институт за изследване на изкуствата, 2017, 262 с.

ISBN 978-954-8594-65-3.

Съставители: Емануел Мутафов и Йелена Ерделян

Сборникът съдържа докладите от модул „Старо изкуство“ в рамките на проведената през 2016 г. международна научна конференция под едноименния наслов.

ГЕНАДИЕВ, Павел. Кратки характеристики и спомени за художниците-сътрудници в списанието ми ХУДОЖНИКЪ. Спомени и факти за създаването и разпространението на литературно-художественото списание „Художник“ 1905-1909. София: Образование и наука, 2016, 271 с.

ISBN 978-954-401-029-4.

Включва непубликувани ръкописи за художниците-сътрудници на списание „Художник“. Спомените на издателя показват как се осъществяват общите идеи на писатели, поети, художници, музиканти, критици, как се оформя визуалното лице на списанието. Съставител, автор на встъпителната студия и бележките е проф. Милена Георгиева от Института за изследване на изкуствата – БАН.

ПИСКОВА, Марияна. „Героите на Шипка“. Архивен прочит на един филм. Благоевград: УИ Неофит Рилски, 2015, 519 с.

ISBN 978-954-00-0015-2.

Книгата е опит да се разкаже историята на един 60-годишен филм през запазените архивни следи от него в български и руски хранилища. Чрез създадения в строгата рамка на „социалистическия реализъм“ филм митът за „двойните освободители“ получава своя първи игрален кинообраз. Архивният прочит на филма „Героите на Шипка“ се основава на повече от десет хиляди архивни листа, в които са съхранени поверителни разпореждания и постановления за процесите на създаването и разпространението на кинолентата. Различните по вид, предназначение, оригиналност и достъпност официални и лични документи разкриват един различен, многолик и нееднозначен образ на филма „Героите на Шипка“.

РЕЧНИЦИ / DICTIONARIES

ВЕСЕЛИНОВ, Димитър и Анна Ангелова. **Речник на френските думи в българския език.** София: УИ Св. Климент Охридски – Том 5 (Р–Т). 2017, 616 с. ISBN 978-954-07-4255-7.

УЛИВЕРОВА, Иванка. **Банци.** Пловдив: Ракурси, 2017, 201 с. ISBN 978-954-8852-60-9.

Речник на говоримия език в с. Баня, Пазарджишко.

ШКЛИФОВ, Благой. **Фразеологичен речник на говора на село Черешница, Костурско.** София: Изток-Запад, 2016, 413 с. ISBN 978-619-152-962-9.

Пред вас е първият по рода си фразеологичен диалектен речник на говорна микросистема. Той носи сведения за езика, историята, бита, нравствеността, обичаите и вътрешния емоционален свят на българина от Беломорието през трагичното за този регион време на XX в.

НАУЧНА ПЕРИОДИКА 2016–2017

PERIODICALS

Балканско езикознание/ Linguistique balkanique. БАН, Институт за български език. Гл. ред. проф. Анна Чолева-Димитрова. ISSN 0324-1653.

2016, № 2–3: Paliga, S. Linguistic Thracology and the Balkansprachbund: are they Synonyms? Some Thoughts on the Use and Abuse of Terminology, 135–148; **Kochev, I.** Of the Balkan Gradual Settlement in the Bulgarian Language of the Short Dative Forms of the Personal Pronouns as Possessive, 149–158; **Шульгач, В. П.** О некоторых праславянских производных с суффиксом -ѣдь, 159–170; **Schaller, H. W.** Sprachliche Merkmale bulgarischer Familiennamen türkischer Herkunft, 171–178; **Шапошников, А. К.** Скромная лепта в болгарскую ономастику, 179–188; **Paraškevoy, V.** Lexikalisch-semantiche Repräsentanten von ie. *ker (ə)- im bulgarischen, 189–192; **Leschber, C.** Lösungsansätze für die Etymologie von rumän. *copác* „Baum“, 193–202; **Furlan, M.** Proto-Slavic *mokъ ‘Wet, Damp’, 203–210; **Илиева, Т.** Субстантивное употребление имен прилагательных и других слов с адъективным значением в средневековом болгарском языке. Субстантивно употребляемые прилагательные – названия лиц, 211–230; **Dukova, U.** Zur etymologischen Problematik folkloristischer Liedertexte, 231–234; **Petkova, G.** Bulgarian Personal Names, Derived from Names of Plants and Animals or Birds, Excerpted from “Bulgarian Anthroponymicon” by Yordan Zaimov, 235–248; **Kortlandt, Fr.** Phrygian between Greek and Armenian, 249–256; **Домосилецкая, М. В.** Пчеловодческая лексика в албанских говорах (по материалам МДАБЯ), 257–267.

Богословска мисъл. Богословски факултет на СУ „Св. Климент Охридски“. Гл. ред. доц. д-р Дилиан Николчев. ISSN 1310-7909.

2014, № 2: Богданова, Т. А. и А. К. Клементьев. „Род учёных“ не погибнет на свете“ (переписка из двух столиц профессора Н. Н. Глубоковского и епископа Василия Богдашевского 1917–1921 г.), 9–116; **Трайчев, Е.** Проф. Н. Н. Глубоковски и неговото влияние върху библейската мисъл у нас, 238–248; **Ризова, Н.** Към проблема за тълкувателния метод в „Благовестие на християнската слава в Апокалипсиса“ от Н. Н. Глубоковски, 249–252; **отец Бора, И. С.** Словата на Новия завет на румънски и европейското пространство от първата проповед на апостолите до наши дни, 253–265; **Павлов, П.** Богословски аскетизъм и научно смирение: академичните завети на проф. Николай Н. Глубоковски, 266–281; **Нушев, К.** Православните перспективи на богословския диалог и християнското единство според

проф. д-р Николай Глубоковски, 282–295; **Янев, И.** Проф. Н. Н. Глубоковски и реформата в духовното образование в Русия в края на XIX и началото на XX век (към въпроса за подготовката и образованието на свещенството), 296–302; **Йовчев, И.** Становището на проф. Н. Н. Глубоковски по въпроса за каноничния институт „ставропигия“ в Църквата (бележки от „Софийския архив“), 303–315; **Николчев, Д. и Е. Дамянова.** За историята с разпространените злонамерени слухове срещу Н. Н. Глубоковски през втората половина на 20-те години на миналия век, 316–329; Библиография на Н. Н. Глубоковски, 330–355.

Българска етнология. БАН, Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей. Гл. ред. Петко Христов. ISSN 1310-5213.

2016, № 2: Ненов, Н. За изследователските полета на градската етнология, 179–180; **Маркова, М.** Из живота на българската общност в Гюмюрджина. Граници и идентичности (края на 19 век–1912 г.), 181–198; **Тодорова, И.** Празници и празнуване в Самоков във времето на социализма в спомените на съвременниците, 199–216; **Богданова, Зл.** „Калиница“ в Асеновград като пример за конструиране на съвременен градски празник, 217–242; **Гергова, Л и Я. Гергова.** Тютюневият град: дискурсът на индустриалното наследство, 243–258; **Иванова, Д.** „Чикаго – българският град“ – поглед отвън и отвътре, 259–275; **Шараланова, В.** Две свети места в ж.к. „Младост“ в София, 299–301.

2016, № 3: Георгиев, Г. Парадигмата на дара: поглед към научните концепции, направления и школи в етнологията и културната антропология, 333–355; **Бонева, Т.** Дарове и гостоприемство, 412–427; **Маринова, М.** Даряването на сватбите в България от средата на XX до началото на XXI век, 428–442; **Кирилова, А.** Даренията в Научния архив на ИЕФЕМ, 458–467; **Шараланова, В.** Две нови православни църкви в София. Живо ли е дарителството днес?, 468–470; **Бугарчева, Е.** Работата на архивиста по обработката на ценно архивно дарение (Фонд 2072 „Христо Вакарелски“ в Централния държавен архив), 471–477; **Марева, Т.** Дарове от поколенията (Съвременни аспекти на обществено дарителство в селищата Момчиловци и Левочево, Смолянско), 478–486.

Български език. БАН, Институт за български език. Гл. ред. проф. д-рн Владко Мурдаров. ISSN 0005-4283.

2016, № 3: Станчева, Р. Езикови нагласи, кодификаторска практика, правопис, 7–18; **Чаралозова, К.** Писмена практика и кодификация (За някои случаи на колебания в съвременната писмена практика, анализирани от гледна точка и на историята на кодификацията), 19–29; **Томов, М.** Въпросите към Службата за езикови справки и консултации като източник на информация за съвременната правописна норма и практика, 30–40; **Димитрова, М.** Правописът и математиката – трудно решим казус, 41–57; **Алек-**

сандрова, Т. Деепричастието – кодифицирана норма и актуална езикова практика, 58–69; **Кунева, И.** Употреба на главна буква и кавички при транскрибирани собствени имена, 70–79; **Паскалев, Н.** Правопис на личните и притежателните местоимения при изразяване на учтивост, 80–83; **Симеонова, Кр.** Към въпроса за правописа на някои термини, 84–88; **Периклиев, Вл.** Синонимия и семантична промяна, 89–96; **Георгиева, Цв.** Цифровият код в речника „Българска семейно-родова лексика“, 97–108; **Мурдаров, Вл.** За мястото на ударението при формите на едносричните съществителни от мъжки род, 109–110; **Микова, Л.** Форми за множествено число при новите съществителни от мъжки род, заети от английски език, 111–114.

2016, № 4: Ерман, Г. и Др. Радев. LexRank: Лексикална централност на графи като мярка за значимост при резюмирането на текст, 7–36; **Держански, И.** Думите за кратки периоди време в български и украински език (върху материал от паралелни текстове), 37–53; **Лесева, Св. и И. Стоянова.** Към автоматичното разрешаване на референции в българския език, 54–74; **Стефанова, В. и Цв. Димитрова.** Прилагателните имена в Българския уърднет, 75–86; **Декова, Р., Св. Лесева, М. Тодорова и Е. Търпоманова.** Структурни особености на фрази с опора прилагателно име в българския език, 87–94; **Лазаров, Т.** Анализ на ресурсите за статистически модел за превод на глаголните форми от български на английски, 95–101; **Димитрова, Цв.** За звателната форма при обръщения към лица, 102–104.

2017, № 1: Китанова, М. Езиков израз на „лошото време“ в българския народен календар (Хрононимите *сух, глух, луд, бесен, шеметен, врътоглав, черен, ръждив, червив, празен*), 9–17; **Цибранска-Костова, М.** Лексикални аспекти на Евтимиевото оригинално творчество: лексемите с корен *красъ-* сред думите характеристики, 18–33; **Легурска, П. и И. Златанов.** За външната история на думата *важен* (Иихтибар за нофузлииите, випсървиз за вип-клиентите), 47–51; **Павлова, Н.** Вокативите *Боже* и *Господи* – производни междуметия с варираща семантика, 52–60; **Витанова, М. и К. Мичева.** Названия за *гайда* в българските говори, 61–67; **Кирилова, Й.** Концепт и езикова картина на света, 68–79; **Панчев, И.** Лингвокултурни размисли за виното, 80–86; **Кръстева, Т.** Устойчивите сравнения като обект на лингвокултурологията, 87–94; **Мурдаров, Вл.** За *в* като предлог и представка, 95–96.

Резюмета на статиите в интернет: <http://www.balgarskiezik.eu/archives.html>

Български език и литература. МОИ, Гл. ред. проф. д-н Маргарита Георгиева.
ISSN 0323-9519.

2017, № 1: Първанов, К. Глаголи със значение ‘обичам‘ в исторически и в съвременен план, 28–39; **Христова, К.** Амбивалентната житейска философия на българския човек, погледната през модела на карнавала („Летен ден“, Елин Пелин), 68–76.

2017, № 2: Стоянов, Ст. Говори се за нещо (Опити върху повестта „Чичовци“), 143–149; **Велчев, И.** Читателят екран. Постмодерната знаковост в

разказа „Царамбука“ от Йордан Радичков, 150–163; **Азманова-Рударска, Е.** Св. Климент Охридски в регионалната литература и история: един съвременен „разказ“ за пренасяне на мощи, 164–176; **Джевиецка, Е.** Фигурата на св. Климент Охридски в българската и в македонската книжнина от епохата на Възраждането, 177–197; **Ласкова, Л.** Лекторатът по български език, литература и култура във Форли, Италия – поглед отвътре, 202–210.

Български фолклор / Bulgarian folklore. БАН, Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей. Гл. ред. Станой Станоев. ISSN 0323–9861.

2016, № 3: Рюег, Фр. Етнографските колекции на мисионерите: каква е връзката със социалната антропология, 227–247; **Бокова, И.** Музей и културен пейзаж, 248–265; **Ненов, Н.** Първи април в музея. Изграждане на желани образи, търсене на публики и политики за достъп до наследството, 266–279; **Алексиева, С.** Музеите – видими и невидими участници в туристическите изложения, 280–294; **Попов, И.** Съвременни тенденции в експозиционния дизайн на музеите, 295–311; **Томов, Т.** Историческа възстановка или историческо „преиграване“, 312–319.

Българско музикознание / Bulgarian musicology. БАН, Институт за изследване на изкуствата. Гл. ред. ст.н.с. ди Елисавета Вълчинова-Чендова. ISSN 0204-823X.

2016, № 2–3: Kujumdzieva, Sv. The Library as Witness to Music History: the Case of Rila Musical Manuscripts Housed at the Library of Rila Monastery, 11–23; **Mazera, S.** The Propagation of the New Method of Analytical Music notation in the Wider Balkan Area through the Activity of Direct Students of the Three Teachers of Patriarchal Music School (1815–1821), 24–32; **Tessari, S.** The Sticherarion Marc. Gr. II, 118 and the Byzantine Musical Culture in Early 14th-Century Thessaloniki, 33–49; **Kumbe, M.** Musical Tradition in Albania between East and West, 50–60; **Ban, B.** Musical Life in Osijek Viewed through the Activities of Music Societies in the Parish Church of St. Michael the Archangel in Tvrdra, 61–68; **Beluscio, G.** and **O. Gerlach.** The Italo-Albanian Kalimera of the Parco Pollino in Calabria, 69–85; **Venkova, St.** West-European, Balkan and Bulgarian Religious Songs: Influences and Interactions, 86–97; **Vlaeva, I.** Yildiz Ibrahimova and Music that Unites, 98–109; **Popova, D.** The Importance and Use of Bulgarian Folk Music and Its Autenticity, 110–120; **Stojkova-Serafimovska, V.** The Reflection of Social Transition in Traditional Music – Case Study of Republic of Macedonia, 121–132; **Lomsadze, T.** The Relationship of Politics and Folk Music in Georgia, 133–141; **Kujumdzhev, J.** Das Problem „Nationales – Universales“ in der Diskussionen über den wahren Bulgarischen Kirchengesang und über den bulgarischen Musikstil – kulturhistorische Parallelen, 149–158; **Bozhikova, M.** The Identity of Bulgarian Music Abroad: Emigré Music before the 1990s, 159–168; **Dermendzhiev, N.** Music Schools in International Comparison, 176–195; **Fenergioglu, M.** Music for Peace, a Model

for Socialization, 196–208; **Veselinović-Hofman, M.** The Aspects of European Integration of Serbian Musicology in the Light of the Activity of the Regional Association for Balkan Music – Experiences, Aims and Plans, 209–214; **Nika-Sampson, E., K. Romanou and M. Alexandru.** European Transitions and Local Traditions in the Balkans. The Case of Greek Musicology, 215–243; **Harkov, St.** Presenting South East European Music of Classical Antiquity and Early Middle Ages through Initiatives of the International Musicological Society (IMS): Recent Activity, 251–266.

2016, № 4: Вълчинова-Чендова, Е. Петко Стайнов – академикът, 5–17; **Куюмджиев, Ю.** За един ранен документ от дейността на Петко Стайнов в БАН, 18–26; **Данова-Дамянова, Д.** Командировките и теренните проучвания на сътрудниците на Фолклорномузикалната секция на Института за музика през 60-те години на ХХ век в документи, 27–39; **Каракостова, Р.** Петко Стайнов – директор на Софийската опера, 40–48; **Тодорова, Р.** Загадката Петко Стайнов, 49–64; **Коларова, Е.** „Тракийски танци“ от Петко Стайнов в полето на диалога традиция–съвременност (1926–2016), 65–71; **Булева, М.** Етос, пагос и логос на звуковата повторност в хоровите балади на Петко Стайнов, 72–81; **Луканова, Г.** Брайловите ръкописи на акад. Петко Стайнов. Дешифрирани творби през периода 2000–2015 година, 82–90.

Епохи. Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“. Гл. ред. проф. дин Иван Тютюнджиев. ISSN 1310-2141.

2016, № 1: Младенов, М. Пропаганда и история в епохата на хан Крум, 49–56; **Кузембаев, Н.** К постановке вопроса о роли и значении трудов современных болгарских ученых в кипчаковедении, 57–60; **Неделчева, Н.** Култови средища на мюсюлманите сунити в Герлово и Тозлука през XVIII–XIX в., 70–76; **Григориев, Д.** Иосиф I и начало взаимодействия с русской администрацией в Болгарии в 1878 году, 77–81; **Йорданов, Др.** Руски планове за очертаване на границите на Санстефанска България на самия терен, 82–92; **Галунов, Т.** Парламентарни избори и реформи в България (1944–1945 г.), 102–108.

2016, № 2: Георгиева, Г. Поглед върху социалния профил на османския провинциален управител (По примера на еялет Румелия от края на XVIII и началото на XIX век), 177–200; **Крыкин, С. М.** Древняя фракийская цивилизация, 203–219; **Стойков, Вл.** Още веднъж за надписа от късноримската крепост „Ковачевско кале“ до град Попово, 220–229; **Младенов, М.** За локализацията на славянското племе верзити, 230–235; **Димитров, Д. Й.** Никита Хониат срещу Мануил I Комнин: полемика, свързана с исляма, в контекста на византийската традиция, 236–242; **Митев, Н.** Два малко познати извора за походите на Владислав Варненчик от 1443–1444 г., 243–249; **Ангелова, Н.** Свищов – търговски център през Възраждането, 260–267; **Маринова, М.** Начало на курс към открита съветизация на България и налагане на Сталиновия модел на управление – кадрови рокади и динамика на партийния елит, 275–289; **Мантарлиев, Й.** Българската зе-

меделска и кооперативна банка и бежанският въпрос в България в края на Втората световна война (септември 1944–април 1945 г.), 290–301.

Свободен достъп до статиите в интернет: <http://journals.uni-vt.bg/epohi/bul/>

Известия на Института за исторически изследвания. Институт за исторически изследвания – БАН. ISSN 2367-5187. Ред. колегия: Тамара Стоилова, Фаина Новак, Петя Димитрова и Нина Бистрова.

2016, 33: **Димитрова, П.** Сигурност или съветизация, локален конфликт или епизод от Голямата война? (Съветско-финландската война 19139–1940 през погледа на двама български дипломати), 128–156; **Тошкова, В.** СССР и САЩ: проекти за следвоенното устройство на България 1942–1945, 157–164; **Кудрявцева, Е.** Палестинският списък на Светия синод и църковните връзки на Русия със Сърбия и българските земи, 273–286; **Аурова, Н.** Руско-турската война 1928–1829 г. в писма, дневници и спомени на участници в нея, 287–308; **Кострикова, Е.** Русите в България по времето на Първата балканска война, 309–335; **Волокитина, Т.** В лабиринта на националната политика. Съветският фактор и проблемът с мюсюлманското население в България (40-те–60-те години на ХХ век), 336–371; **Бълхова, М.** Руската православна църква и Българската православна църква през втората половина на ХХ век, 372–381; **Атанасова, В.** Културно-пропагандната дейност на социалистическите страни в Индия, 382–402.

Исторически преглед. БАН, Институт за исторически изследвания. Гл. ред.: И. Г. Илиев. ISBN 0323-9748.

2015, № 1–2: **Дроснева, Е.** Въпросителни около Марин Дринов, 5–20; **Готовска-Хенце, Т.** Марин Дринов – историкът и историята, 21–31; **Христов, Д.** Историографски корени на Дриновото творчество, 32–45; **Божинов, Пл.** Цариградските българи, Марин Дринов и въпросът за местонахождението на Българското книжовно дружество преди Освобождението, 46–61; **Гешева, Й.** По създаването и по спецификите на Търновската конституция: Марин Дринов и неговите виждания по българския основен закон, 62–72; **Горина, Л. В.** София в жизни профессора Марина Дринова, 73–78; **Хаджиниколова, Е.** Неизвестни връзки на Марин Дринов с просветните борби на българите от Вардарска Македония (70-те години на ХІХ век), 79–91; **Соленкова, Л.** Марин Дринов и Адолф Патера. Епизод от българо-чешките научни връзки, 92–103; **Николова, Н.** Концепцията на проф. М. Дринов за новобългарския книжовен език, 104–119; **Пётров, П. К.** Правописът на Марин Дринов – минало, съвременност, бъдещте, 120–124; **Узунова, Е.** Професор Марин Дринов и колекцията от славянски ръкописи на Българската национална библиотека, 125–131; **Величкова, Цв.** „Дигитален архив Марин Дринов“ – резултати и перспективи, 132–141; **Казански, Н.** Проф. Марин Дринов – публикации за него, 142–163; **Николова, Б.**

1869

Колко е легитимна Българската патриаршия през Ранното средновековие, 164–186; **Кирилова, А.** Дарителят Козма Тричков, 187–215; **Стоянова, Р. и В. Николова.** Михаил Маджаров, видян през неговите архиви и творчество, 216–245; **Лефтеров, Ж.** Англиканската църква, Източното православие и България (XIX–средата на XX в.). Част втора, 246–278; **Узунова, В.** Иранската криза (1945–1956) като прелюдия на Студената война, 279–292.

Историческо бъдеще. Асоциация Клио–96. Директор: Петя Димитрова. ISSN 1113-0144.

2016, № 1–2: Димитрова, П. Двадесет години списание „Историческо бъдеще“, 5–24; **Вачкова, В.** Кой и защо изгори Василий Врач?, 25–40; **Данова, П.** Писал ли е Франц-Ксавер Пеячевич история на българите? 41–63; **Събев, О.** Съдбата на „турските“ кости от Плевен: „анекдоти“, „факти“ и „интерпретации“, 65–103; **Тодев, И.** Защо не искам да споря за костите от обсадата на Плевен 1877 г., 104–112; **Стоянова, Р.** Българската държава срещу „буржоазната“ филантропия (1944–1952 г.), 113–138; **Вачков, Х.** Авангард и табу в социалната мрежа Instagram, 139–150; **Георгиева, С.** Българо-босненски династически бракове през XIV век, 151–163; **Филипова, Н.** Палестинците в глобалното противопоставяне и в арабското пространство в междувоенния период 1948–1967 г.: погледът на българската дипломация, 164–177; **Атанасова, В.** Боливуд в България, 178–196; **Костова, Е.** Завещанието на мелнишкия митрополит Павел Клавдиополит – важен исторически извор от началото на XIII век, 197–205; **Лазар, Г.** Едно завещание и разказът за един живот: случаят с търговеца Черня Попович, 206–225.

История. МОН. Гл. ред. проф. д-р Пламен Митев. ISSN 0861-3710.

2016, № 5: Жеков, Б. Време за разплата. Стихийната чистка на офицерския корпус в Българската армия през септември 1944 г., 458–474; **Янковска, Н.** Завоят в отношенията между социалистическия лагер и Югославия след смъртта на Сталин (1953–1955), 490–506; **Узунова, В.** Тригълник на „разведвяването“ – Америка, България и Иран през 60-те години на XX век, 507–517.

2016, № 6: Орловски, Б. Полските инженери в България, 633–640.

2017, № 1: Мангарлиев, Й. Миграции на население от западните покрайнини към България (1941–края на 40-те години на XX век), 8–29; **Кулиш, С.** Как отечественофронтовците от Варненски окръг отбелязаха 70-ата годишнина на Сталин, 30–38.

2017, № 2: Борисов, Д. Караджа паша джамия в Гоце Делчев – историкографски разказ и документални реалии, 119–140; **Григорова, И.** Дипломатическата роля на България и Франция по пътя към заключителния документ от Хелзинки (1975), 141–158; **Фендрина, А.** Граници и мостове в градското пространство. Примери из историята на Сливен, 185–198.

Македонски преглед / Macedonian Review. Македонски научен институт. Гл. Ред проф. Александър Гребенаров. ISSN 0861-2277.

2016, № 3: Кайчев, Н. Партийната система на Р Македония и обществено-политическата криза в страната през 2015–2016 г, 7–17; **Kaytchev, N.** The Party system of the Republic of Macedonia and the socio-political crisis in the country in 2015–2016, 18–28; **Тонева, Й.** От ОЗНА/УДБ-а в НР/СР Македония към „Управление за сигурност и контраразузнаване“ в Р Македония, 29–46; **Елдъров, Св.** Хърватската историческа наука за Македония и Македонския въпрос, 47–70; **Митев, Тр.** Първият български буквар в Америка, 71–92; **Венев, А.** Българо-албанските взаимоотношения от двете страни на демаркационната линия – 1941–1944 г., 93–102; **Цонев, Р. М.** Разложки ли е банският диалект?, 103–114; **Николов, Г. Н.** Проучванията на Васил Гюзелев за историята на Македония през Средните векове (V–XV в.). По повод неговата 80-годишнина, 115–128; **Алексиев, К.** Ценен документ за българотурските отношения в началото на 1914 г., 133–146; **Влахов, К.** Българското малцинство в Гърция – обект на постоянна дискриминация и преследване, 147–150.

2016, № 4: Благоев, Г. Българската патриаршия и църковният проблем в Република Македония – срещи и разминаване след 1989 г., 7–24; **Blagoev, G.** Bulgarian Patriarchate and Church problem in the Republic of Macedonia – meetings and talking at cross-purposes after 1989, 25–42; **Петров, И.** Българската армия в боевете за Битоля (октомври–ноември 1916), 43–50; **Янчев, В.** Земеделската власт, армията и ВМРО (декември 1922–януари 1923), 51–70; **Поппетрова, М.** Френски становища за Македонския въпрос 1919–1939, 71–90; **Винаров, И.** Парламентарните избори и стабилността на политическата система в Република Македония, 91–112; **Тренчев, Г.** Учителят Даме Груев, 113–120; **Златков, А.** Заложничеството на Даме Груев при сърбоманския войвода Мицко Кръстев, 121–136; **Александрова, Е.** Фотодокументален архив на костурския войвода подпоручик Иван Попов, 137–142.

Минало / Minalo. Гл. ред. Любомир Юруков. ISSN 1310-3415.

2016, № 4: Алексиев, А. Открита е фотография на Димчо Дебелянов, 3–8; **Вапирев, Н.** Биографични бележки за Хрисант Рашов – един от първите български фотографи, 39–49; **Влайков, Вл.** 140 години от Априлското въстание в Панагюрище, 50–58; **Петков, П.** Илия Ценов хаджи Панчов Щърбанов – един учител от старата школа. Да не забравяме нашите възрожденци!, 59–61; **Томов, С.** Открита бе стихосбирка на поета-родолюбец Иван Петров Йончев „Стихотворения, 1917“, 62–66; **Радославов, Г.** Щедри дарения на Пернишката мина към общините и Българската авиация, 1925–1944 г., 67–87.

2017, № 1: Думиника, И. Репресиите на съветското НКВД спрямо бесарабските българи през 1937–1938 г. (Пример на село Паркани, Тирасполско), 4–13; **Хайрулов, О.** Исторически поглед към началото на оперното

изкуство, 14–26; **Жечев, Н.** „ВСЕ ОЩЕ Е С МЕН ОБРАЗА НА БОТЕВ...“ Неизвестни спомени за Христо Ботйов и д-р Димитър Рашев, 27–34; **Нанкинов, Д. Н.** Константин Иречек като изследовател на българската природа, 35–47; **Липчев, Р.** Кооперативните дружества на българското население от Южна Добруджа през годините на румънската окупация (1913–1940), 48–64; **Иванов, К.** Българската държавна политика в Пиринска Македония и мястото на региона в българо-югославските отношения по македонския въпрос (1963–1967), 65–81; **Шуманова, Сп.** Последниците от земетресението във Вранча (4 март 1977) за Румъния и България, 82–96.

Проблеми на изкуството /Art Studies Quarterly. БАН, Институт за изследване на изкуствата. Гл. ред. доц. д-р Бисерка Пенкова. ISSN 0032-9371.

2016, № 4: **Гергова, И.** Яначко Станимиров от Брезе, 3–12; **Попова, Е.** Изображения на Страшния съд в търновските села Самоводене и Хотница, 13–21; **Захариева, М.** Църквата „Св. Анна“ в село Яна, 22–27; **Стойкова, М.** Икони на дебърски зографи в българските колекции, 28–36; **Бойкина, Д.** Няколко мощехранителници от софийски златари, 37–43; **Куюмджиев, А.** Косвени сведения за предатирането на възрожденските стенописи от наоса на Куриловския манастир, 44–48; **Димитров, Вл.** Храм „Св. Пророк Илия“, с. Беласица (Елешница), Петричко, 49–56.

Проглас. Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“. Гл. ред. проф. д-р Николина Бурнева. ISSN 2367-8585.

2016, № 1: **Павлова, И.** Бранд журналистика, 9–27; **Христова, Хр.** Територии на съучастието, 28–42; **Гецов, А.** Модерната (не)грамотност на обществото като основен фактор за неговото опитомяване, 43–61; **Кушева, Г.** Манипулативност и медиен дискурс, 62–73; **Инджов, И.** Амбивалентният характер на политическата коректност и медиите, 74–91; **Пипева, М.** Книгите с картинки като междупоколенческа литература, 159–177; **Костадинова, А.** Утвърждаване на юношеската поезия (1955–1965), 193–205.

2016, № 2: **Накова, М.** Имена за вършители на действие (Nomina actoris) във Врачанското евангелие от XIII или XIV век, 247–257; **Ивова, Н.** Основни реализации на метеорологични конструкции чрез етимологична фигура в българския фолклор, 258–271; **Седефчева, В.** Преводен рецепционен модел на славянските литератури в България, 341–357; **Галонзка, В.** Бележки за „История на българската литература“ от Тереса Домбек-Виргова, 358–365; **Александрова, Ст.** Проблематика на стихосложението при преводната рецепция на поезията на Леополд Стаф, 408–418; **Мирославска, В.** За някои проблеми на българските студенти при усвояването на полския речев етикет, 419–430; **Бонова, Ст.** Интернет като инструмент за подпомагане на превода, 431–444.

Свободен достъп до статиите в интернет: <http://journals.uni-vt.bg/proglas/bul/>

Старобългаристика / Palaeobulgarica. БАН, Кирило-Методиевски научен център. Гл. ред. проф. Светлина Николова. ISSN 0204-4021.

2016, № 4: Петрова-Танева, М. Житието на св. императрица Теофана в балканските кирилски ръкописи: археографски бележки за запазените славянски преписи, 3–26; **Сковронек, М.** Замечания о наименовании малоазиатских богомилов в византийских и славянских источниках, 27–40; **Андреев, Хр.** Евхаристийният код на църквата „Св. Богородица Перивлепта“ в Охрид (1294/1295 г.), 41–84; **Скарпа, М.** Синаодальная рукопись в руках Ивана Грозного, 85–94.

2017, № 1: Мирчева, Е. Рать и реть в старобългарската книжнина и историята на българския език, 3–22; **Лешка, М. Й. и К. Маринов.** Спорные вопросы правления болгарского царя Петра I (927–969), 23–39; **Brzozowska, Z.** The Image of Maria Lekapene, Peter and the Byzantine-Bulgarian Relations Between 927 and 969 in the Light of Old Russian Sources, 40–55; **Баранкова, Г.** „Правила о черноризцах“ в Кормчих книгах и сборниках, 56–78; **Карджова, Д.** Някои бележки за един гръцки ръкопис от XIV век, 79–92.

Старобългарска литература. БАН, Институт за литература. Гл. ред. Ана Стойкова. ISSN 0204-8701.

2016, 53–54: Станчев, Кр. От археографията до културната история [проф. Анатолий А. Турилов на 65 г.], 11–19; Публикации на проф. Анатолий А. Турилов за 1979–2016 г., 20–61; **Иванова, Кл.** Ръкопис S1. 156 от Библиотеката на Румънската академия и мястото му в текстовата традиция на триодните панигирици, 62–81; **Страдомски, Я.** Произведения триодного цикла Климента Охридското в славянских рукописях, хранящихся в Польше, 82–100; **Петрова-Танева, М.** Житие на св. имп. Теофана от дякон Николай: издание на среднобългарския превод, 101–168; **Гардзанини, М.** Слово о местах святых в Иерусалиме: значение и функция паломнической литературы в Бдинском сборнике, 169–184; **Тотоманова, А.-М.** Ян Хус и Константин Костенечки: някои паралели, 185–194; **Джевицека, Е.** Модерно и популярно: за юбилейния образ на св. Методий в българската култура през XX век, 195–214; **Куюмджиев, А.** Критични бележки върху хипотезите за датирането, функцията и ктигорството на църквата „Св. Архангели“ в Бачковския манастир, 215–246; **Петков, П. и А. Бояджиев.** За една приписка от Зографския манастир, 247–252; **Николов, Г. Н.** Историята и културата на Самуилова България в българската научна книжнина от 2014–2016 г., 253–283.

Съпоставително езикознание / Contrastive Linguistics. СУ „Св. Климент Охридски“. Гл. ред. проф. Петя Асенова. ISSN 0204-8701.

2017, № 1: Стойчев, Ст. За синкретизма в парадигмата на българския глагол и българо-чешката езикова асиметрия. Част I, 5–20; **Держански, И. и О. Сирук.** Лагонимическая лексика: болгарско-украинские параллели.

ли, 21–37; **Молле, К.** За специфичността на именната фраза в българското и чуждестранното езикознание. Част II, 38–50; **Валтер, Х.** За категориите евиденциалност и модалност в българския език от гледище на теорията на речевите актове, 51–58; **Andreeva, B.** Prosodic Encoding of Phrasal Prominence and Information Structure in a Second Language: When Bulgarian and German Prosody meet, 59–83; **Мирчева, А.** Ономастичните проучвания на Стефан Младенов – приноси и развитие, 84–91.

Bulgarian Historical Review / Revue bulgare d'Histoire. Bulgarian Academy of Sciences, Institute for Historical Studies. Ed.-in-Chief: Ilija Todev. ISSN 0204-8906.

2015, № 1–2: Markova, R. To the Archives Exchanges between Bulgaria and Romania – Past, Present, Perspectives, 3–7; **Cain, D.** Un défi historiographique: la naturalization dans le Royaume roumain (1881–1914), 8–17; **Njagulov, Bl.** Violences contre les civils de la Dobroudja, 1916–1918: Historiographie et mémoire en Bulgarie et en Roumanie, 18–38; **Ungureanu, G.** The Tutrakan Battle (1916) Reflected in the Communist and Post-Communist Romanian Historiography, 39–55; **Iordan, C.** Les événements s'étant déroulés en Bulgarie le 9 juin 1923 vus par les historiens bulgares: aperçu générale, 56–63; **Mihaylova, A.** The Negotiated Past: the Memory of the Second World War in Post-Communist Romania, 64–75; **Danova, N.** Culture de la mémoire en Bulgarie d'aujourd'hui à propos de la deportation des Juifs des territoires sous administration bulgare en 1943, 76–92; **Popa, C.** Historiographical Confrontations between Romania and Other Socialist Countries during the „Developed Socialism“ Era (the 1970's and the 1980's), 93–106; **Баева, И.** Проблеми стран Восточного блока в период трансформации в начале XXI века, 107–118; **Дань, Чж.** Трансформации в Центральной и Восточной Европе и в Болгарии: точки зрения китайских ученых, 135–144; **Jianli, Zh.** Reports on Bulgaria in Chinese Newspapers and Periodical before and after the Social Transformation in Eastern Europe, 145–158; **Сяоцзой, В.** Крупные перемены и демографический кризис в Болгарии – формы проявления и анализ причин, 159–166; **Юань-юань, С.** Болгаро-российские отношения после перестройки Болгарии, 167–178; **Михайлов, В.** Аграрный вопрос в Болгарии 1989–1990 г., 179–202; **Димитрова, П.** Память о Второй мировой войне: между прошлым и настоящим, 203–211; **Filipova, N.** Bulgaria and Syria in the Energy Markets Rivalry in the 21st Century, 212–221; **Прищеп, Т.** Воспитанники Императорского Новороссийского университета в Министерстве правосудия Болгарии (1879–1915 гг.), 222–228; **Rubacha, J.** Kriegsoperationen der Zentralmächte und Bulgarien auf der Balkanhalbinsel (1914–1916), 229–250; **Kandilarov, E.** and **K. Soyung.** Bulgaria and Democratic People's Republic of Korea (DPRK) during 1960s and the Beginning of 70s of the XX Century – between Beijing and Moscow, 251–271.

Études balkaniques. Institute d'Études balkaniques & Centre de Thracologie. Ed.-in-Chief: Raïa Zaimova. ISSN 0324-1654.

2016, № 2: Mitropolitski, S. Types of euroscepticism: the case of Bulgaria, 185–204; **Njagulov, Bl.** Entre le paradis et l'enfer: l'histoire, Baltchik et la Dobroudja mises au point, 205–241; **Todorov, Tsv.** The Historiographical Rethinking of the Bulgarian Schism (1872) through the Postsecular Perspective – Reasons and Consequences, 242–264; **Naydenov, I.** The Merchant Network of the Puliev Family in the First Half of the 19th Century, 265–281; **Parveva, St.** Creating and preserving the collective memory of war conflicts in the Ottoman border periphery: the battles of Michael Viteazul with the Ottoman Empire during the War of the Holy League (1593–1606), 313–350.

2016, № 3: Konstantinova, Y. Becoming European-Like: the Bulgarian Community in Salonica in the Early 20th Century, 409–432; **Dobрева, I.** Judeo-Spanish Texts in Cyrillic Script in the Turn of 20th Century, 433–444.

2016, № 4: Basciani, A. La diplomazia italiana e la cortina di ferro nel Sud-est dell'Europa. Osservazioni e reazioni su una realtà inedita tra sovietizzazione e scisma titino (1944–1948), 561–579; **Guida, Fr.** La Bulgaria alla fine del secondo conflitto mondiale e gli albori del regime comunista, 580–602; **Kostov, A.** The Economic Relations between Bulgaria and Italy (1945–1953), 603–628; **D'Alessandri, A.** Gli esiti della pianificazione economica in Bulgaria e i rapporti commerciali con l'Italia, 629–639; **Danova, P.** Studi ed edizioni di fonti italiane per la storia bulgara in Bulgaria. Bilancio di due ventenni, 640–658; **Eldarov, Sv.** Παράνοια: Trattati della vita quotidiana nella Legazione bulgara a Roma negli anni Cinquanta del secolo scorso, 659–675; **Ferraris, L. V.** Una esperienza diplomatica a Sofia negli anni Sessanta, 676–695; **Cossuto, G.** Una eco in Italia della persecuzione delle popolazioni musulmane e di lingua turca nella Bulgaria degli anni Cinquanta, 696–708; **Kazanski, N.** Giordano Bruno in Bulgaria stalinista: Slavy Boyanov, il primo filosofo dissidente comunista e l'Italia, 709–721; **Vlaevska, A.** Storia di un problema storiografico: A proposito delle orme (proto)bulgare in Italia tra leggenda e memoria storica, 722–771.

ДИСЕРТАЦИИ

2017 г.

ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Камелия Цветанова АЛЕКСАНДРОВА. Южна Америка в полето на българската литературна действителност от Освобождението до първата половина на XX в. София, 2017.

Христина Георгиева АНДОНОВА. Българската приказка между двете световни войни. Трансформации на приказното. София, 2017.

Андрей Стефанов БОБЕВ. Ветхозаветните четива за страстната седмица в старобългарската богослужевна и небогослужевна книжнина. София, 2017.

Елена Славова ГЕТОВА. Социокултурни и литературни присъствия на възрожденската книга в българска литература от XIX и XX век. София, 2017. ДН

Димо Тодоров ДИМОВ. Пространството „град“ в прозата на Йосиф Бродски. София, 2017.

Шинка Георгиева ДИЧЕВА-ХРИСТОЗОВА. 1894–1895 – отношения между литературното и политическото. Пловдив, 2017.

Жени Валентинова ЖИКОВА. Учителното евангелие на Константин Преславски – текстологични и лексикални проблеми. София, 2017.

Диана Кирилова ИВАНОВА. Сленгът и неговите употреби в българската и словашката художествена литература (върху материал от романите „Нерон Вълкът“ от Хр. Калчев и „Реките на Вавилон“ от П. Пищянек). София, 2017.

Теодора Георгиева ИЛИЕВА. „За серафимите“ на Йоан Златоуст от книга „Маргарит“ в превод на Дионисий Дивни (Текстологични и езикови проблеми). София, 2017.

Анита Владимирова ЙОРДАНОВА. Словообразователни модели в съвременната украинска и българска битова лексика. София, 2017.

Габриела Бориславова КОТОМАНОВА. Основни тенденции в литературата на Албания след 1991 г.: идентичност, емиграционни практики и обмен на модели. София, 2017.

Ирина Иванова МАНОВА. Концептуално поле „фрукты“ в руской и българской лингвокултурах / Концептуално поле „плодове“ в руската и българската лингвокултура. София, 2017.

Вяра Александрова НАЙДЕНОВА. Лингвостилистични средства на комичното в комедиографията на Бранислав Нушич. София, 2017.

Десислава Богомилова ТОДОРОВА. Спортните метафори в специализираните онлайн медии. Шумен, 2017.

Христина Милева ТОНЧЕВА-ТОДОРОВА. Старобългарският ЧИНЪ НА СВАТО БОГО-ЯВЛЕНИЕ. (Текстология и редакции). Пловдив, 2017. ДН

Александър Николаев ФЕОДОРОВ. Прагматизъм и литература: навик, норма, метафора. София, 2017.

ИСТОРИЯ, ЕТНОЛОГИЯ, ФОЛКЛОРИСТИКА И ИЗКУСТВОЗНАНИЕ

Яна Стефанова БЕРОВА. Идентичности на границата. Чами и помаци в националните политики на балканските държави. София, 2017.

Борис Пламенов БОЕВ. Студентските организации и движения в България (1931–1939). София, 2017.

Стойна Георгиева ВАХДАТ. Турското икономическо „чудо“ и възможните сценарии на стопанските отношения между ЕС и Турция (2002–2020 г.). София, 2017.

Веселин Даниелов ДАНОВ. Керамичните съдове и малката пластика от селището от ранния енеолит при Градешница. София, 2017.

Ирена Димитрова ДИМИТРОВА. Нови художествени практики във Варна от 80-те и 90-те години на XX век. София, 2017.

Калина Кирилова ЙОРДАНОВА. Монетосеченето на Аполония Понтика (VI–I в. пр. Хр.). София, 2017.

Стефан Енев КОЛЕВ. Градски светци-патрони в Далмация през Средновековието. София, 2017.

Мария Атанасова КОЛУШЕВА. Църквата „Св. Георги“ във Велико Търново и нейните стенописи. София, 2017.

Любомир Трайчов КОЦЕВ. Модернизация на българското село през социализма. (Етнологско проучване по материали от Софийско). София, 2017.

Любомир Цветанов КРЪСТЕВ. Наполеон Бонапарт в британското обществено мнение, 1796–1815 г. София, 2017.

Петьо Венев КРЪСТЕВ. Инструментални стилове във фолклорната музика на Югозападна България: традиция и обновление. София, 2017.

Мария Иванова КУМИЧИН-ГЕОРГИЕВА. Научната дейност на Тодор Тодоров в контекста на българската музикална фолклористика от втората половина на XX век. София, 2017.

Ивайло Марков ЛОЗАНОВ. Град и територия в Югоизточна Тракия: 148 г. пр.Хр.–46 г. София, 2017.

Младен Младенов МАНОВ. Ислямският фундаментализъм и американската външна политика в Близкия изток, 1980–2001 г. София, 2017.

Кирил Валентинов МЛАДЕНОВ. Асирийският цар Асархадон (681–669 г. пр.Хр.). София, 2017.

Валентина Недялкова НЕДЕЛЧЕВА. Идентичност на българите в Босилеград и Димитровград през XXI век. София, 2017.

Христо Цветолюбов НУШЕВ. Присъединяването на България към Европейския съюз според документите от Архива на Министерството на външните работи. София, 2017.

Тервел Жечков ПОПОВ. Българската държавна традиция в земите на север от Долен Дунав (Влашка низина, Молдова и Бесарабия) от края на XII до края на XV в. София, 2017.

Ваня Николова РАЧЕВА. Покровителство, автономия, суверенитет – политическата култура на възрожденския елит от първата половина на XIX в. София, 2017.

Михаил Ивайлов СИМОВ. Руското разузнаване и информационните мрежи на Русия на Балканите, 1856–1878 г. София, 2017.

Росен Маринов СПАСОВ. Периодични печатни издания за кино в България (1913–1944). Хронология и типология. София, 2017.

Надежда Георгиева ТОДОРОВА. Керамичните комплекси от финала на Халколита в Родопите и долината на р. Места. София, 2017.

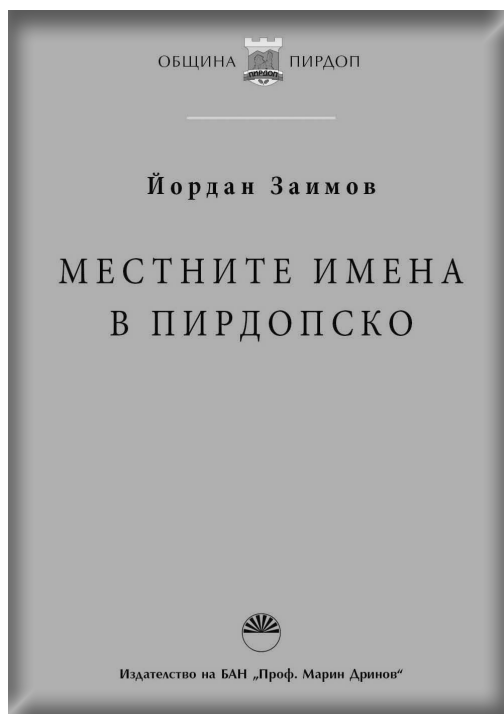
Люба Ангелова ТРАЙКОВА. Коланът южно от Долен Дунав – края на III–началото на VII в. София, 2017.

Христо Димитров ХРИСТОЗОВ. Окръжаващото пространство и планинското население в Родопите през XVI–XVII в. София, 2017.

Мариана ЧЕКЕ. Българската диаспора в Румъния през последната четвърт на XIX век. Шумен, 2017.

МЕСТНИТЕ ИМЕНА В ПИРДОПСКО

Отговорен редактор: акад. Владимир Георгиев

Книгата се състои от увод и четири дяла. В увода се дават кратки исторически и географски бележки за Пирдопско. В първия дял се разглежда накратко поселищната история на всяко селище; във втория се правят бегла характеристика на пирдопския говор и разбор на езиковите особености на местните имена; в третия дял се дават семантична и структурна класификация на местните имена, на водните имена и на селищните имена, след което се правят изводи от анализа на имената; четвъртият дял е речник на всички географски имена в Пирдопско, снабдени с пространствени данни (посока и разстояние от селището), географски данни (за географския вид и особеностите на всяка местност) и най-после с бележки за произхода на всяко име

и успоредици за неговото значение и строеж. Освен това на азбучно място са дадени и всички втори съставни части на двуосновните имена, като се посочват всички случаи, в които те се срещат. Втората съставна част на двуосновните имена се тълкува и обяснява там, където тя се среща като отделно име. В противен случай данните се дават на самото място. Напр. думата *занога* в МИ *Числова занога* се обяснява при МИ *Заногата*; при МИ *Оджовите срядуле* обаче думата *срядул* се обяснява, понеже няма МИ *Срядула* или *Срядулете*.

НАУЧНИ ФОРУМИ

2017 г.

Библиотеките – национална идентичност и многообразие

XXVII национална годишна конференция

8–9 юни 2017 г. – София

27 доклада

Българите в балканското културно пространство

Международна кръгла маса

Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН

19 май 2017 г. – София

Езици, култури, комуникации

Филологически факултет на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“

8–9 юни 2017 г. – Велико Търново

124 доклада

Емилиян Станев – традиция и модерност

Национална научна конференция

Катедра „Българска литература“ към ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, Национален литературен музей „Емилиян Станев“, Регионална библиотека „П. Р. Славейков“ – Велико Търново

27–28 април 2017 г. – Велико Търново

30 доклада

Изкуствоведски четения 2017

Международна научна конференция

Модул *Ново изкуство* – „Пресичане на граници в изкуството: между модернизма и постмодернизма“

Модул *Старо изкуство* – „Византийско и поствизантийско изкуство: пресичане на граници“

Институт за изследване на изкуствата при БАН

31 март–5 април 2017 г. – София

100 доклада

Индия в българското културно пространство

Международна научна конференция

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

28 март 2017 г. – София

10 доклада

Исторически разкази в литературите. Аналогии и противопоставяния

Национална научна конференция

Институт за литература при БАН

6–7 април 2017 г. – София

15 доклада

Кирило-Методиевски четения

Катедра по кирилometодиевистика към Факултета по славянски филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“

11 май 2017 г. – София

13 доклада

Международна юбилейна конференция на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“

Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при БАН

15–16 май – София

71 доклада

Модернизъм и постмодернизъм. Мистика и мистификация

Национална научна конференция

Институт за литература при БАН

16–17 март 2017 г. – София

15 доклада

Надмощие и приспособяване. Литературоведски четения в чест на 80-годишнината на проф. Никола Георгиев

Международна научна конференция

Факултет по славянски филологии при Софийския университет „Св. Климент Охридски“

24–25 април 2017 г. – София

138 доклада

Неукраинисти за украинистиката

Юбилейни четения

Факултет по славянски филологии при Софийския университет „Св. Климент Охридски“

9 март 2017 г. – София

Разрушени светове... нови светове

XXVI международна кръгла маса

Международен университетски семинар за балканистични проучвания и специализации „Проф. д-р Илия Конев“ – Югозападен университет „Неофит Рилски“

27–28 април 2017 г. – София

67 доклада

Свободата вчера, свободата днес, свободата утре – на върха на копието ли е?

Международна научна конференция

Регионална библиотека „Любен Каравелов“ – Русе, Национален музей „Васил Левски“ – Карлово, Софийски университет „Св. Климент Охридски“ и Факултет „Природни науки и образование“ при Русенския университет „Ангел Кънчев“

25–26 април 2017 г. – Русе

68 доклада

Техническото и индустриално наследство в българските музеи

Национална научна конференция

Национален политехнически музей

1–2 юни 2017 г. – София

22 доклада

Търговци и предприемачи на Балканите през XIX и XX век: от икономическа дейност към културно общуване

Международна научна конференция

Институт по балканистика с Център по тракология и Българо-гръцко сдружение „Аристотел – културен мост“

1 април 2017 г. – София

10 доклада

Християнското светоусещане в полската и в българската поезия

Българско-полски научен форум

Факултет по славянски филологии при Софийския университет „Св. Климент Охридски“

19 април 2017 г. – София

11 доклада

Християнските ценности в българската литература за деца

Национална научна конференция

Институт за литература при БАН и Столична библиотека

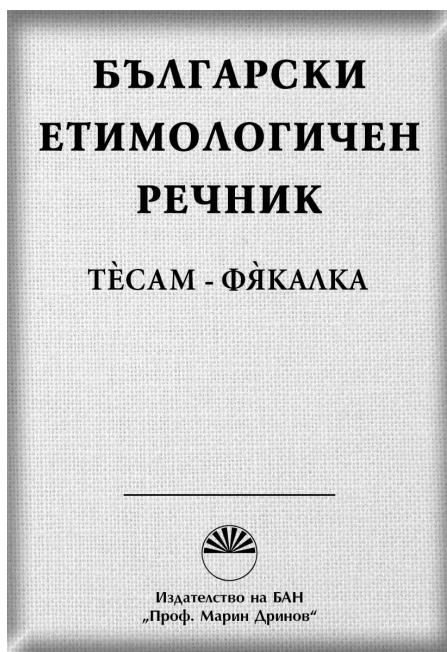
16 май 2017 г. – София

20 доклада

БЪЛГАРСКИ ЕТИМОЛОГИЧЕН РЕЧНИК

ТОМ VIII

ТÈСАМ – ФЯКАЛКА

Редактори на тома са: Лиляна Димитрова-Тодорова, Людвиг Селимски.

Авторският колектив е в състав: Десислава Борисова, Мария Гарова, Христина Дейкова, Лиляна Димитрова-Тодорова, Димитрина Михайлова, Мария Рачева, Тодор Ат. Тодоров.

Рецензенти са: Стефана Димитрова, Елка Мирчева.

Томът е посветен на светлата памет на проф. д.ф.н. Тодор Ат. Тодоров (1934–2012) по случай 80-годишнината от рождението му.

ХОРИЗОНТИ

Българите и българистиката в Николаевски регион (Украйна)

Град Николаев е основан през 1789 г. като корабостроителен център за поддръжка на руския черноморски флот. Наречен е така в чест на превземането на турската крепост Очаков на Никулден през 1788 г. Николаев е административен център на едноименната община и област в Южна Украйна.

В историята на този регион има тясно вплетени и български страници. Известно е, че съвременната Николаевска област в средата на XVIII век активно се заселва с украинци, власи, руси, сърби, гърци, албанци и българи. В северната част на областта се формират хусарски полкове, като територията влиза в така наречена „Новосърбия“. Тук били организирани български и македонски полк („македонски“ се разбира като географско понятие). През 1762 г. Българският полк е присъединен към Македонския хусарски полк. Хусарите живеят в така наречените шанци (роти) – населени пунктове. Край река Синюха (сега тук е границата между Николаевска и Кировоградска област) възниква шанц на име Терновка, където живеят българи и власи. След 1783 г. народностните и географските названия на полковете са премахнати. Сръбският и Българският полк получили името Олвиополски – от едноименното населено място (днес град Первомайск). След ликвидирането на Новосърбия и реформирането на военните подразделения българите основават селата Димовичево (на укр. *Димівське*) и Щербаново (на укр. *Щербані*). Първото село в някои документи още се посочва като Маркулесово (Мильчев 2001: 89–90). Отделни български семейства заедно с власите се заселват край град Вознесенск. Южната част на Вознесенск досега носи названието „Българка“ в памет на първите му основатели. Поради малобройността на българското население и липсата на българско училище, както и поради други причини, българите от бившите военни колонии били асимилирани от молдовци и украинци. Днес техните наследници се идентифицират предимно като украинци.

Село Терновка край град Николаев (за разлика от Терновка край Синюха) е известно като една от най-големите български колонии в Северното

Причерноморие. То е уникално поселение, което се развива и се формира в пряка близост до големия Николаев, без да се разтваря в него, и до ден днешен като негов квартал запазва своите български етнически компоненти. През октомври 1802 г. в опустялото село с 63 къщи, общински хамбар, мелница и джамия се заселва първата група български бежанци – 85 души (до 1799 г. там са се намирали турски колонисти). През 1804 г. в Терновка вече живеят около 400 души. Една част от тях пристига по море от Цариград, друга – от Месемврия и Созопол. Те идват от Източна Тракия, предимно от Сакарско-Странджанския регион, бягайки от кърджалийските набези, организирани от Кара Фейзи, Кара Манаф и Индже войвода. През следващите години колонията се попълва с преселници от различни места на Адрианополския вилает, от Добруджа и наброява вече над хиляда души.

През 1804 г. тракийски преселници основават още една колония край река Ингул на име Ингулка. Терновка и Ингулка веднага установяват помежду си тесни икономически и битови контакти. Те образуват заедно един окръг със седалище в Терновка, обаче се управляват поотделно от самостоятелни селски кметства (прикази), чиито членове били избирани измежду съселяните. Ингулка се намира по-далече от Николаев. Разстоянието от колонията до града е около 30 км. Заобиколена е с украински села, а нейната територия е ограничена. По тези и други причини през 1819 г. българите се изселват от там в Терновка и Голям Боялик (днес Благоево, Одеска област). По-късно на тяхното място са били настанени казаци от Бугския полк.

Не на всички български преселници от Балканите обаче им харесвал животът на новото място. Живописните планини, дъбовите и буквите гори, мекият климат на Югозападното Черноморие ярко контрастирали с местния ландшафт, с тукашните сухо, горещо лято и студена зима. През 1832–1833 г. 53 жители на Терновка решават да се върнат в Османската империя. След уреждане на всички ангажименти към държавата и общината те получават пътни документи и се връщат в българските земи, в селата Ургари (Българи) и Визица, където ги наричали „русийковци“. Половин век по-късно поради недостиг на земя в Терновка голямото семейство на Стефан Петков (12 души) с още няколко семейства, в това число фамилията Мавродиеви, се преселват в Добруджа и основават там село Терновка в памет на Николаевска Терновка. Според изследователката от Софийския университет доц. Таня Бонева потомците на реемигрантите и до днес помнят какво впечатление са направили на съседите градските дрехи и руската реч на бившите жители от колонията край Николаев. Характерно е, че при терновските българи винаги присъства мигрантският дух. В Николаевския регион те основават още 7 населени места, които съществуват и понастоящем.

След основаването на Терновка, близо до Николаев започват да звучат български песни и да се вие българско хоро. Преселниците донасят богат фолклор, който и до днес е частично запазен.

1869

От самото начало общината се грижи за религиозния живот. През 1803 г. терновският свещеник Йоан Юриев (Йорги), по-рано служил в Адрианопол, провежда първата служба в църквата „Успение на Пресвета Богородица“, която преди била джамия. Самият цар-император дарява 1200 рубли за иконостас и църковна утвар. Заедно с протойерея общината се приспособява към новите правила на църковния живот.

Жителите на Терновка се стремят да дадат добро образование на своите деца. През 1839 г. в поселението отваря врати едно от първите училища в българските колонии в Южна Украйна. По времето на т.нар. политика на коренизация (провеждана в съветската държава през 20–30-те години на XX в., която предвижда подготовка, възпитание и назначаване на кадрите от коренната националност) в терновското училище преподаването се осъществява на български език.

Културният живот на общината прекрива етнографските рамки. През 1917 г. преподавателите, заедно с учениците от старшите възрастови групи, организират в селото театър. Впоследствие към трупата се присъединяват чиновници, лекари, студенти и др. Театърът се ползва с голяма популярност не само в Терновка. Жителите вземат решение да построят за своя сметка отделна сграда за театър. През 1926 г. в центъра на селото тържествено отваря врати театър на името на Васил Коларов, който приветства с телеграма своите съотечественици.

Терновските българи никога не забравят своята историческа родина и са съпричастни към нейната съдба. Те с голям ентузиазъм поддържат руско-турските войни. След приключване на Кримската войната императорът удостоверява терновските жители с наградата „В знак монаршего благоволения“ – за помощта, която терновци предоставят на руската войска. Десетки българи от Терновка вземат участие в Освободителната война, много от тях получават бойни отличия.

При денационализацията и русификацията по време на съветската власт историческата памет и езиковите традиции в Терновка не се прекъсват. Езикът на преселниците, формиран от смесването на диалекти от различни субетнични групи – „тронки, рупци, шопи“, е уникален. Освен това наред с руски и украински език той е връзка между хора с различен национален произход, които живеят в Терновка. Наречието и досега има свои носители, основно хора от старото поколение. Терновският диалект не се води за изчезващ, но все пак такава опасност вече съществува (Гамза 2013: 45–48, 78–81, 179–180, 230–234). Понастоящем в гр. Николаев и неговите покрайнини се намира третата по големина българска общност след Одеска област и Приазовието, наброяваща около 8 000 души, като само в Терновка етническите българи са приблизително 5 000.

В края на XIX в. в Николаевския регион се появява нова група българи – на градинарите гурбетчи. Според документи от Николаевския архив

пристигат селяни предимно от Северна България. Балканските градинари са привлечени от огромния пазар на зеленчуци в Русия и възможността да вземат земеделска земя под аренда. Повечето от тях отсядат около Николаев, край чифлиците Водопой и Мешково, както и на десния бряг на р. Ингул. Български градинарски стопанства възникват и във Вознесенски район, където успешно отглеждат зеленчуци гурбетчии от Варненска и Габровска област.

Въпреки трагедията, която преживяват българските градинари по съветско време, техният опит се възприема и използва в колективните стопанства. Думата „българин“ става синоним на старателен градинар, обичащ работата си.

Оригинална българска страница в историята на Николаев е свързана с Южнославянския пансион – едно уникално заведение, което през втората половина на XIX в. се превръща в средище, известно в целия Балкански полуостров. След откриването си в 1863 г. пансионът постепенно става образователен център на българската младеж в Южна Украйна. Историята на пансиона е неразделна от биографията на неговия основател и собственик Тодор Минков – български възрожденец, изтъкнат педагог и високообразован администратор в Руската империя от средата на XIX и началото на XX в. Като блестящ организатор Тодор Минков успешно интегрира пансиона в обединение, включващо две средни общообразователни заведения в Николаев – местната гимназия и реалното училище, а преди това и основното градско (така наречено уездно) училище.

От Южнославянския пансион излизат около 700 добре подготвени младежи, които формират една забележителна част от българската интелигенция. Негови възпитаници стават активни участници в Априлското въстание и Освободителната война, между които Панайот Волов, Михаил Греков, Яков Петкович, Атанас Узунов и други. В Николаев се учат класиците на българската литература Алеко Константинов и Георги Стаматов, академиците Антон Каблешков, Георги Кирков, Пенчо Райков, основателят на българската опера Константин Михайлов-Стоян, един от първите български хирурзи Георги Калатинов, един от основателите на българската военна медицина Стефан Бочаров и много други бележити личности. Тук средно образование получават бъдещите министри Петър Абрашев, Константин Никифоров, Коста Панайодов, Петър Пешев, Теодор Теодоров, Димитър Тончев и още неколцина високопоставени държавни чиновници. Имената на поне 50 възпитаници на пансиона са влезли в българските и световните енциклопедии. Пансионът служи и като временен подслон на български революционери, допринесли за освобождението на България.

Българската следа в историята на Николаевския регион дава начало на редица изследвания, които започват и се развиват в рамките на краеведството. Те са насочени предимно към изучаването на културата и бита на колонистите. Първите българисти в Николаев са учени от български произход,

1869

имат терновско потекло или живеят тук. В този ред важно място заема фигурата на Сергей Цветко (1884–1946). След обучението си в Николаевската Александровска гимназия той следва история и филология в Новорусийския университет (Одеса). С. Цветко завършва висше образование и е назначен за учител. По време на Първата световна война той служи в царската армия и попада в плен. Не взема участие в гражданската война, а след приключването ѝ се премества в Одеса и работи като преподавател. През този период се формират научните му интереси, свързани с историята, културата и битата на българските колонисти в Южна Украйна.

С. Цветко проявява особен интерес към песенния фолклор на своите съплеменници. Записвайки български народни песни в Терновка, Голям Боялък и Крим, Сергей Цветко открива, че въпреки тенденцията към опростяване и „опресняване“ значителна част от тях са реликти, заслужаващи да бъдат издадени в отделен сборник. Опитва се да обърне върху това вниманието на Николай Державин, който тогава ръководи Катедрата по славянска филология в Ленинградския университет. В писмото до професора той пише, че повечето песни нямат аналог в сборниците, които прегледал в одеските книгохранилища – на Вербански, Илиев, Чолаков, Качански, Веркович, и сред онези, които са отпечатани в сборниците за народни умотворения. Той е убеден, че записаните образци от народния фолклор са автентични и трябва да са достъпни за широк кръг читатели, а не само за учените специалисти. Ученият изразява съжалението си, че българите нямат възможности за издаването на многотиражни сборници и се обръща с тревога и молба към Украинската академия на науките, но не получава подкрепа. Съдбата се разпорежда така, че книгата, съдържаща 250 български народни песни, записани от С. Цветко през 20-те години на XX век, вижда бял свят едва през 2005 г. благодарение на академичното издателство „Проф. Марин Дринов“. Сборникът, включващ речник на диалектните думи, е съставен от българската изследователка доц. Зоя Барболова (Цветко 2005).

Освен фолклора научните интереси на С. Цветко обхващат и такива етнографски теми като народни обичаи, медицина и занаяти. През 1925 г. на заседанието на Етнографско-лингвистичната секция на Одеската комисия по краезнание, която оглавява по това време, изследователят изнася обстоен доклад за българската сватба в Терновка. Докладът по-късно е публикуван в списанието на комисията. Ученият подчертава, че българската сватба в Терновка има цялостна драматургия и е изпълнена с оригинални обредни вещи и символи (Цветко 1925: 217–238).

С. Цветко още веднъж се връща към въпросите за символиката и обредната страна на сватбата през 1928 г. Тогава в „Етнографічний вісник“ излиза неговата статия „Симболічні речі й обряди в болгарському весіллі в порівнянні з українськими“, в която той за пръв път прави детайлно сравнение на българската и украинската сватбена символика (Цветко 1928: 1–15).

С. Цветко събира уникален материал за българската народна медицина. Той записва от терновските баячки (знахарки) текстове на баенето за лекуване на най-разпространените болести. През 1932 г. в споменатия горе вестник излиза неговата статия „Хороба „урама“ та її лікування в болгарській народній медицині“, в която той подробно пише за лекуването на нервно заболяване „урама“ с помощта на лечебни ритуали (Серебрянникова 2004: 36–38).

Докосвайки се до материалната култура на българските преселници, С. Цветко най-напред изследва тъкането. В сборника „Матеріяли до етнології“ той публикува съответна статия с резюме на френски език. Описанието на тъкачния стан, направено от етнографа, е на практика единственият опит за подобно изследване в българистиката (Цветко 1929: 89–103).

Научните перспективи на С. Цветко се прекъсват рано. През 1931 г. той е репресиран по обвинение в участие в така наречения „Съюз за освобождение на Украйна“. Арестът пречупва неговите творческите пориви и той ясно разбира, че в условията на съветската власт етнографията се е превърнала в опасно занимание. След освобождаването си С. Цветко не пише научни трудове. Той преподава и работи в Николаевския краеведчески музей. В началото на 1946 г. С. Цветко е арестуван отново с обвинение в антисъветска пропаганда и измяна на родината. Той е обвинен, че е работил за немските окупатори като директор на Терновското училище, а също, че се е опитал да организира преселване на българи – съветски граждани в България през 1943 г. Въпреки че по делото не са открити никакви съществени доказателства, военният трибунал го осъжда на 10 години в лагер. Умира скоро след ареста, точната дата и място на смъртта му са неизвестни. Реабилитиран е през 1991 г.

След С. Цветко дълъг период с българска тематика не се занимава никой от николаевските учени и краеведи. Към нея спорадично се обръщат неколцина журналисти и педагози, които пишат отделни статии за „съветския“ бит на терновските българи.

Съществен принос в изследванията на българското минало на Терновка прави педагогът и краевед Иван Божков (1915–1986). След завършването на Преславския техникум през 1934 г. Ив. Божков е изпратен в Терновка като учител по география, преподавана на български език. Българин от Таврия, Ив. Божков с ентузиазъм възприема традициите на местната община и наистина се превръща в неин патриот. Взема участие във Втората световна война, а след края ѝ се завръща в Терновка, преподава в училището и започва заедно с учениците да събира автентични експонати от някогашния бит. По негова инициатива към тази дейност се присъединяват почти всички семейства в селото. Едновременно с това той интервюира възрастните жители на Терновка и отпечатва техните спомени. Благодарение на свършената работа през 1957 г. в сградата на бившия театър отваря врати краеведчески музей, като Ив. Божков става негов ръководител за дълго време. Музеят получава

специален паспорт и се счита за един от най-богатите и добрите народни музеи в Украйна.

Ив. Божков прави опит да напише историята на Терновка. Краеведът за пръв път се обръща към документите, запазени в Николаевския държавен архив. Изучавайки миналото на населението, Ив. Божков събира сведения и за други населени пунктове, основани от терновските българи, както Добра надежда, Зайчевско, Капустино, Коларовка, Солени, Ясна Поляна. Той постоянно води кореспонденция с известни бивши жители на Терновка, за да получи подробна информация за тяхното участие във войните и революциите. По негово предложение терновското училище установява трайни връзки с учебни заведения в България.

Въз основа на събраните през дългогодишния период материали Ив. Божков подготвя обширна научна статия „Терновка“ за сборника по история на Николаевската област, който е издаден през 1971 г. Освен данните от архивни фондове и мемоари, в статията са използвани статистически данни за дейността на колективните стопанства и местната кооперация. Публикацията е наситена с информация за конкретни личности – революционери, държавни служители, партийни активисти, войници, работници в производството и др. Според тогавашните изисквания статията е силно идеологизирана, което е неизбежно за епохата (Божков 1971: 465–473).

През 80-те години Ив. Божков продължава да събира ценни експонати от българското минало и се опитва да организира обществено строителство на новата сграда на етнографския музей в Терновка – проект, който остава незавършен.

Един от най-видните жители на Терновка е историкът Владимир Станко (1937–2008). Постъпва в Историко-филологическия факултет на Университета в Ростов на Дон през 1955 г. По-късно се премества и завършва Историческия факултет в Одеския държавен университет и свързва своята дейност с археологията. Вл. Станко защитава кандидатска и докторска дисертация, свързани с археологическа проблематика, и става дългогодишен преподавател, доцент и професор в Одеския университет. От 1976 г. до 1989 г. ученият оглавява отдел „Археология на Северозападното Причерноморие“ към Института по археология при АН на СССР.

През 1993 г. професор Станко създава Катедрата по археология и етнология, а през 1994–2003 г. е декан на Историческия факултет. Под негово ръководство в Одеския университет се откриват нови специалности – археология и етнология. Вл. Станко насърчава изучаването на бита и културата на всички етноси, живеещи в Южна Украйна, в това число на българите, които са обединени тук в най-голямата диаспора. По негова инициатива през 1995 г. е регистрирано Одеското научноизследователско дружество на българистите. Като член на Асоциацията на българите в Украйна дружеството развива дейност по изследване на българската история, култура, език и ли-

тература, осъществява теренни етнографски и фолклористични изследвания и публикува редица монографии. През следващата година в сп. „Българска етнология“ излиза неговата статия „Етнографското изучаване на българите от Южна Украйна в Одеския университет: методика и направления на изследванията“, в която той определя основните насоки по събирането, систематизацията и публикуването на теренните материали, намерени в българските села (Станко 1996: 99–102). За да станат резултатите от изследванията известни на широк кръг учени и интересувачи се, Вл. Станко инициира създаване на списание с тази тематика. От 2003 г. започва да излиза годишникът на сдружението под названието „Одеска българистика“.

Вл. Станко разглежда някои аспекти на традиционното българско семейство, живеещо в диаспора. В статията си „Изучение системы кровного родства у болгар Южной Украины“ ученият посочва особеностите на българско семейство в този регион и акцентира на необходимостта при изучаването на въпроса да се използват диференциални методи (Станко 1991: 150–151).

Професор Станко се обръща и към историята на родното си село и през 2004 г. заедно с млади учени и аспиранти от Одеския университет издава „Терновка: Документи и материали по истории (1792—1822). Том I“. Този сборник включва документи предимно от руските архиви в Москва и Петербург, които обхващат ранния период в историята на българската Терновка (Терновка 2004). Съвместно с местното българско Дружество „Иван Вазов“ Вл. Станко провежда научна конференция, посветена на 200-годишнината на Терновка.

През 2004 г. В. Станко се завръща в Николаев, живее в Терновка и възглавява Катедрата по история на Украйна в Николаевския държавен университет „В. О. Сухомлински“. През последните години от живота си (2007–2008) той работи като професор в Николаевския държавен хуманитарен университет „Петро Могила“. В Николаев ученият разработва планове за етнографски изследвания на балканското население в региона, но не успява да ги реализира до смъртта си.

Професор Станко е лауреат на Държавната премия на Украйна в областта на науката и техниката. За големия си научен принос във възраждането и развитието на историята на българите в Украйна Вл. Станко е удостоен с българска държавна награда – орден „Паисий Хилендарски“.

Определен принос в николаевската българистика прави Юрий Иванов (1937–2014). Завършва специалност „История“ в Московския държавен университет, а по-късно е аспирант във Воронеж. През 1974 г. Ю. Иванов пристига в Николаев и работи като преподавател, доцент в Николаевския педагогически институт „Висарион Белински“. Руснак по произход, с голям интерес към историята на южните славяни, той започва изследвания по история на Южнославянския пансион в Николаев. С тази цел изучава документите в Ленинградския държавен архив (понастоящем Руски дър-

жавен исторически архив) и търси сведения за заведението във фондовете, намиращи са в Николаевския и в Одеския областен архив. През 1979 г. в сп. „Архиви України“ излиза неговата статия, която съдържа преглед на архивните документи от Николаевския архив, свързани с Южнославянския пансион (Иванов 1979: 61–63). През следващата година публикува в сп. „Балканские исследования“ материала „Создание Южнославянского пансиона в Николаеве“ (Иванов 1980: 201–216). През 1982 г. на конференция в Ужгород изнася доклад за южнославянските възпитаници пансионери „Възлови проблеми на съветското славяноведение“ (Иванов 1982). Той е един от авторите на монографията „Освіта на Миколаївщині у ХІХ–ХХ століттях. Історичні нариси“ и по-специално на главата, посветена на пансиона (Освіта на Миколаївщині... 1997: 19–22).

Ученият популяризира историята на пансиона и публикува статии за него в областния вестник „Южная правда“.

В наше време българистични изследвания се провеждат в Николаевския национален университет „В. О. Сухомлински“ и Черноморския национален университет „Петро Могила“. Владимир Гамза (р.1959 г. в Терновка) – доцент в университета „В. О. Сухомлински“ се занимава с българистична проблематика от края на 90-те години на ХХ век. Кандидатската дисертация на Вл. Гамза е посветена на културата и бита на терновските българи. През 2013 г. излиза от печат неговият дългогодишен труд – монографията „Тернівка. Історико-етнографічний нарис“, в която се разглеждат историята на населението и особеностите на живота на местните жители в етнографски аспект. Същата година взема участие в Третия международен конгрес по българистика с доклад „Приносът на Сергей Цветко в украинската българистика“ (Гамза 2014: 59–64). Няколко статии на Вл. Гамза са свързани с материалната култура на българите в Северното Причерноморие. Сред тях са трудове за занаятите на колонистите, за механичното изпомпване на вода в стопанството, а също и за българското гурбетчийско градинарство в региона (Гамза 2013: 24–28; 2014:7–11; 2015: 8–13).

В отделна статия ученият разглежда етническата култура и етническото самосъзнание на българската диаспора в Украйна. Актуализирани са проблемите за възраждането на традиционната култура, а също и за трансформациите в народната психология на българската община в условията на устройство на украинската национална държава (Гамза 2015: 42–48).

Във връзка с приближаването на 150-годишнината на Южнославянския пансион в Николаев Вл. Гамза помества статии в български и украински периодични издания. В тях се разглеждат бележите личности, завършили пансиона, и техните спомени, контактите между пансиона и българските колонии в Южна Украйна и Молдова (Гамза 2016:42–48; 2016:104–111). От 2010 г. Вл. Гамза е научен консултант на Националната кръгла маса с международно участие „Морето – граница или врата“ в Бургас, в която се обсъждат

екологически, икономически, културни и етнополитически проблеми в Черноморския регион в миналото и в съвремеността.

В Черноморския национален университет „Петро Могила“ (гр. Николаев) с български език и литература се занимават филолозите Олга Колот (Дмитриева) и Оксана Харченко. Старши преподавателят в Катедра „Украинска филология, теория и история на литературата“ О. Колот (р.1975 г. в Терновка) е завършила Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и е специализирала в областта на лингвистиката. Преподава български език и изследва българския фолклор. В своите статии разглежда и анализира символиката на цветовете в песенния фолклор, в сватбените обичаи и обреди на българите в Южна Украйна. Докосвайки се до фолклора на терновските българи, О. Колот показва техните традиции и иновации в диахроничен аспект (Колот 2008, 2009). Автор е на няколко учебни помагала по български език за студенти и кандидат-студенти. О. Колот е директор на Терновското българско училище към Дружество „Иван Вазов“.

Старши преподавател Оксана Харченко (р. 1978 г.) е завършила специалност „Филология“ с квалификация за преподавател по украински и български език в Одеския национален университет „И. Мечников“. Работи в същата катедра и преподава български език. Изследва българската ономастика и диалектите, в това число терновския (Харченко 2010:304–308; 2013: 52–57).

През 2013 г. в Черноморския университет се откри Център за български език и култура, в който се провеждат езикови курсове за студенти и млади преподаватели. Тук се осъществява подготовка на кандидат-студенти за висши учебни заведения в България. През лятото слушателите подобряват знанията си, като участват в квалификационни курсове и педагогическа езикова практика в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, в Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“ и в Техническия университет в Габрово. В рамките на Центъра се организират различни образователни и културни мероприятия – театрални постановки, концерти, литературни вечери и изложби. Центърът взема участие в обществения и културния живот на община Терновка.

Понастоящем в Терновка и Николаев действат три български дружества, културен център „София“, музей на българската култура, неделни училища, в които общо се обучават над 150 деца на етнически българи, както и деца от други националности. Дружествата разполагат с няколко танцови и театрални самодейни състава. Терновското българско читалище, ръководено много години от Мария Хлъбова (Брятко), разполага над 2000 учебника, научна и художествена литература. Дейността на всички тези обществени структури е насочена към възраждането и популяризирането на българската култура в Николаевския регион.

Владимир Гамза
гр. Николаев (Украйна)

Литература

1. Мільчев, Володимир. *Болгарські переселенці на півдні України 1724–1800 рр.* Київ-Запоріжжя, РА „Тандем-У“, 2001. 198 с.
2. Гамза, Володимир. *Тернівка. Історико-етнографічний нарис.* Миколаїв: Іліон, 2013, 535 с.
3. Цветко, Сергей. 2005. *Български народни песни от Украйна и Крим.* София: АИ. „Проф. М. Дринов“, 2005. 179 с.
4. Цветко, Сергій. Весільні звичаї і пісні у болгар на Херсонщині (село Тернівка на Миколаївщині). – В: *Вісник Одеської комісії краєзнавства.* Ч. 2–3, 1925, 217–238.
5. Цветко, Сергій. Символічні речі й обряди в болгарському весіллі в порівнянні з українськими. – В: *Етнографічний вісник.* Кн.6, 1928, 1–15.
6. Серебрянникова, Н. Сергей Цветко и его вклад в изучение народной медицины Юга Украины. В: *Одеська болгаристика. Науковий щорічник.* Одеса: Одеське наукове товариство болгаристів, Вип. 2, 2004, 36–38.
7. Цветко, Сергій. Болгарський варстат. – В: *Матеріали до етнології.* Кн. 2. Київ, 1929, 89–103.
8. Божков, Іван. Тернівка. – В: *Історія міст і сіл УРСР. Миколаївська область.* Київ: Інститут історії Академії наук УРСР, 1971, 465–473.
9. Станко, Владимир; Шабашов, Андрей. Етнографското изучаване на българите от Южна Украйна в Одеския университет: методика и направления на изследванията. – В: *Българска етнология.* 1996, № 2., 99–102.
10. Станко, Владимир. Изучение системы кровного родства у болгар Южной Украины. – В: *Болгаристика в системе общественных наук: опыт, уроки, перспективы. II Дриновские чтения.* Харьков, 1991, 150–151.
11. *Терновка. Документы и материалы по истории 1792–1822 гг.* (составители: Самаритаки, Е. С., Уварова, Е. А., Пригарин, А. А., Станко, В. Н.). Одесса, Търновско българско дружество „Иван Вазов“, Одеско дружество на болгаристите. Т. 1. 2004, 154 с.
12. Иванов, Юрій. Документи Миколаївського облдержархіву про російсько-південнослов'янські культурні зв'язки другої половини ХІХ ст. – В: *Архіви України.* № 1 (153) 1979, 61–63.
13. Иванов, Юрий. Создание Южнославянского пансиона в Николаеве. – В: *Балканские исследования.* Вып. 6, 1980, 201–216.
14. Иванов, Юрий. Узловые вопросы советского славяноведения. – В: *Сборник тезисов.* Ужгород, 1982.
15. *Освіта на Миколаївщині у ХІХ–ХХ століттях. Історичні нариси.* Миколаїв, 1997, 19–22.
16. Гамза, Владимир. Приносят на Сергей Цветко в украинската българистика. – В: *Наука.* Издание на Съюза на учените в България, Кн. 3. София, 2014, 59–64.
17. Гамза, Владимир. Ремесла болгар Украинского Причерноморья как культурно-исторический феномен. – В: *Морето – граница или врата. Голямата вода. Научна конференция 2012.* Бургас, 2013, 24–28.
18. Гамза, Владимир. Механично изпомпване на вода в стопанството на българи–колонисти в Северното Причерноморие. Ретроспективни бележки. – В: *Море-*

- то – граница или врата. Водата и градът. Научна конференция 2013.* Черноморски институт. Бургас, 2014, 7–11.
19. Гамза, Владимир. Болгарские огородники-гурбетчи в Северном Причерноморье: промысел и политические перипетии судьбы. – В: *Морето – граница или врата. Паметта на водата. Научна конференция: 2014.* Бургас, 2015, 8–13.
  20. Гамза, Володимир. Етнічна самосвідомість та етнічна культура болгар України: ретроспектива трансформацій у політичному вимірі. – В: *Наукові праці: науково-методичний журнал.* Вип. 248. Т. 260. Політологія. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2015, 42–48.
  21. Гамза, Владимир. Бележити тревненци – възпитаници на Южнославянския пансион в гр. Николаев. – В: *Наука.* Издание на Съюза на учените в България, Кн. 3. София: 2016, 47–53.
  22. Гамза, Володимир. Спогади Петара Абрашева як джерело з історії освіти та культури на Миколаївщині у другій половині XIX століття. – В: *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського.* Історичні науки. 1(41). 2016, 104–111.
  23. Колот, Ольга. Християнське та народне сприйняття червоного кольору у культурі болгарського народу. – В: *Науковий вісник Київського славістичного університету.* Серія Філологія. Вип. 37. Київ, 2008.
  24. Колот, Ольга. Колоративы в болгарском свадебном обряде (на материале фольклора с. Терновка). – В: *Науковий вісник Київського славістичного університету.* Серія Філологія. Київ, 2009.
  25. Колот, Ольга. Български фолклор с. Търновка в диахроничен аспект. – В: *Университетско издателство на Тракийския университет.* Технически колеж. Ямбол, 2009.
  26. Харченко, Оксана. Ім'я Іоан в традиційних слов'янських культурах. – В: *Състояние и проблеми на българската ономастика (научно-методически сборник).* Свезка 11. Велико Търново : Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“, 2010, 304–308.
  27. Харченко, Оксана. Болгарські діалекти с. Тернівка у мовній картині Миколаєва. – *Наукові праці: (науково-методичний журнал).* Філологія. Мовознавство. Вип. 209. Т. 21. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013, 52–57.г

НАУЧЕН ЖИВОТ

Българистиката – нови интерпретации

На 25–26 ноември 2016 г. във Варшавския университет се проведе научна конференция „Българистиката – нови интерпретации“ под почетния патронаж на ректора на Варшавския университет проф. Марчин Палис и посланика на Република България в Полша – Н. Пр. г-н Емил Ялнъзов. Съставът на организационния комитет включи млади учени и изследователи от Института по западна и южна славистика на Варшавския университет: Силвия Шедлецка, Йорданка Илиева-Цъган, Игнаци Долински, Анджелика Кошерадзка и Роберт Рубай.

Между главните цели на конференцията трябва да бъдат посочени следните тематични полета: подчертаването на редица проблеми, пред които е изправена съвременната българистика и учените, ангажирани с нея; дискусията относно нейното състояние, перспективите и дисциплините, способстващи бъдещото и развитие; намиране на адекватни решения за преодоляване на трудностите и очертаване на принципни решения за нейното развитие в Полша и останалите страни. В съответствие с така конструираната проблематика двудневните заседания на конференцията бяха организирани по модела на панелни дискусии, защото организаторите го счетоха за най-благоприятен за обмен на опит и предложения. Съставът на панелите и тематичната област на всеки от тях дадоха възможност за експониране на централната тема от много различни перспективи.

В основата на конференцията беше размисълът върху състоянието на българистиката като научната дисциплина. Участниците в отделните дискуссионни панели разглеждаха нейния статус както в България, така и в чужбина. През първия ден, след тържественото откриване на конференцията, заседанията започнаха с панела *Чуждестранната българистика между културно-просветната мисия и елитарното университетско образование*, който беше посветен на осмислянето на българистиката, функционираща извън границите на България, а също и на нейното място в йерархията от дисциплини, които са преподавани на университетско ниво. Участниците в това първо заседание отбелязаха, че международната българистика се концентрира преди всичко в университетските центрове и има образователна функ-

ция, а присъствието ѝ в научноизследователските и културни институции, центрове и дружества е доста ограничено. Участниците в панела се опитаха да намерят отговор на ключовия въпрос как българистиката може да представи един по-цялостен образ на България като история, култура, духовност, традиции и т.н. в чужбина. Многократно бе подчертана необходимостта от подкрепа и съдействие на държавните институции – както българските, така и действащите в отделните държави, в които се преподават български език, литература, история и култура – в политиките на българистиката зад граница, в нейните образователни, научни и обществени инициативи. Присъстващите на конференцията българисти, преподаващи в академичните центрове, намиращи се извън България, споделиха своя преподавателски, творчески и административен опит в работата си с чуждестранни студенти българисти. В повече случаи става въпрос за малък брой студенти в бакалавърските и магистърски програми по българистика, който е недостатъчен за създаване и поддържане на специалността „Българска филология“. В резултат на това участниците посветиха много време за дебатиране и анализи върху бъдещето на дисциплината и възможностите за развитието ѝ, които могат да я защитят от постепенно изчезване. Многократно се подчерта въпросът, че чуждестранните българистики не могат да функционират в изолация, а е необходимо създаването (и след това поддържането) на съвременна информационна мрежа за научен обмен между българистиката в България и българистиката зад граница. Затова българистиката в бъдеще трябва да се основава на международен и междуинституционален обмен на опит и преди всичко на взаимодействие между заинтересованите академични и държавни институции в широк план. Установяването на такъв вид информационна мрежа би осигурило на студентите нови и реални възможности за развитие и реализация на научните им интереси и амбиции в областта на българистиката като академична дисциплина. Би било грешка, ако съответните чуждестранни академични центрове ограничат научната си дейност само до един университет, защото няма да са в състояние да осигурят на студентите постоянно образователно и научно развитие в рамките на специалността. В много случаи чуждестранната българистика е дисциплина с по-слабо развита инфраструктура, има сравнително малко специализирани списания, посветени изцяло на нея; подобно е положението и в институциите извън университетите. В тази връзка създаването на международна информационна мрежа, обединяваща българистите, ще обогати не само преподавателите, но също така значително ще разшири възможностите на студентите за активно участие в международни проекти, специализации и семинари, ще подпомогне запознаването на чуждестранните млади българисти пряко с процесите и явленията в българския културен и обществен живот.

Следващият дискуссионен панел беше посветен на интердисциплинарния аспект на българистиката и на различни творчески и прагматични въпро-

си, свързани с неговото функциониране. Важен бе въпросът дали синтезът на българистиката с други дисциплини в различните области на науката е разумен, по какъв начин трябва да се случи „интердисциплинарността“, какви средства и методи трябва да бъдат използвани, за да се стигне до желаните ефекти и какво практическо приложение ще има този интердисциплинарен тип българистика. Участниците обсъдиха самото понятие *интердисциплинарност*, с което днес много често се злоупотребява в един или друг аспект. Първият работен ден на конференцията завърши с панел на тема: *Дидактични аспекти на обучението по български език* и беше посветен на работата на лекторите по български език и литература зад граница и на използваните от тях методи за преподаване. Панелисти и участници в дискусиата подчертаха отговорната роля на лектора, който обучава в чужбина, неговата мисия и личностни усилия да работи в една чужда среда и да създава мостове между университети и институции за развитието на каузата на българистиката. Лекторите, командировани от Министерството на образованието и науката в България да преподават български език и литература в чуждестранните университети, изпълняват функцията не само на преподаватели, а се превръщат в своеобразни посланици, които запознават студентите си с историята, езика, бита, културата и т.н., т.е. в процеса на преподаване задават широк културен интертекст за разбиране и усвояване на езика и знанията за България. Много често те са инициатори на научноизследователски и обществени проекти, невинаги тясно свързани с българския език, които са създадени на широка мултикултурална основа и способстват за развитието на българистиката като научна дисциплина в съответната държава. Измежду реализираните проекти в тази посока могат да се отбележат: студентското списание „Смокиня“, създадено и редактирано от д-р Йорданка Илиева-Цъган, лектор от Варшавския университет през 2013 година, което активира работата на студентите българисти и повишава интереса и авторитета на варшавската българистика, както и проектът „Виртуална библиотека „Иван Шишманов“, координиран от проф. Любка Липчева от Пловдивския университет, свързана също и с виенската българистика. В тази посока може да се отбележи и създаването на Центъра по българистика в Киевския национален университет с активното съдействие на българския лектор доц. Мариета Иванова-Гиргинова.

Голям интерес в програмата на конференцията предизвика студентско-докторантският панел, който се състоя от четири блока. В него участваха студенти бакалаври, магистри, докторанти и специализанти, които показаха свои таланти научни разработки под формата на доклади и споделиха свои разбирания и виждания за развитието на съвременната българистика. Един от студентските блокове беше предназначен за представяне на професионалните перспективи, които се отварят пред полските студенти, изучаващи български език. За тази цел бе осъществена среща с г-н Йордан Драганчев – търговски представител в Посолството на Р България, г-жа София

Дюзова – представител на фирма „Onholidays“ и г-н Валери Вачев – учител в българското училище във Варшава „Дора Габе“. Останалите три студентско-докторантски сесии бяха посветени на езикознанието, литературознанието и интердисциплинарността. Всеки от студентите изнесе доклад на свободно избрана тема, който беше включен в съответната тематична сесия. Под формата на доклади, научни съобщения и научни презентации студентите българисти от Полша, Австрия, Германия, Словения, Гърция и България показаха в своите разработки високо научно и практическо ниво на познаване и владеене на българския език и обмениха плодотворни идеи и размисли помежду си, с преподаватели и гости на конференцията. Особено ценни бяха мненията на студентите българисти по отношение на това каква трябва да бъде българистиката в съвременните условия, на какво да се акцентира в процеса на преподаването, какви са научните и културни потребности на днешната академична българистика. Всички сесии завършиха с дискусия, по време на която по-опитните преподаватели българисти споделиха своя богат теоретичен и практически опит и знание, давайки различни предложения. По време на презентациите и дискусиите се създаде творческа среда на взаимен обмен на идеи и концепции, на диалог между студенти, учени и преподаватели българисти от различни университети и изследователски центрове. Активира се междууниверситетска научна дейност в областта на задграничната българистика.

В заседанията по време на конференцията взеха участие представители на много университети, научноизследователски центрове и държавни институции, като Институтът по славистика към Полската академия на науките, Институтът по литература към Българската академия на науките и Българското министерство на образованието и науката. Участваха учени, преподаватели и студенти българисти от седем полски университета – Варшавския университет, Университета „Мария Кюри-Склодовска“ в Люблин, Ягелонския университет в Краков, Силезийския университет в Катовице, Лодзкия университет, Университета „Николай Коперник“ в Торун и Университета „Адам Мицкевич“ в Познан, а също и от седем чуждестранни университета – Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, Хайделбергския университет, Букурещкия университет, Виенския университет и Националния университет на Атина „Каподистриас“. Тази толкова широка и високо компетентна аудитория очерта в много задълбочен план състоянието, насоките и перспективите за развитие на съвременната българистика като университетска дисциплина и научно поле на изследвания както в България, така и в големите европейски академични центрове.

Една от най-важните функции на конференцията беше нейният академичен резонанс и интеграционен характер. Събирането на чуждестранни учени и преподаватели българисти от най-престижните европейски университети и

1869

научни центрове, в които българистиката се изучава като отделна дисциплина в катедрите по славистика, заедно с българските им колеги, които работят зад граница или в България, даде възможност за интензивен и плодотворен обмен на опит, стратегии и политики в областта на българистиката. На тази конференция се засякоха и дебатираха и двете основни перспективи към българистиката – външната (чуждестранната) и вътрешната (българската). От голямо значение се оказва фактът, че конференцията се проведе в Полша – може да се каже без преувеличение, че това е страната с най-силно развита българистика, с най-много славистични катедри и центрове, в които се изучава български език, литература, култура и история на България и се правят сериозни изследвания в областта на академичната българистика. Така благодарение на международния и междуинституционален характер на конференцията редица специфични въпроси и проблеми от настоящето и бъдещето на световната българистика бяха експонирани и интерпретирани от различни гледни точки – от централноевропейска и балканска, от чуждестранна и българска, от мащабите на българистиката като основна филологическа специалност в големите центрове до преподаването ѝ в малките академични центрове, в които българският език е част от балканистиката или е една от специалностите в рамките на славистиката.

Конференцията приключи с прожекция на чудесния документален филм „Ходене по чудесата“, създаден по случай 1100 години от смъртта на св. Климент Охридски. Финалът на конференцията излъчи различни послания, като най-важното от тях беше, че проведените заседания и дискусии, изказаните становища и взетите решения са крачка напред в развитието на чуждестранната българистика, а срещите, споделяният опит, контактите на българистите от толкова различни европейски и балкански научни центрове са така необходимата основа за превръщане на подобни конференции в регулярни срещи и събития за укрепване и развитие на българистиката по света.

**Анжелика Кошерадзка,
Варшавски университет**

II международна научна конференция „Славянски студии“ град Николаев, Украйна

На 21 и 22 април 2017 г. в гр. Николаев, Украйна, се проведе Втората международна научна конференция „Славянски студии“, посветена на славянството – народ, език, история, образование, традиции. Конференцията се организира от Българската академия на науките, Украинската академия на науките, Киевския национален университет „Тарас Шевченко“, Николаевската областна държавна администрация, Съвета на националните общества в Николаевска област и Терновското българско дружество „Иван Вазов“.

Николаев е малък град, с около 600 000 жители, а Черноморският национален университет „Петър Могила“ (ЧНУ) е един от най-младите университети в Украйна, който се развива бързо и се явява добър пример за качествено обучение. Признание за високия престиж на ЧНУ, създаден през 1996 г., се явява 40-тото място в годишния университетски рейтинг по проекта на ЮНЕСКО „Топ-200 Украйна“, 5-ото място сред университетите в Южния район и членството в Европейската организация на университетите. Има шест факултета и три института с 22 специалности, сред които медицина, социология, информатика и информационни технологии, право, политология, международни отношения и външна политика и др. Във филологическия институт студентите се обучават по превод и практика на превода, журналистика, украинска филология и чужди филологии – английска, немска, френска, испанска. Създател и ректор на този млад и успешен университет е проф. д-н Леонид Павлович Клименко, заслужил деец на науката и техниката на Украйна. Професор Клименко поддържа изучаването в университета на българския език като втори чужд. В университета действа Център за българска култура, организиран съвместно с Терновското българско дружество „Иван Вазов“. В катедрата по чужди филологии работят двама етнически българи, които преподават български език. Олга Дмитривна Колот е старши преподавател, заместник-председател на Терновското българско дружество „Иван Вазов“ и директор на българското неделно училище. Доц. д-р Владимир Гамза от 2011 г. е научен консултант в Николаевския краеведчески музей, гр. Николаев, Украйна. През 2016 г. е на специализация в Института за исторически изследвания при БАН. Награждаван е от Министерството на образованието и науката „Відмінник освіти України“ (2007) и с диплома на Асоциацията на българите в Украйна „Човек на годината 2015“. Заместник-председател е на Терновското българско дружество „Иван Вазов“. Той е инициаторът и основният организатор на честванията по случай 150-годишнината на пансиона, негов е и пленарният доклад на кръглата маса.

1869

Организирането на конференцията е подпомогнато от българското дружество „Иван Вазов“, където са обединени наследниците на историческото българско население, което живее в гр. Николаев от 1792 г. С неговата финансова подкрепа е изработен и открит бюст-паметник на Тодор Минков по повод годишнината. Терновското българско дружество подпомага и издаването на спомените на академик Петър Абрашев за Южнославянския пансион и награди с юбилейни медали учени и общественици.

Във Втората международна научна конференция участват над 130 души. Работните езици са украински, руски, български и английски. Българските представители са над 15 души: от БАН, СУ „Св. Климент Охридски“, НБУ, Бургаския университет „Асен Златаров“ и др. Докладите са изнесени в 9 секции и една кръгла маса в продължение на два дни.

Поводът за организирането на кръглата маса е 150-годишнината от основаването на Южнославянския пансион в гр. Николаев, уникално учебно заведение за онова време, създаден от големия български педагог и просветител Тодор Минков. На обсъждане и разисквания са подложени въпроси от историята на пансиона, през чието време на съществуване (от създаването му през 1867 г. до закриването му през 1892 г.) са получили образование над 800 български младежи и представители от другите славянски народи. Разгледани са и различни аспекти от обучението на балканските младежи на територията на Украйна през втората половина на XIX век. Там са учили Панайот Волов, Атанас Узунов, Михаил Греков, Алеко Константинов, бъдещите членове на БАН Петър Абрашев, Георги Кирков, Антон Каблешков, Пенчо Райков и други.

Темата на кръглата маса е „Ролята на Южнославянския пансион на Тодор Минков в подготовката на национален елит за балканските страни“. Модератор на провеждането ѝ е проф. д-р Олександр Викторович Пронкевич – директор на Института по филология в Черноморския национален университет „Петро Могила“. В кръглата маса участват 17 души, сред които седем българи: професор Михаил Иванов от НБУ с доклад „20-то основно училище в София в спомените на негови бивши ученици“; д-р Валери Кацунов, директор на Научния архив на БАН с доклад „Академици на БАН, възпитаници на Тодор Минков“; Дарина Илиева Петрова от НА на БАН с доклад „Спомени за учението на Алеко Константинов в пансиона на Тодор Минков“; Петьо Иванов, Иван Иванов, Снежана Недкова и др. От украинска страна в кръглата маса участници са доц. д-р Владимир Гамза – „Політична соціалізація балканської молоді в Південнослов'янському пансіоні Тодора Мінкова“; проф. д-р Олександр Пронкевич с доклад „Культ книги и литературного творчество в Южнославянском пансионе“; проф. д-р Михайло Станчев с доклад „Місце вихованців Тодора Мінкова в болгарських і міжнародних енциклопедіях“; доц. д-р Вадим Скороходов – „Діяльність Південнослов'янського пансіону (XIX ст.) і Південнослов'янського інституту (кінець XX ст.–поча-

ток XXI ст.) у місті Миколаєві“; проф. дфн Валентина Колесник, Олена Пономарьова, Игор Гаврилов и др.

Вниманието на докладчиците е насочено и към проблемите днес на функциониране и развитие на славянските езици и литератури в глобален контекст.

Секциите в конференциите са: „Динамични процеси в лексикалните системи на славянските езици“; „Теоретични проблеми на граматичните категории на славянските езици“; „Славянските езици в тяхното историко-типологично контрастивно осветление“; „Съвременни теории за текста и дискурса“; „Славянски литератури: история и съвременност“; „Славянските литератури в творческа взаимовръзка в контекста на световната литература и култура“; „Святи религиозни митове, фолклор, традиционни образи и сюжети в славянските литератури“; „Поетика на славянските литератури“; „История на славяните“. Докладите са много и разнообразни и споменаването на всички тук е невъзможно. Ще отбележим само някои: *Колірні лексеми в постомодерному дискурсі: соціолінгвістичний аспект* (проф. дфн Людмила М. Марчук); *Українська лінгвотермінографія в колі суміжних дисциплін* (доц. д-р Ирина А. Казимирова); *Назви знярядь дії в південнослов'янських мовах* (ст.н.с. дфн Тетяна Я. Марченко); *Феномен на българския песенен фолклор на с. Терновка* (ст.ас. Олга Дм. Колот); *Топонімізація назв тварин в ономастичній системі української мови* (доц. д-р Ирина Ан. Корниенко); *Об'єктивна і суб'єктивна модальність: співвідношення понять і термінів* (доц. д-р Татяна Ат. Илиева); *Някои необратими процеси в развитието на българския език (в граматичен аспект)* (проф. дфн Стефка В. Петрова); *Структурні моделі парцельованих конструкцій* (доц. д-р Людмила Ст. Островска); *Акцентуація займенників у поемі „Наймичка“ Т. Шевченка* (доц. д-р Анжеліка Ю. Полуектова); *Динамічні процеси в сучасній українській проповіді* (доц. д-р Наталия В. Пидубина); *Значення и функции персонажных имен в творчестве Г. П. Стататова* (гл.ас. д-р Илиана Ал. Иванова); *Метаморфози образу кентавра в українській літературі високого модернізму* (проф. дфн Оксана В. Гальчук) и много други.

В рамките на конференцията – по инициатива на Българското дружество в Терновка и по-конкретно на председателя Александър Атанасов и заместник-председателя Владимир Гамза – е открит бюст-паметник на Тодор Минков. На тържеството присъстват: депутатът от Върховната Рада на Украйна Антон Иванович Кисе, областният управител на Николаевската държавна администрация Олексий Юриевич Савченко, кметът на гр. Николаев Олександр Федорович Сенкевич, директорът на Областния краеведчески музей Володимир Анатолиевич Михайлов, учени, видни общественици и др. Презентира се книгата на академик Петър Абрашев „Южнославянският пансион на Тодор Минков“, издадена като съвместен проект на Научния архив

1869

на БАН и Терновското българско дружество „Иван Вазов“ с подкрепата на Николаевската областна държавна администрация.

На същото събитие се прожектира и първа серия на документалния филм, посветен на Тодор Минков и неговия пансион, заснет от проф. д-р Олександр Пронкевич и доц. д-р Владимир Гамза.

По повод юбилея са връчени медали „150 години от основаването на Южнославянския пансион“. Сред наградените са и български учени: проф. д-р Анисава Милтенова, проф. д-р Румяна Радкова, доц. д-р Велин Аргатски и др.

Конференцията е съпътствана от интересна културна програма: посещение на Николаевския музей на изкуството „В. В. Верещчагин“ и разглеждане експозицията на Краеведческият музей на град Николаев и Музея на Черноморския флот. Организирана е екскурзия в българското етническо селище Терновка с църквата „Успение пресвята Богородица“, Терновския етнографски музей и Българското читалище с библиотека. Вокална група „Изворче“ и детски танцови ансамбли изнесоха концерт от български народни песни и танци.

Стефка Петрова, Дарина Илиева

Международна научна конференция „Надмощие и приспособяване“

На 24 и 25 април 2017 г. в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ се проведе традиционната конференция на Факултета по славянски филологии. На всеки две години форумът успява да събере учени от България и чужбина, които представят свои изследвания, свързани с проблематиката, зададена в заглавието на конференцията. Тазгодишната тема *Надмощие и приспособяване*, провокирана и от сложните процеси в съвременното ни общество, метафорично се позовава на сблъсъците и политиките в днешния свят, когато всяка научна област е провокирана да осмисля възможните проявления на колизията и успокояването ѝ – в доминация или в адаптиране към нови правила. *Надмощие и приспособяване* се оказа изключително провокативна за участниците и продуктивна за дискусии тема. В конференцията взеха участие над сто и четиридесет изследователи от България, Австрия, Полша, Румъния, Гърция, Швеция, Германия, Албания, Украйна и Китай.

Според установената традиция двете научни направления, които се обособиха, бяха в областта на лингвистиката и на литературознанието. Литературоведският дял на конференцията бе посветен на 80-годишния юбилей на големия български литературовед, учител и вдъхновител на поколения филолози, професор Никола Георгиев. Два от трите пленарни доклада (на Александър Кьосев „Преводимост и непреводимост в съвременната българска литература“ и на Бойко Пенчев „Канон и приспособяване. Опаковането на Радичков“) обърнаха обектива към изследванията на проф. Н. Георгиев, като отвориха дискусии, които продължиха и в първите две следобедни заседания (онасловени „Политика, диалог, междутекстовост. Вътрешният и външният контекст на литературата“), в които близки колеги и приятели бяха посветили своите текстове специално на юбилея. В останалите девет литературоведски заседания бяха дискутирани въпроси, свързани с проблематика, обособена съответно в панелите: „Световни и малки литератури. Функционалност на географските, езиковите и политическите общности – балкански, славянски, европейски, западни литератури“; „Приспособяването като съобразяване с литературни конвенции, средства и похвати на литературата. Мимезис, репрезентация, проектиране на свят“; „Автономия и хетерономия на литературното поле. Литературност, автореференциалност, автопоезис“; „Художествен превод, приспособяване и автономност на преводача“; „Литературната адаптация и употребите на художествените произведения в другите изкуства и медиите“; „Надмощие и приспособяване на представи за другостта – утопии и дистопии, фантастика и фентъзи“; „Културна и интелектуална хегемония; мултикултурализъм; високо и ниско в културата“; „Идеологическа домина-

ция и съпротива. Конформизъм и неприспособимост в литературата“. Разнообразните разработки се занимаваха с въпроси на словесното и художественото изкуство от Античността, Средновековието та до наши дни.

Лингвистичните доклади се обединиха около теми, свързани с множеството подходи за интерпретация на езиковите явления, които нерядко отреждат приоритет на определено езиково равнище над останалите; формално описание на езика или традиционен лингвистичен анализ, синхронен или диахронен подход, морфологично или синтактично равнище; сблъсъкът на идеи, на езици, на езикови явления е възможност за взаимно проникване. В пленарния доклад на Михаил Виденов „Европейската езикова ситуация – надмощие и приспособяване“ бяха поставени въпроси, засягащи българската езикова ситуация в епохата на глобализацията. А в тринадесетте езиковедски заседания бяха разисквани разнообразни проблеми на езикознанието в синхронен и диахронен план. Широката проблематика личи и в обособените тематични панели: „Отношенията между езиковите равнища през призмата на взаимната интерференция или на доминацията: фонетика и морфология; фонетика и лексикология; лексикология и морфология; морфология и синтаксис; семантика и синтаксис; прагматика и семантика“; „Диахрония и синхрония в развитието на езика: аспекти на адаптацията, промяната, съжителството на различните езикови явления“; „Езикови контакти, езикови съюзи, ареални или типологични явления: пътища на заемане и адаптация“; „Книжовен език, териториални диалекти, социолекти: разнообразие или унификация“; „Съвременните лингвистични теории като форми на надмощие или като варианти на приспособяване при конструирането на езиковата реалност“; „Конкуриращи се методики и добри практики при обучението по български език в средното училище и при обучението по български като чужд“; „Интердисциплинарната адаптация на езикознанието към задачите на културологията, антропологията, политологията, социалните науки“.

Не би било възможно в рамките на няколко страници да се изложат, дори и в синтезиран вид, въпросите, които занимаваха учените през двата конференти дена. Ето защо както за участниците във форума, така и за всички интересувачи се организаторите се погрижиха в интернет да бъдат достъпни резюмета на представените доклади (пленарни доклади:

http://www.slav.uni-sofia.bg/images/stories/documents/abstracts_plenarni.pdf;

литературоведски доклади:

http://www.slav.uni-sofia.bg/images/stories/documents/abstracts_lit_final.pdf;

езиковедски доклади:

http://www.slav.uni-sofia.bg/images/stories/documents/abstracts_linguistics.pdf).

Материалите от мащабния научен форум ще бъдат издадени. И още до година интересувачите се от конкретни изследвания ще могат да се запознаят с тях, тъй като, по думите на организаторите, се предвижда електронна публикация, достъпна онлайн.

С лице към проблемите на образованието

На 11 и 12 май 2017 г. по инициатива на Харковския национален университет „Василий Каразин“ и Харковския национален педагогически институт „Григорий Сковорода“ и с финансовата подкрепа на Европейския съюз в гр. Харков се проведе международна научна конференция на тема Образователно-културно пространство на Централна и Източна Европа: национални модели и западни влияния“.

Датата на конференцията не беше избрана случайно: на 11 май Православната църква отбелязва именния ден на св. Кирил – създателят на първата азбука, на която пишат повечето славянски народи (с изключение на поляците, чехите, словаците, хърватите и словенците). Такава конференция се провежда за седемнадесети път от 2001 г. до сега.

В първото пленарно заседание основният доклад бе посветен на историческата роля на двамата равноапостоли св. св. Кирил и Методий и техните преки ученици – Климент, Наум, Сава, Горазд и Ангеларий, на създаването и разпространението на глаголицата и кирилицата и тяхната роля за духовното развитие на народите от Централна и Източна Европа. Честта да бъде изнесен този доклад бе предоставена на българския медиевист от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ – доц. д-р Георги Николов, което бе нов израз на признанието на България като пръв славянски център в Европа.

Работата на конференцията протече в седем секции, в които бяха разглеждани проблемите на образованието от средата на IX в. до наши дни. Сред тях особено внимание бе отделено на християнските влияния върху Централно-Източна Европа; на прехода от средновековната схоластика към рационализма на Просвещението и на ролята на образователното дело във формирането на нациите в Централна и Източна Европа (от края на XVIII до началото на XX в.).

Следващата група доклади бяха посветени на образованието в новата и най-нова история (от края на Първата до края на Втората световна война) и на неговата роля в процеса на държавното строителство чрез налагане на тотален контрол и ограничаване на академичната свобода; на образованието като инструмент за асимилиране и денационализиране на националните малцинства и в същото време като алтернатива на угнетените нации в националноосвободителната им борба.

За периода след края на Втората световна война акцентите в докладите паднаха върху състоянието на образованието в държавите от Източна Европа, които попаднаха под влиянието на СССР, неговата изолация в периода на Студената война от образователната система на държавите от Централна

и Западна Европа, както и отражението на дисидентското движение върху просветната система в различните източноевропейски страни.

В последната група доклади бе очертан трудният път на завръщането на образователната система в държавите от Централна и Източна Европа в лоното на държавите от Западна Европа в настъпилата посткомунистическа епоха в края на 80-те и началото на 90-те години на миналия век; на новите пътища, които се откриват за по-нататъшното развитие на просветното дело; до каква степен бе възможно да се либерализират и модернизират старите образователни системи и пр.

Доколкото главният мотор на конференцията бе Центърът за балканистика и българистика, една немалка част от докладите имаха за обект на внимание разволя на образователното дело в България и съседните балкански държави. В докладите, посветени на тази проблематика, бе отделено място за ролята на проф. Марин Дринов в изграждане основите на модерната образователна система на България. Това не бе никак случайно, тъй като се знае много добре, че като член на Императорския съвет, заместил Гражданската канцелария при Щаба на руската армия, действаща по време на Руско-турската война от 1877–1878 г. на Балканите, на него е възложено управлението на Просветния отдел. Той е автор на „Временни разпоредби“ в областта на образователното дело, които остават в сила почти до края на Втората световна война. Последвалите след това закони на просветните министри Георги Живков, Никола Мушанов, Стоян Омарчевски и др. само адаптират и разширяват тези разпоредби с оглед на настъпилите конкретни промени в общественopolитическия живот на страната и потребностите на българското общество от края на XIX в. до края на Втората световна война.

В състоялото се второ пленарно заседание на 12 май 2017 г. бе подчертана особената значимост на образованието не само за просветното, но и за цялостното общественopolитическо и икономическо развитие на държавите от Централна и Източна Европа. Изразена бе надежда, че въпреки финансовите затруднения, които изпитват те в последните близо три десетилетия, ще се полагат необходимите грижи за неговото по-нататъшно развитие. Без това условие синхронизацията му с образованието в държавите от Западна Европа е просто невъзможно.

Докладите и съобщенията ще бъдат публикувани в поредния „Дриновски сборник“, за да станат достояние не само за специалистите, но и за всички, които проявяват интерес към проблемите на образователното дело в държавите от Централна и Източна Европа.

Милен Куманов

Кирило-Методиевски четения

На 11 май 2017 г. за 33-ти път се проведеха традиционните „Кирило-Методиевски четения“. Приветствие към участниците произнесе зам.-деканът на Факултета по славянски филологии, проф. д-р Гергана Дачева, която подчерта значението на този научен форум за живота на факултета, високото качество и голямото разнообразие на теми и проекти, които се разработват в Катедрата по кирилометодиевистика.

Първият доклад бе на Климентина Иванова, която съобщи пред научната общност за „Непроучен ръкопис от XIV в. с преводи на Симеон Метафраст“. Ръкописът, който неотдавна е станал притежание на Хилендарския манастир, съдържа южнославянски преводи на 12 агиографски текста от Метафрастовия минологий за септември, които не са известни на медиевистите. В репертоара на сръбските чети-минеи се откриват още 14 жития от Метафрастовия минологий, свързани с новооткрития ръкопис, така че е налице пълен превод на септемврийския „Метафраст“. Сравнението на уникалния му състав с известните южнославянски чети-минеи показва, че той е преведен от книжовници в един скрипторий, с голяма сигурност атонски, най-вероятно в Хилендар, от сръбски книжовници за ограничено време, евентуално в последната четвърт на XIV в.

Искра Христова-Шомова в доклада си „Словото за Въведение Богородично от Теофилакт Български и неговият славянски превод“ характеризира структурата и тематиката на произведението, спирайки се подробно на археографската характеристика, употребата на специфични архаични форми като местен и дателен безпредложен и направи анализ на лексиката от гледна точка както на редките думи, така и на особените лексикални значения в текста. В заключение авторката подчерта, че пред нас е творба на опитен преводач с богат речник.

Докадът на Христо Трендафилов бе посветен на текста, известен в науката като „Солунска легенда“. Авторът направи преглед на преписите. Изводите от неговото проучване могат да се сведат до три: 1. произведението е възникнало през XIX в.; 2. то е следствие от борбата с гръцката асимилация; 3. жанрът на текста може да се определи като вълшебна приказка.

Маргарет Димитрова направи археографски преглед на ръкописи от XVIII–XIX в. в доклада си „Късни требници, пазени в Зографския и Хилендарския манастир“. Тя подробно се спря на неописани и малко известни ръкописи от двете сбирки. Докладът ѝ бе насочен към анализ на съставите, идентификацията на почерците и книжовниците. Подробно бяха анализирани молитвите, свързани с борбата против суеверията.

Петко Петков в доклада си „За павликянската преправка на „Царственика“, дело на отец Едуард“ очерта най-важните черти на правописа, фонетиката, морфологията, синтаксиса и лексиката на този непроучен досега паметник. Петков подчерта важното значение, което има дейността на отец Едуардо за изучаването на павликянската култура, като се спря подробно на биографията на книжовника. В доклада бе направен и археографски преглед на четирите преписи на Царственика от сбирката на НБКМ – № 777, 1312, 1314 и 1314.

Акцент в доклада на Татяна Славова „За езика на Учителното евангелие на презвитер Константин (с оглед на лични и нелични глаголни форми)“ бяха някои характерни за старобългарските текстове граматически особености като: редкия инфинитив с *кѣтоу*, *моуи* като спомагателен глагол за бъдеще време, втори сигматичен аорист, образуване на перфект без спомагателен глагол, причастия на *-ивъ* при глаголите от четвърто спрежение. Според авторката анализиратите редки и особени конструкции, наред с лексикалните черти, недвусмислено определят произведението като част от паметниците, принадлежащи на Преславския книжовен кръг.

В своето изследване „Проблеми на лексиката на Учителното евангелие на Константин Преславски“ Жени Жикова характеризира словното богатство на паметника от гледна точка на заетите думи, гръцките калки и прабългаризмите. Тя разграничи лексикалната употреба от няколко гледни точки – в преводните части, в оригиналните допълнения на книжовника, а също така и по отношение на разликите в евангелските цитати.

В доклада на Анета Димитрова „Паралелни пасажи от коментарите върху Битие в Златоструй, Шестоднев и Симеоновия сборник“ се изследваха няколко откъса от хомилии на Йоан Златоуст и Севериан Гавалски, включени в сборника „Златоструй“ и техните успоредици в други преславски паметници като напр. в Шестоднева на Йоан Екзарх и в Симеоновия сборник (Изборника от 1073). Изследването показва, че наред със съдържателната им близост между тях има и много лексикални, синтактични и морфологични разлики, които отново свидетелстват за езиковото и стилового разнообразие на преславската книжнина.

В доклада си „Итеративност и вид“ Гергана Ганева представи отделните мнения за двата термина. Изследването бе посветено на изясняването на отношението вид и *Aktionsart* в старобългарския език, като бе обрисуван начинът на еманципацията на вида от начина на действието в историята на българския език.

В доклада си „Богослужебните текстове за св. Йоан Владимир: известни и неизвестни данни“ Венета Савова се спря подробно на два неизвестни досега в науката текста за светеца: гръцки акатист и късно славянско компилативно житие, идентифицирани по преписи от XIX в. в библиотеката на Зографската света обител.

Докладът на Камелия Христова „Показателните и относителните местоимения в славянския превод на Словото за Рождество Богородично от Андрей Критски“ представи изследване по преписа в Панегирика на Мардарий Рилски от 1483 г. (PM4/5). Проучването показва, че славянският преводач рядко употребява показателните местоимения в предпоставена позиция. Що се отнася до относителните местоимения, забелязва се, че те се използват най-вече за въвеждане на подчинено изречение, а също така превеждат и гръцки членувани предложни конструкции и членуван инфинитив. Освен това е възможна употребата на относително местоимение и като обръщение в хайретизмите. Словото показва архаични черти на превода. Преводачът е ерудиран и проявява свои предпочитания как да предава гръцките конструкции, а и кои гръцки показателни местоимения с кои старобългарски да превежда.

В своя обзор „За античните философски категории в Симеоновия сборник“ Диана Атанасова и Димка Гочева повдигнаха въпроси, свързани, от една страна, с генеалогията на философските понятия, а от друга, с превеждането им в Симеоновия сборник в съпоставка с други богословско-философски текстове от средновековната епоха.

Четенията завършиха с доклада на Андрей Бояджиев „Електронният каталог на славянските ръкописи от Зографския манастир. Сътрудничество и стандарти“, който представи един конкретен въпрос, свързан с отразяването на каталожните номера и сигнатури в описанието на средновековните ръкописи в дигитална среда. Той се спря както на сътрудничеството между монаси и учени в тази дейност, за да бъде очертана историята на всеки ръкопис в сбирката, така и на необходимостта от следване на добрите практики в областта като тези, прилагани в проекта „Репертоар на старата българска литература и книжнина с компютърни средства“.

Андрей Бояджиев

Нови попълнения в Зографската научноизследователска електронна библиотека

Зографската научноизследователска библиотека е част от Библиотека „Филологии“ на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Тя се състои от дигитални копия на средновековни славянски ръкописи от различни сбирки от чужбина и България, като целта на тази колекция е да даде лесен достъп на учените до световното културно наследство в тази област. Основа на дигиталната библиотека е сбирката от ръкописи на Зографския манастир. Идеята е съвместна инициатива на монасите от Зографската Света обител и Софийския университет (Катедра „Кирилometодиевистика“ и Университетската библиотека).

На 11 май 2017 г. в библиотека „Филологии“ се състоя представянето на поредното разширение на Зографската електронна научноизследователска библиотека. Към съществуващите електронни копия от средновековни ръкописи се прибавиха още 26 – това са целите, познати досега, славянски сбирки от Троянския манастир и от манастира Дионисиат на Света гора, Атон.

Доц. д-р Анна Ангелова, директор на Университетската библиотека „Св. Климент Охридски“, откри представянето, като подчерта, че създаването и поддръжката на библиотеката е съвместно дело на колегите от катедра „Кирилometодиевистика“, на Центъра за славяно-византийски проучвания, на монашеското братство на Зографския манастир и на колегите от Университетската библиотека.

Ректорът на Софийския университет проф. д-р Анастас Герджиков благодари на всички дарители, направили възможно съществуването на библиотеката, и на университетската общност, която се грижи за постоянното ѝ допълване и усъвършенстване.

Проф. Боряна Велчева разказа за описването на сбирката от славянски ръкописи от Троянския манастир и за открития от нея тогава дамаскин. Тя се спря на значението на този дамаскин за проучването на езика и културата на ранните новобългарски ръкописи, като цитира емоционално части от текста на Словото за обновление на храма на св. Георги. Радостно е, изтъкна тя, че напоследък се откри нова част от паметника.

Проф. Вася Велинова, директор на Центъра за славяно-византийски проучвания, заяви, че благодарение на Негово Преосвещенство Сионий, епископ и игумен на манастира, колегите са започнали отново да проучват ръкописната сбирка на Троянския манастир, към която в последно време са се прибавили нови ръкописи от близките църкви. Тези нови попълнения са вече достъпни за научни проучвания. След дигитализацията ръкописите и

дигитално копие на всеки един от тях са били връчени на Троянския манастир, а сега стават и част от Зографската библиотека в Софийския университет. Проф. Велинова пожела да имаме щастието да се добавят нови и нови копия всяка година.

Този път от Зографския манастир донесоха специален подарък за научноизследователската библиотека. Това е авторска икона на иконографа монах Методий. Вдъхновена от византийския колорит и стилистика, в нея от едната страна е изобразен св. великомъченик Георги, който поднася в дар на Христос манастира, а от другата е св. Климент Охридски, който поднася в дар на Христос Софийския университет. Отец Козма подчерта, че тази икона е символ на добрите отношения и доверие, изградени с годините между монашеското братство на Зографската обител и учените и библиотекарите на университета. Той отбеляза, че с присъединяването на други сбирки към Зографската научноизследователска библиотека се разширяват изворите, които могат да бъдат ползвани за нови изследвания, а изучавайки ръкописите, се изучават историята и културата на България и на Балканския полуостров в една много по-широка перспектива. Отец Козма заяви, че в скоро време към Зографската стая ще бъдат добавени и документи и ръкописи и на други езици.

В заключение доц. Ангелова отбеляза, че стремежът на Университетската библиотека е всяка година към сбирката да се добавят все повече документи. Над 600 ръкописа могат да се ползват вече в дигитален формат. Политиката на библиотеката ще бъде насочена към предоставянето на все повече нови възможности, които да разширяват научния хоризонт на всички изследователи. „Това се прави, подчерта тя, с общите усилия на учени и библиотекари за разкриване на нашето книжовно културно наследство“.

Андрей Бояджиев

Студентският проект #RILA

Университетският курс по старобългарска литература е основен и задължителен в бакалавърската програма на студентите филолози във Факултета по славянски филологии на СУ „Св. Климент Охридски“. Разпределението и представянето на мащабния учебен материал, който покрива почти десетвековна книжовна традиция, крие редица предизвикателства. Част от тях са свързани не с наситената и сложна информация за историята на православната балканска книжовна продукция, а с нейното осмисляне и способност за интерпретиране в подходящ контекст. В тази посока най-важната задача в процеса на работа (особено в семинарните упражнения) е да се изгради контекстуално верен рефлекс при анализирането и разбирането на средновековните текстове. Обичайно това се постига с натрупването на знания, другият подход е да се натрупат преживявания, свързани с екипна работа в извънаудиторни ситуации.

Студентската инициатива да се пътува ежегодно до Рилския манастир с цел да се представи на терен проблематиката, свързана с историята на почитането на св. Иван Рилски, има своята дългогодишна история. Обичайно това работно пътуване се организира от самите студенти и се финансира от Студентския съвет на Софийския университет. Изборът то да се проведе през април, май или юни е обусловен от климатичните и учебните обстоятелства. На този етап от обучението си студентите първокурсници вече са придобили знания и са фокусирани върху периода на XIV в. и творчеството на св. Патриарх Евтимий. Затова в този период е най-подходящо Евтимиевото пространно житие на св. Иван Рилски да бъде анализирано в рамките на планираното посещение в манастира. Организирането и осъществяването на студентския проект #RILA придаде на тези традиционни пътувания нов облик и ги превърна от учебни извънаудиторни прояви в творчески проекти, които ангажират студентите с изпълнение на творческа задача (създаване на текст, клип, фотография, картина и пр.), чрез която да изразят преживяването си по време на посещението на манастира.

Началото на тази инициатива беше проектът #RILA14 (06.06.2014 г.), който се осъществи като теренно проучване, в което студентите разширяват знанията си чрез кратки беседи от гл.ас. д-р Венета Савова на различни места в рамките на Рилския манастир и при гроба на светеца в планината, и свободно време, в което студентите водят свои наблюдения в зависимост от индивидуалните задачи, които са им поставени. Целта на това първо издание на проекта #RILA беше създаването на студентско творчество и изготвяне на международна визитка на Рилския манастир. Всички материали от #RILA14 бяха публикувани в личния блог на Атанас Нейчев¹, който тогава беше пър-

¹ Текстове могат да бъдат открити на адрес: <http://www.nasneychev.com/project-rila/>.

вокурник в специалността „Българска филология“, а сега е в четвърти курс. Материалите бяха преведени на английски, испански и хинди². Мотото на проекта, както и темата на есетата, беше: „Докоснах Рилски манастир“. Реализирането на #RILA през трите години на организирането му се случва с финансовата помощ на Националното представителство на студентските съвети (НПСС). Гости на #RILA14 бяха: доц. дфн Н. Папучиев, доц. д-р Вл. Миланов, гл.ас. д-р Н. Стоянова, докторанти от Катедрата по кирилометодиевистика, чуждестранни студенти и гости от НПСС. Проектът беше представен на Първия международен филологически форум за студенти и докторанти, проведен в периода 13–16 ноември 2014 г. През февруари 2015 г. на събитие под патронажа на българския президент блогът NasNeuChev.com е номиниран за принос в популяризирането на България чрез информационните и комуникационните технологии в категорията за студентска награда от Българската асоциация по информационни технологии.

Осъществяването на проекта #RILA15 (09.05.2015 г.) беше свързано с разширяване на кръга от студенти и възможностите за творческата им изява. Текстовете³, клиповете⁴ и фотографиите на участниците отново бяха представени в личния блог на Атанас Нейчев с превод на английски⁵ и френски. В екипа на проекта се включи и студентът по архитектура Лилия Иванова, която подготви текст за архитектурната стойност и специфика на Рилския манастир⁶. Гост на експедицията през 2015 г. беше Председателят на НПСС.

В третото издание на проекта през настоящата година – #RILA16 (04.06.2016 г.) – се включиха студенти филолози от различни специалности, студенти от НХА, а гости бяха проф. дфн Искра Христова-Шомова и доц. д-р Петко Петков. Материалите от експедицията се обработват и превеждат. Заради този проект и други инициативи Атанас Нейчев и екипът му са наградени с второ място на Националния конкурс „Носители на просвета 2016“.

#RILA17 ще е последната експедиция под мотото на тази инициатива. Предвижда се тя да бъде реализирана в началото на следващото лято, като регистрацията за участие на студенти ще бъде отворена в края на ноември 2016 г. През 2018 г. идеята ще се развива с експедиция до друг терен за проучване.

Венета Савова

² Превод на английски може да бъде открит на адрес: <http://www.nasneuychev.com/project-rila-in-english/>; на испански: <http://www.nasneuychev.com/project-rila-en-espanol/> и на хинди: <http://www.nasneuychev.com/project-rila-hindi/>.

³ Текстовете могат да бъдат открити на адрес: <http://www.nasneuychev.com/rila15/>.

⁴ Презентациите и клиповете могат да се видят на адрес: <http://www.nasneuychev.com/rila15-pptx-and-videos/>

⁵ Превод на английски може да бъде открит на адрес: <http://www.nasneuychev.com/rila15-english/> и на френски: <http://www.nasneuychev.com/rila15-architecture-en-francais/>.

⁶ Текстът е преведен на английски и френски и е достъпен на адрес: <http://www.nasneuychev.com/rila15-architecture/>.

ПРОФИЛИ

Пиринка Пенкова Люейер на 75 години

През 2016 г. проф. Пиринка Пенкова Люейер чества юбилей на своята плодотворна изследователска дейност като лингвист и палеославист. Тя завършва българска филология в Софийския университет през 1964 г. Рано изявява определен интерес към историята на средновековния български език и защитава дисертация на тема „Рекция на старобългарските отглаголни формации“ за кандидат на филологическите науки (1968) под ръководството на видния езиковед проф. Кирил Мирчев. По време на аспирантурата е асистент по старобългарски език в Софийския университет (1964–1968). Тя е български лектор в Университета в Регенсбург, Германия (1968–1971), лектор и изследовател към университетите в Копенхаген, Орхус и Оденсе (1971–1980), а по-късно в Есбйерг (1992–1995). Избрана е за професор по славистика в Оденсе през 1980 г. с труд в областта на наукознанието („Развитие на научните парадигми в Русия през XIX век“). В следващия период от живота си Пиринка Пенкова развива многостранна дейност в областта на мениджмънта като директор на Експортната академия в Ранум, Дания (1986–1992) и повече от десетилетие е ръководител на проекти на Европейския съюз за Източна Европа (1994–2005). Публикува редица книги и брошури по теория на управлението, на планирането и на социалната политика. Въпреки своята наситена организационна и обществена дейност тя запазва през годините афинитета си към старобългаристиката и не прекъсва своите контакти със славистите от цял свят.

Последните години са особено активни за нея, тя е автор на няколко ценни издания, признати за оригинални приноси в областта на старобългаристиката, участва в редица конференции, конгреси и научни срещи. Няколко са изявите ѝ в конференции, организирани от научния център Преславска книжовна школа (Шумен), от Софийския университет и Българската академия на науките. През 2013 г. участва в международна научна конференция в Университета в Охайо (6th International Hilandar Conference) и в Москва (К 1150-летию создания славянской письменности), в конгреса по българистика и в конгреса по византистика в София. Всеотдайно подпомага български периодични издания и научни сборници със съвет и с финансови средства.

Основната изследователска работа на Пирника Пенкова е посветена на историята на старобългарския език, етапите в развоя на ортографията и нейните варианти, отличителните черти на старобългарските текстове при преводите от гръцки и преди всичко – синтактичните, лексикалните и стилистичните особености на преводните паметници от най-ранния период на славянската писменост. Още по време на аспирантурата си публикува статии, които са оценени положително от специалистите („Синтактични функции на старобългарското *ѡко*“, „Особености на старобългарския превод във връзка с иновациите при прилагателните“, „Старобългарските ортографични отклонения, съпоставени с основните направления във фонетичните изменения през X–XI в.“, „Синонимна употреба на приадиективен родителен и дателен в старобългарски“, „Сравнение между обкръженията на старобългарските минали страдателни причастия със суфикс -N-“ и др.), които показват нейните задълбочени интереси в областта на старобългарската граматика. Вниманието на научната общност е привлечено от нейното проучване върху превода на Откровението на Псевдо-Методий Патарски, датирано към X в., в следващите десетилетия многократно цитирано и заело видно място в анализите на други палеослависти („Българските преводи на Псевдо-Методиевия летопис през XI–XIV в. и разпространението им в Русия“). Тя участва с написване на основни статии в Кирило-Методиевската енциклопедия (1985–2003), които са цитирани от български и чуждестранни учени. Вдъхновител и участник е в сборника „Смъртта и погребението в юдео-християнската традиция“ (*Studia mediaevalia Slavica et Byzantina*. Съст. и ред. А. Милтенова, Р. Койчева, 2011). Характерна черта на нейното научно творчество е съчетаването на методи в лингвистиката и текстологията с вникване в догматичните и философските дълбини на средновековния текст.

Още през седемдесетте години Пирника Пенкова работи върху историята на състава и езика на Синайския евхологий, старобългарски глаголически ръкопис от X в., който се съхранява в сбирката на манастира „Св. Екатерина“ в Синай. След откритието на Й. Тарнанидис през 1975 г. на новите 28 листа, намерени отново в манастира, проучването на паметника се актуализира в разнообразни изследователски аспекти. Проф. Пенкова постепенно натрупва материал и опит за създаването на речник на този уникален паметник („Коментариите на Р. Нахтигал към изданието на Синайския евхологий и днешното състояние на проучванията върху паметника“, 1977; „Лексикографическа характеристика на Синайския евхологий“, 1978; „Старобългарският молитвеник и електронната машина“, 1982; „Методиевото градиво в старобългарската литургическа традиция“, 1987 и др.). Трудът след дълъг период на подготовка и трудоемка работа излиза през 2008 г. като продукт на издателство „Проф. Марин Дринов“, БАН. Речник-индексът на Синайския евхологий не само запълва съществена празнина в досегашните проучвания, но предлага на широката научна аудитория неограничен справочник. В

лексикографския анализ (направен въз основа на изданието на Р. Нахтигал от 1942 г.) авторката се базира на компилативния състав на самия ръкопис – както отбелязва М. Цибранска-Костова в своята рецензия: „(...) в който се кръстосват различни географски ареали на християнския свят – от Моравия и Западен Илирик, през България и южнославянските земи до Синай; не по-малко сложна и нееднозначна е историята на възможните византийски източници (от константинополски или провинциален италовизантийски тип) за славянските преводни текстове“¹. Нееднородният сложен текст състав на паметника, съставен от чинопоследования, обреди и молитви, обуславя влиянието не само от страна на гръцкия език при превода, но така също от страна на латински и старовисоконемски. Важен извор за проучването на ранната славянска богослужерна практика е Изповедният чин, чийто архетип не е открит сред гръцките и латинските средновековни текстове, а част от него, т.нар. изповедна молитва, съответства на старовисоконемската Емерамска молитва. Пенитенциалът (списък от наказания, прилагани при нарушаване на християнския морал) се смята, че е преведен от латински. В речниковата част лексемата се представя в нормализиран вид, следвайки традициите на българската наука, с граматическа характеристика и с новобългарски аналог на значението. Чуждоезиковите съответствия за голяма част от старобългарските лексеми, които се привеждат непосредствено след съответствията на съвременен български език, са една от най-ценните страни на изданието. Те в много случаи са резултат на личните проучвания и търсения на авторката. В края на изданието са приложени три азбучни списъка – на гръцките, на латинските и на старовисоконемските съответствия под формата на обратни речници, които представляват несъмнен принос. Допълнително са включени бележки върху богословската терминология с акцент върху възгледите на първите преводачи в славянската книжнина – тяхното разбиране за основите на християнското учение и за възприемането му от новопокръстените народи.

Другата голяма тема в научното дело на Пиринка Пенкова е преводът на „Четири слова против арианите“ от патристичния автор Атанасий Александрийски, направен от Константин Преславски ок. 906–907 г. Фундаментално значение имат двете издания – на Второто и на Третото слово от превода, излезли през 2015 г. (издателство „Изток-Запад“) и 2016 г. (издателство „Валентин Траянов“). В настоящия кратък обзор на научното дело на авторката е трудно да се направи пълна характеристика на постиженията ѝ, но може да се каже, че тези два труда ще останат като класически в историята на палеославистиката. За пръв път от нея е направено ново проучване на гръцката традиция, за да се установи към кое разклонение на гръцкия текст евентуално се отнася старобългарският превод. Благодарение на усилията си и въз основа

¹ Българистика, кн. 18, 2009, 98–100.

на новото издание на гръцкия текст на Словата, както и на разночетенията от гръцки ръкописи от X–XIV в., авторката установява, че славянската версия се опира на гръцки първообраз, означен от издателите като архетип на разклонение *x*, като славянският превод е най-близък до един от архаичните преписи, датиран към X в. (Atheniensis gr. 428). Резултат от нейните проучвания е друг важен извод, който променя изцяло картината на трансмисията на старобългарския превод през вековете: преписът от сбирката на Погодин 968 от 1489 г. (който се считаше за основен в традицията) е допълнително редактиран, сверяван с друг ръкопис. Тя обосновава хипотезата, че първоначалният старобългарски превод е възможно да е достигнал до Новгород по два пътя – чрез Преславската библиотека, пренесена в края на X в., или чрез манастирите на Света гора.

В научното изследване, предшествашо изданието на Второто слово, е разгледана подробно цялостната славянска традиция, дадени са пълни археографски данни за разпространението на съчинения на Атанасий Александрийски, за необходимостта, довела до превода на Словата, културната и политическата обстановка в началото на X в. в България, както и за преводаческите школи и тяхната специфика. Специален интерес представлява изследването на наличието на цели глави от Атанасий Александрийски в съчинението на Евтимий Зигавин „Догматическо всеоръжие“ (или „Паноплия“), които показват друга неизследвана досега страна от старобългарската преводна книжнина. Сравнен е преводът на Константин Преславски с преводите на огласителните поучения на Кирил Йерусалимски, както и е направен анализ на библейските цитати в сравнение с ключови текстове от най-ранния период. Допълнителен принос е издирването на фрагменти от Маркел Анкирски (IV в.) в Словата, като това представлява въвеждане в обращение на преводи от един непознат досега раннохристиянски автор („Неизвестен старобългарски превод на фрагменти от Маркел Анкирски“: http://www.abcdar.com/magazine/VI/Penkova_1314-9067_VI.pdf;). Тълкуванията на Маркел (съдържащи се най-вече в Четвъртото слово) са нов елемент и по отношение на езиковите средства, с които се предава гръцки текст от полемичен тип на старобългарски. Тезата на авторката относно връзка на превода с раннохристиянски автори е развита и в други публикации (Средновековната славянска традиция на Атанасий Александрийски и преводът на *Εἰς τὴν ἐρημνεΐαν τῶν ψαλμῶν* („Посланието към Марцелин за тълкуванието на псалмите“). – В: *СЪЛО*, 2, www.abcdar.com/docs/magazine/2/). Изданието завършва с индекс на словоформите, осъществен от Иван Христов.

Вторият том на „Четири слова против арианите“ (2016) включва издание на третото слово, отново с изчерпателно проучване и всеотраслен анализ на славянската ръкописна традиция и на гръцкия архетип, съпроводено с лематизиран индекс на словоупотребите. В книгата е включено и едно приложение, което представлява обобщение на по-ранни изследвания на Пиринка

Пенкова върху т.нар. граматическа екзегеза, т.е. езиковите средства за предаване на догматико-философските идеи на православието. Как, по какъв начин е предаден гръцкият текст на старобългарски език по отношение на християнската терминология от Константин Преславски в сравнение с Йоан Екзарх например и с други преславски книжовници, е неразработен проблем, който получава ново осветление и тепърва ще бъде осмислян в научната литература. Самият методологически подход на авторката е новост в палеославистиката, тъй като съединява познания по историческа граматика и същностни понятия и идеи на християнството, видени в развитие и във всички нюанси.

Да пожелаем на Пиринка Пенкова да осъществи всички бъдещи планове със същата ерудиция и всеотдайност в нови детайлни проучвания и издания. **На мъногая лѣта!**

Анисава Милтенова

Избрани публикации

1. Синтактични функции на старобългарското *яко*. – ИИБЕ, 1964, X, 249–279.
2. Към въпроса за македонския език и неговата история. – Балканистика, 1967, XII, 5–36. (в съавторство с П. Илчев).
3. Особености на старобългарския превод във връзка с иновациите при прилагателните. – Годишник на Софийския университет, 1967, XI, 2, 361–379.
4. Старобългарските ортографични отклонения, съпоставени с основните направления във фонетичните изменения през X–XI в. – ИИБЕ, XVI, 399–411, (в съавторство с И. Добрев).
5. Глотометрична характеристика на старобългарската морфема -N-. – Език и литература, 1968, 1, 17–29.
6. Синонимна употреба на приадиективен родителен и дателен в старобългарски. – Български език, 1968, 6, 517–525.
7. Сравнение между обкръженията на старобългарските минали страдателни причастия със суфикс -N-. – ИИБЕ, 1969, XVII, 181–232.
8. Диакритичният знак за мекост в Зографското евангелие. – В сб.: Константин-Кирил Философ, 1969, 403–407.
9. Старобългарските синоними и старобългарските речници. – Език и литература, 1973, 6, 17–35.
10. О втором южнославянском влиянии на русскую летописную традицию. – Scando-Slavica, XX, 1974, 105–116.
11. Первая классификация русских глаголов с применением „позиционного анализа“. – Известия АН СССР, Серия литературы и языка, т. 35, 4, 1976, 367–377.
12. Анонимная русская грамматика (1843–1849). – Вестник Московского университета, Филология, 6, 1976, 28–33.
13. Българските преводи на Псевдо-Методиевия летопис през XI–XIV в. и разпространението им в Русия. – Старобългарска литература, II, 1977, 102–113.

14. The derivative Semantics of A. A. Potebnja (1835–1891). – *Die Welt der Slaven*, XXII, 1, 1977, 126–135.
15. Kategorien „Den subjective indikativ“ i bulgarsk og alienationens grammatiske udtryk i teksten. – *Svantevit*, 1977, 83–87.
16. Коментарите на Р. Нахтигал към изданието на Синайския евхологий и днешното състояние на проучванията върху паметника. – In: *Slovansko jezikoslovje – Nahtigalov zbornik: prispevki z mednarodnega simpozija v Ljubljani 30. junija-2. julija 1977*, Ljubljana, 1977, 375–387.
17. Руското „Органическо езикоучение“ от средата на XIX век. – *Copenhagen Contributions to the 8th International Congress of Slavists, Zagreb-Ljubljana, 1978*, 21–31.
18. Лексикографическая характеристика Синайского эвхология. – *Советское Славяноведение*, 1978, 2, 83–87.
19. The Anti-Letter Coup in the History of Modern Slavonic Linguistics. – *Svantevit*, 1979, 1–2, 78–88.
20. Новые грамматические категории в „Опыте исторической грамматики русского языка“ Ф. И. Буслаева (1958 г.). – *Scando-Slavica*, XXIII, 173–181.
21. Синтактична категория „отчуждаемост“ или „дистанцираност“ в текста на български език. – В: *Българистични изследвания. Първи българо-скандинавски симпозиум 24–30 септември 1979*. София: СУ „Климент Охридски“, 1981, 194–209.
22. Българистиката в Дания. – *Българистични изследвания. Първи българо-скандинавски симпозиум 24–30 септември 1979*. София: СУ „Климент Охридски“, 1981, 311–315.
23. Относно удвоеното допълнение и хронологията на дателен притежателен. – В: *Изследвания по диалектология и история на българския език*, БАН, София: 1979, 281–285.
24. Epistemic modality in Bulgarian. – In: *The Slavic Verb*, Copenhagen, 1981, 131–136.
25. The Development of the Semantic theories in 19th Century Russia. – *Acta Jutlandica*, LXII, Humanistisk serie 59, Aarhus, 1985, 229–236.
26. Methodianisches Erbe im ersten sudslavischen Einfluss auf die ostslavischen Todesoffizia. – *Internationales Symposion in Auftrag des Verbandes des Hochschullehrer für Slavistik*, 17–24 April 1985.
27. Новооткрит акростих в Погребалния чин на Зайковския требник, XIV в. – *Език и литература*, 1986, 3, 35–43.
28. Der Beitrag Methods zu den slavischen Totenoffizia. – In: *Symposium Methodianum. Beiträge der Internationalen Tagung in Regensburg (17. bis 24. April 1985) zum Gedenken an den 1100. Todestag des hl. Method. Neuried: Hieronymus*, 1988, 217–228.
29. Municipal Management in Russian Federation, Findings and Recommendations of TACIS EDRUS 9604 Project, ed. of the book in English and in Russian, Ministry of Economy, Regional development and Nationalities, Moscow, 2001.
30. Training materials. Regional development strategy and operational management. 'Regional reforms performance and monitoring indicators. Clusters' identifications and legal initiatives. Public-Private partnership. Moscow, 2005.

1869

31. Concept of the Federal Programme for the Support of the Implementation of Economic Reforms in the Subjects of the Russian Federation (together with other experts), Ministry of Economy and trade, Moscow, 2005.
32. On the Authorship of *Създание о праздъниците пасхи* attributed to Athanasius of Alexandria. – In: Scripta & e-Scripta, 6. 2008, 279–303.
33. Речник-индекс на Синайския евхологий. София: АИ Марин Дринов, 2008, с. 399.
34. Монотематичната проводница и Погребалният чин в южнославянските ръкописи от XIV век. – В: Смъртта и погребението в юдео-християнската традиция. Studia mediaevalia Slavica et Byzantina. [Съст. и ред. А. Милтенова, Р. Койчева] Sofia, 2011, 59–98.
35. The Greek Manuscript No 167 of the Copenhagen Royal Library and the South Slavic Manuscript No 897 of the National Library in Sofia (resumee). – In: Proceedings of the 22nd International Congress of Byzantine Studies, Sofia, 22–27 August 2011, София: 2011, 187–188.
36. Службата за апостол Андрей и Погребалният чин. – В: Преславска книжовна школа, Шумен: 2012, 11–36.
37. The Linguistic Exegesis on morphological level in the Slavonic Legacy of Athanasius of Alexandria. – Linguistique balkanique, 2–3, 2013, 29–43.
38. Две богословски концепции и техните граматически регистри в преславската книжнина. – Palaeobulgarica, 37, 2013, № 1, 15–29.
39. Преводаческа концепция и езикова редакция в Преславската школа. – В: Преславска книжовна школа, Шумен: 2014, 47–66.
40. Атанасий Александрийски. Второ слово против арианите. София: Изток-Запад, 2015, 400 с.
41. Библейските цитати в старобългарския превод на Второто слово против арианите. – Palaeobulgarica, 38, № 3, 2014, 49–60.
42. Текстът на Второто слово против арианите от Атанасий Александрийски в ръкопис Пог. 968 и преводът, извършен от Константин Преславски в 906 г. – В: Преславска книжовна школа, Шумен: 2015, 11–22.
43. Към реконструкцията на превода от Константин Преславски на Второто слово против арианите от Атанасий Александрийски. – Slavia meridionalis, 16, 2016, 311–328.
44. Свети Атанасий Александрийски (Велики), Трето слово против арианите. София: Валентин Траянов, 2016, 544 с.

Хана Гладкова на 60 години

През изминалата 2016 година видната чешка българистка и славистка от Философския факултет на Карловия университет (ФФ КУ) в Прага (Чешка република) проф. д-р Хана Гладкова навърши 60 години – възраст за творческа научна и педагогическа зрялост, за генериране на нови идеи, за широки колегиални контакти, за принос в организацията на академичния живот. Всички тези характеристики проф. Х. Гладкова е постигнала със забележителен успех.

Хана Гладкова (с моминско фамилно име Гулова) е родена на 4.03.1956 г. в Прага. Следва чешка, руска и българска филология в Карловия университет (1975–1980 г.). През 1980 г. става магистър по чешка и руска, а през 1981 г. – по българска филология. През 1982 г. защитава т.нар. малък докторат (PhD). От 1982 до 1984 г. е редовна аспирантка с научен ръководител акад. Ян Петър към Катедрата по славистика при ФФ КУ. През 1985 г. блестящо защитава българистична дисертация на тема *Категорията граматически род при субстантивите в българския език (Върху материал от речника на Найден Геров)* и придобива научната степен „кандидат на науките“ (CSc). От 1984 г. е главен асистент по езиковедска българистика и палеобългаристика. В периода 1990–1994 г. е лектор по чешки език във Факултета по славянска филология на Софийския университет. От 2003 до 2008 г. е доцент по славянско езикознание във Философския факултет на Карловия университет (с професорски труд *Х. Гладкова, И. Ликоманова. Языковая ситуация: истоки и перспективы (болгарско-чешские параллели)*, Прага: Каролиnum, 2002, авторски части преди всичко *Втора глава. Болгарская языковая ситуация. Истоки и развитие*, с. 173–390). Същевременно в периода 2002–2008 г. е съвместител в Славянския институт към Чешката академия на науките. През 2008 г. е избрана от Научния съвет на ФФ КУ за професор по славистика към Катедрата по източнославянски и балканистични изследвания във ФФ КУ.

Преподавателската дейност на проф. Х. Гладкова е в областта на българистиката и на славистиката. Отличава се със своето разнообразие и задълбоченост. Чете курсовете: Съвременен български език, История на българския език и диалектология, Стилистика (включително съвременна българска езикова ситуация), Старославянски език, Увод в изучаването на славянските езици, Основи на сравнителното славянско езикознание, Историкосравнително славянско езикознание, Конфронтативно славянско езикознание, както и десетина избираеми курса от историята до най-новото състояние на славянските езици, в частност на българския, за социолингвистичната типология на славянските книжовни езици и за съвременната езикова ситуация в славянските страни (в светлината на теорията за книжовните езици на Праж-

ката лингвистична школа) и др. Гост професор и преподавател по програмата „Еразъм“ е в множество чуждестранни европейски университети (в някои по 2 и повече пъти) – Софийския университет, Шуменския университет, Пловдивския университет, университетите в Бон, в Дрезден, в Ерлангер, в Тюбинген, във Фрайбург, в Грац, в Москва, в Тарту, във Вроцлав, в Лодз и др. Чете лекции и в други чешки висши училища. Подпомага основаването на българистиката в университета в Пардубице. Х. Гладкова е търсен научен ръководител на множество докторанти – до момента 6 от тях са защитили успешно и още 9 са на различен етап в работата си над своите дисертации. Консултант е и на десетки български студенти и учени, посещаващи по различни програми (най-често „Еразъм“) ФФ КУ.

Тематично научната дейност на проф. Хана Гладкова е насочена към история на славянските книжовни езици, теория на книжовните езици, сравнителна морфология на славянските езици. Участник е в 15 международни, чешки и български научни проекта. Библиографията ѝ обхваща над 100 заглавия, публикувани в чешки, български и други чуждестранни научни издания, от които 6 монографии и учебници. Съставител и редактор/съредактор е на немалко сборници с научно съдържание. Умело прилага позициите на Пражката лингвистична школа върху българския (и други славянски езици) езиков материал от миналото до днес. Определено има принос в развитието на теорията за книжовните езици върху социолингвистична основа, като например работите ѝ по типология на славянските книжовни езици, изследванията ѝ за езиковата ситуация (специално за българската), в която те се формират и функционират, за процесите на стандартизация, интернационализация и пр., осъществяващи се в книжовните езици в условията на глобализация и многоезичие, за езиковото право в славянскоговорящите страни и др. традиционни и иновационни теми по теория и история на славянските книжовни езици (с акцент върху българския и чешкия сред тях). Широката начетеност на Х. Гладкова, проникновеното анализиране на езикови тенденции и процеси в диахронен и синхронен план, задълбоченото боравене с източниците, владението на основни международни езици (английски, немски, руски) и практически на всички славянски езици, богатият научен език, креативният стил и пр. правят нейните публикации интересни, търсени и цитирани, определят я като един от видните представители на чуждестранната българистика, на славистиката, на бохемистиката, на учените, принадлежащи към днешната Пражка лингвистична школа.

Проф. Хана Гладкова е сред специалистите, които умело съчетават преподавателската и научноизследователската с организационната академична дейност. Зам.-ръководител е на Катедрата по славистика към ФФ КУ (от 80-те год. до 2002 г. – с прекъсвания, по настоящем, от 1916 г., Катедра по южнославянски и балканистични изследвания), от 2003 до 2006 г. е ръководител на Катедрата по славистични и източнославянски изследвания към ФФ

КУ, от 2006 г. е гарант за българистиката, от 2003 до 2008 г. е зам.-ръководител на Славянския институт към ЧАН, от 2004 г. е член на Чешкия комитет на славистите, от 2005 г. е представител на Чехия в Комисията за славянски книжовни езици към Международния комитет на славистите, а от 2013 г. е неин председател. Член е на редколегиите на редица чешки и чуждестранни (беларуски, български, полски) славистични периодични научни издания (сред тях чешкото сп. „Славия“, българските „Любословие“ към Шуменския университет и „Славянски диалози“ към Пловдивския университет). Член е на няколко чешки и чуждестранни научни съвета (напр. към Езиковедския департамент на СУ „Св. Климент Охридски“, към Славянския институт при ЧАН, към Националната библиотека в Прага и др.). Председател е на съвета на специалност „Славянски филологии и докторски студии“ към ФФ КУ.

Х. Гладкова участва с привличащи вниманието на специалистите доклади в Международните славистични конгреси (редовно от XII МСК през 1998 г. в Краков), в десетки национални и международни научни форуми, сама е организатор на редица от тях и редактор на издавани сборници с материалите. Ще споменем такива запомнящи се международни прояви, на които тя е в центъра на организацията, като Конференцията по случай 150-годишнината от основаването на Катедрата по славянска филология в Карловия университет (Прага, 1998 г.), Jozef Dobrovsky. Fundator Studiorum Slavicozum (Прага, 2003 г.), заседанията с научни конференции на Комисията за славянски книжовни езици, провеждани в Прага (2005 и 2011 г.), Тематичния блок, посветен на езиковото право (в рамките на XV славистичен конгрес, Минск, 2013 г.), Честването на 100-годишнината от основаването на българския лекторат в Карловия университет (Прага, 2016 г.) и др. под.

За активната си дейност и приноса си в изследването и популяризирането на българския език и българската култура в Чехия (и другаде в славистичния свят) проф. Хана Гладкова е носител на няколко български отличия: почетна грамота от Министерството на културата (1996 г.), почетен диплом от БАН (2001 г.), почетен диплом и плакет от Министерството на културата (2002 г.), почетен диплом и плакет от Министерството на образованието (2016 г.).

Кръглата годишнина е повод да бъде отбелязан впечатляващият със своя обхват, задълбоченост, иновативност, отговорност и отдаденост академичен (и специално българистичен) принос на проф. д-р Хана Гладкова, да бъде тя поздравена сърдечно и с уважение от българските си колеги, които ѝ пожелават крепко здраве и непресъхваща творческа активност.

На многая лета!

Кина Вачкова

Избрани българистични публикации

Научни монографии

1. Gulová, H. *Kategorie gramatického rodu substantiv v bulharštině*. AUC Filologica Monographia XCVI/1987. Praha: Karlova univerzita, 1988. 243 s.
2. Gladkova, H. i Likomanova, I. *Jazykovaja situacija. Istoki i perspektivy (bolgarsko-češskije paralleli)*. AUC Philologica Monographia CXXXVIII/1998. Praha: Karolinum 2002. 453 s. (autorský podíl 80%)

Основни публикации в научни списания

1. Gulová, H. The grammatical gender of originally Turkish Nouns in Bulgarian. – *Les Études Balkaniques Tchecoslovaques VII*. Praha: Univerzita Karlova, 1986. 177–206.
2. Vačková, K. i Gulova, H. Ezikovedskata bālgaristika v spisanieto „Bulharsko“. – *Práce z dějin slavistiky XII*. Praha: Univerzita Karlova, 1989. 71–84.
3. Gulová, H. Modifikační typ derivace a kategorie gramatického rodu substantiv v bulharštině. – *Slavica Pragensia XXIX*. AUC Philologica 2–3/1987. Praha: Univerzita Karlova, 1989. 55–66.
4. Gulová, H., A Vačkovová, K., Ještě jednou k jazykovědné terminologii A. Teodorova-Balana. – *Práce z dějin slavistiky XIII*. Praha: Univerzita Karlova, 1989. 105–129.
5. Gladkovová, H. B. Havránek a balkanistika. – *Slavica Pragensia XXXIV*. AUC Philologica 1–3/1990. Praha: Univerzita Karlova, 1990. 47–52.
6. Gladkovová, H. Pojetí bulharského spisovného jazyka v jazykovědné teorii po r. 1945. – *Práce z dějin slavistiky XV*. Praha: Univerzita Karlova, 1992. 111–127.
7. Gulová, H., A Vačkovová, K. Odkaz Jana Gebauera v díle A. Teodorova-Balana. – *Slavica Pragensia XXXV*. AUC Philologica 1–2/1992. Praha: Univerzita Karlova, 1992. 175–187.
8. Gladkova, H. Vlijanie na socialnoto povedenie na češkite preselnicni v Bālgarija vārchu ezikovata komunikacija. – *Problemi na sociolingvistikata V. Ezik i socialnite kontakti*. Sofia, 1996. 136–139.
9. Gladkova, H. Porovnání publicistického stylu v češtině a bulharštině. – *Práce z dějin slavistiky a česko-jinoslovanských vztahů XVIII*. Praha: Univerzita Karlova, 1997. 165–172.
10. Gladkova, H. Vzaimootnošeniето между procesite na standartizacijata i kodifikacijata v načalnija period na izgraždaneto na novobālgarskija knižoven ezik. – *Ljuboslovie ili periodičesko spisanie 2*, 1997, 2. 3–18.
11. Gladkova, H. Úloha jazykové intervence v období formování spisovné bulharštiny v porovnání s češtinou. – *Slavia 67*, 1998, 1–2. 119–127.
12. Gladkova, H. Status slavjanskich standartnych jazykov v sovremennoj jazykovej situaciji. – *Anzeiger für Slavische Philologie*. Band XXVII. Graz, 1999, 69–86.
13. Gladkova, H. Výročí A. Teodorova-Balana (27./15. 10. 1859 – 12.12. 1959). – *Slavia 70*, 2001, 2, 173–181.
14. Gladkova, H. Simvoličeskije funkcii standartnogo jazyka i poiski „zolotogo veka“. Češsko-bolgarskije paralleli epochi nacional'nogo vozroždenija. – *Slavia 70*, 2001, 3–4, 335–351.

15. Gladkova, H. Vzestup a krize symbolických funkcí slovanských standardních jazyků. – *Obdobja* 20. Ljubljana 2002. 343–370.
16. Gladkova, H. Jazykový program a typologie národního hnutí u Slovanů. Referát pro XIII mezinárodní sjezd slavistů. – *Slavia* 72, 2003, 2, 169–184.
17. Gladkova, H. Dynamika sociolingvistických parametrů standardního jazyka (pružná stabilita nebo nepružná labilita?). – In: Gladkova, H., Cvrček, V. red. *Acta Slavica et Baltica VI. Sociální aspekty spisovných jazyků slovanských*. Praha, FF UK v Praze 2006, 155–164.
18. Gladkova, H., Likomanova, I. Někotoryje razdumja nad jazykovoj situacijej. – *Voprosy jazykoznanija* 56, 2007, 6, 73–96.
19. Gladkova, H. Pražkata sleda pri formiraneto na rannite ezikovedski väzgleđi na Aleksandăr Teodorov-Balan. – *Български език*, 2009, Приложение, 102–118.

Основни работи в рецензирани сборници

1. Gulová, H. Tendencii v razvitiato na kategorijata “gramatičeski rod” pri imenata s i-osnovi v bälgarskija ezik. (Prinos kăm izsledvane na Rečnika na bälgarskija ezik na Najden Gerov). – In: *Vtori kolokvium po bälgarski ezik* 20–24 avgust 1984 g. Naučni materialii. Čast II. Sofia, 1984. 3–17.
2. Gulová, H. Kategorijata gramatičen rod pri taka narečenite dvurodovi säštestvitelni imena i pri säštestvitelnite imena s obšt rod v bälgarskija ezik. – In: *Vtori meždunaroden kongres po bälgaristika*. Dokladi, t. 23, Kolokvium Mladi bälgaristi. Sofia: BAN, 1989. 67–74.
3. Gulová, H. Výuka bulharštiny v ČSSR jako základ pěstování kulturních styků mezi ČSSR a BLR. – In: Bartůšková, S. red. *Československo – bulharské kulturní vztahy. Tradice a perspektivy bádání*. Brno: ČSAV, 1990. 49–63
4. Gladkova, H. Měkkost souhlásek a vývoj pravopisu v bulharštině ve 2. polovině 19. stol. – In: Gladrow, A., Řeháček, L. a Gladkova, H., red. *Z dějin spisovných jazyků slovanských v 19. století*. Praha: Euroslavica, 1996. 73–82.
5. Gladkova, H. Njakolko beležki väv vrážka säš statusa na razgovornata raznovidnost v češkija i bälgarskija ezik. – In: Laškova, L., Likomanova, I., Trifonova, J. et al., red. *Obštnost i mnogoobrazie na slavjanskite ezici*. Sofia, 1997. 147–152.
6. Gladkova, H. Interferenční jevy ve vyjadřování bulharských přesídlenců v České republice (bohemismy v bulharštině). – In: Vačkova, K., Bačvarov, J., Čavdarov, R., red. *Čechi v Bälgarija i bälgari v Čechija*. Čast II. Šumen, 1998. 29–40.
7. Gladkova, H. K počátkům vývoje spisovné bulharštiny. – In: Gladkova, H. a Kříž, V., red. *Slavica Pragensia ad tempora nostra*. Praha: Univerzita Karlova, 1998. 253–257.
8. Gladkova, H. O řeči gest. Česko-bulharské dorozumění bez slovníku. – In: Moravcová, M. ed. *Antropologie dialogu. Souznění a nedorozumění mezi Čechy a Bulhary*. Praha: Sofis 2000. 104–110.
9. Gladkova, H. Sistemnite predpostavki za säzdavaneto na substandartni raznovidnosti v bälgarskija i češkija ezik. – In: Popova, V. I Valčev, B., eds. *Tradicija i sävremennost v bälgarskija ezik*. Sofia, 2001. 317–320.
10. Gladkova, H. Rol’ kul’turnoj tradicii v bolgarskom nacional’nom vozroždenii. – In: Vačkova, K., Savova, I. et al., red. *Otgovornostta pred ezika*. Šumen, 2001. 65–82.

11. Gladkova, H. Strukturnaja i funkcional'naja model' jazykovej situacii: opyt intepretacii dinamiki razvitija sovremennoj jazykovej situacii (na materiale češského i bolgarského jazyka). – In: Gutschmidt, K., ed. *Möglichkeiten und Grenzen der Standardisierung slawischer Schriftsprachen in der Gegenwart*. Dresden: Thelem 2002. S. 56–86.
12. Gladkova, H. Konservativna li orfografija slovarja Najdena Gerova? (Slovar' Najdena Gerova kak zerkalo vremeni). – In: Kjuvlieva-Mišajkova, V., ed. *Najden Gerov v istorijata na bǎlgarskata nauka i kultura*. Sofia, 2002. 41–55.
13. Gladkova, H. Rešenije jazykovogo voprosa v bolgarskom nacional'nom vozroždenii. – In: Lehmann, V., Udolph, L., eds., *Normen, Namen und Tendenzen in der Slavia*. Verlag Otto Sagner. München 2004, 439–456.
14. Gladkova, H. Ezikovata situacija na granicite na dve hiljadoletija: razvojni tendencii v mjestoto i funkcii na knižovnjia ezik. – In: Vačkova, K. red., *Tendencii i procesi v bǎlgarskija ezik* (studii i statii). Šumen, 2004, 5–64.
15. Gladkova, H. Co je to pospisovněni? Strukturní a sociolingvistická charakteristika pohybu mezi standardním jazykem a substandardními útvary. – In: Vačkova, K. ed., *Standart i substandart – diachronni i sinchronni aspekti*. Šumen, 2005, 39–50.
16. Gladkova, H. Problemy sosušestvovaniija strukturno blizkorodstvennyh jazykov (na materiale bolgarskoj jazykovej situacii pervoj poloviny 19-ogo veka). – In: Van Leeuwen-Turnovcová J., Richter, N., eds., *Entwicklung slawischer Literatursprachen, Diglossie, Gender. Specimina Philologiae Slavicae*, Bd. 143. München, Verlag Otto Sagner, 2006, 59–90.
17. Gladkova, H. Internacionalizacijata v minaloto i dnes (vǎrchu Rečnika na čuždite dumi v bǎlgarskija ezik na Stefan Mladenov). – In: Perniška, E. i dr. ed. *Nacionalnijat ezik v uslovijata na čuždi vlijanija i globalizacija*. Sofia, 2006, 26–32.
18. Gladkova, H. Identifikace jazyka jako obraz identifikace národa (symboly, nástroje, postoje a realita). – In: Gajda, S. (red.) *Tożsamość a język w perspektywie slawistycznej*. Opole 2008, 97–114.
19. Gladkova, H. Vicejazyčnost a grafické systémy (minulost a současnost bulharské situace). – In: Dubisz, S., Stapor, I. (red.) *Wielojęzyczność. Kontakty językowe w rozwoju kultur słowiańskich*. Pułtusk 2008, 97–116.
20. Gladkova, H. Neuralgické body jazykové praxe aneb o spisovném jazyce v psané a mluvené formě (česko-bulharské srovnání). – In: Čoláková, Ž. et al. (red.), *Česko-bǎlgarski kolokvium*. Naučni trudove na filosofskija fakultet na Plovdivskija universitet „Paisij Chilendarski“, t. 43, kn. 1, sb. B 2005, Plovdiv 2008, 25–34.
21. Gladkova, H. Česko-bulharský diskurs Aleksandra. Teodorova-Balana. – In: Černý, M., Grigorov, D. (eds.), *Úloha české inteligence ve společenském životě Bulharska po jeho osvobození*. Praha 2008, 276–293.
22. Gladkova, H. Dinamikata na forma i funkcija v sǎvremennija knižoven bǎlgarski ezik. – In: Vačkova, K. (red.), *Otgovornostta pred ezika. 2*. Šumen, 2009, 17–33.
23. Gladkova, H. Kodifikacija na bǎlgarskija knižoven ezik – strukturno-ezikov ili sociolingvističeski proces? – In: Savova, I., Popova, V., Koleva, K. (red.), *Otgovornostta pred ezika*. Kniga 3. Šumen, 2009, 76–86.
24. Gladkova, H. Komparace deminutivnosti v bulharštině a češtině ve světle korpusových dat. – In: Čermák, F., Koček, J. (eds.), *Mnohojazyčný korpus InterCorp: Možnosti studia*. Praha, 2010, 107–121.

Учебни текстове

1. Gladkovová, H., Vačková, K. *Učebnice bulharštiny III*. Praha: SPN, 1990. 220 s. Gladkova, H., *Učebnik po češki ezik. Čast I*. Sofia, 1993. 303 s.
2. Gladkovová, H., *Učebnice bulharštiny I*. Praha: Karolinum, 1996. 173 s.
3. G. Bakardžieva A Kol. *Bulharština pro cizince*. Multimediální výukový program bulharštiny pro cizince. Lettera Publishers, Plovdiv 2006. Gladkova, H., autorka české adaptace.

Научен редактор

1. Gladrow, A., Řeháček, L. a Gladkova, H., red. *Z dějin spisovných jazyků slovanských v 19. století*. Praha: Euroslavica, 1996. 112 s.
2. Gladkova, H., Kříž, V., red. *Slavica Pragensia ad tempora nostra*. Konference ke 150. výročí založení stolice slovanské filologie na Karlově Univerzitě. Praha: Univerzita Karlova, 1998. 319 s.
3. Gladkova, H., Cvrček, V., red. *Acta Slavica et Baltica VI. Sociální aspekty spisovných jazyků slovanských*. Praha, FF UK v Praze 2006, 164 s.
4. Gladkova, H., Vačkova, K., eds. *Jazykové právo a slovanské jazyky*. (Práce Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, Varia 10). Praha, FF UK 2013, 587 s.

Олга Албул на 60 години

Името на Олга Албул – доцент, кандидат на филологическите науки, е добре известно сред украинските слависти. Тя е един от най-последователните популяризатори на българския език, литература и култура в Лвовския национален университет „Иван Франко“ и инициатор при отбелязване на събития, посветени на България.

Олга Ананивна Албул е родена на 13 декември 1956 г. в гр. Ужгород, Закарпатска област. През 1979 г. завършва славистика в Лвовския университет със специалност „Чешки език и литература“ с втори език български, който по онова време се преподава от българските лектори Мария Спасова и Любка Стоичкова. През 1988 г. в Минския университет защитава дисертация на тема „Обществено политическа лексика на българския език (названия на лица)“ под ръководството на К. К. Трофимович. В момента тя е водещ българист в Катедрата по славянски филологии в Лвовския национален университет „Иван Франко“. Преподава широк кръг езиковедски дисциплини: български език, нормативна граматика, фонетика и фонология, морфемика и словообразуване, морфология и синтаксис, разговорен език; старобългарски език, история на българския книжовен език, историческа граматика; актуални проблеми на българското езикознание; тенденции в развитието на съвременния български език.

Интересите на Олга Албул са в областта на историята на славистиката, лексикологията, лексикографията, социолингвистиката, актуални тенденции в съвременния български книжовен език. Те са отразени в нейните изяви и публикации.

В началото на кариерата си О. Албул работи върху изследването на обществено-политическата лексика и терминология в българския език. Нейните статии и разработки, свързани с тази проблематика, стават основа на дисертационния ѝ труд. В него по-специално са проучени названия на лица в българската обществено-политическа лексика, структурата на многокомпонентните названия на лица, обществено-политически термини от тюркски произход в сравнение с украински език.

О. Албул приема отговорната мисия да бъде сред първите преподаватели в новата специалност „Български език и литература“, затова едно от централните места в нейната преподавателска и научна дейност заема създаването на учебни помагала и материали за студентите българисти, а също така научни статии и изследвания, свързани със създаването на учебници и помагала, както и със съставянето на речници за нуждите на специалността. Сред тях могат да се изтъкнат напр.: сборник с упражнения по фонетика и фонология (2005), материали за изучаване на старобългарски език (2015 в съавторство) и украинско-български разговорник (2015 в съавторство).

Много студии О. Албул посвещава на историята на славистиката в Лвовския университет, както и на отделни личности, изиграли ключова роля в създаването, утвърждаването и развитието на славистиката в университета: К. Трофимович и В. Моторни. Тъй като Лвовският университет е един от малкото центрове в Източна Европа за изследване на сорабистиката, няколко от нейните разработки са посветени на проблематиката на лужишките сърби. Тя е научен ръководител на дисертации в областта на славянските езици и литератури: *Сливински, О. Т. Феноменът на мълчанието в художествения текст (върху българската проза 60–90 гг. на XX век)* (Тернопил, 2007); *Гуменна, О. I. Лексикални иновации в словакия книжовен език от края на XX – началото на XXI век.* (Київ, 2011); *Костюшко, О. М. Тематични речници в българската лексикография: история и съвременно състояние* (Київ, 2012); *Катачина, О. О. Чешката терминология за обозначаване на правонарушения* (Київ, 2013). Официален рецензент е на дисертациите: *Журавел, В. Б. Фонологичните системи на беларуския и българския книжовен език* (Минск, 1990); *Чмир, О. Р. Лексика на правото в старославянския и древноруския език: семантична мотивираност и пътища на концептуализацията* (Київ, 2005), *Огиенко, И. С. Дискурсивни думи от турски произход в текстовете на съвременните български масмедии* (Київ, 2009). Инициатор и редактор е на научни сборници – тя е член на редколегията на сборника от научни трудове: *Материали от международна славистична конференция в памет на професор Костянтин Трофимович (1923–1993)*, Лвов, 1998. Съставител е на бр. 48 на Годишника на Лвовския университет. Серия филология (2009), в чест на 80-та годишнина на професор В. А. Моторни. Научен редактор е на монографията *К. Трофимович. Формиране и развитие на горнолужишкия книжовен език.* (Лвив, 2009).

О. Албул развива активна дейност в обучението на студенти и магистранти. Член е на журито във Всеукраинската студентска олимпиада по български език (Бердянск, април 2011 г.). Автор и реализатор е на проект за ефективно провеждане на практики за студенти българисти на местата с българско население в Украйна (Запорожка област, Одеска област) с цел усвояване и популяризиране на богатствата на фолклора, културата, обредите и традициите на традиционните етнически българи.

В последните години тя живо се интересува от актуалните тенденции и динамичните процеси в съвременния български език, което е отразено в нейните най-нови публикации, посветени на фонетични иновации в езика, на българския вокатив в сравнение с другите славянски езици, на езиковата актуализация, тенденциите към интернационализация, чуждоезиковото влияние, тенденциите към аналитизъм. Тези изследвания имат висока научна стойност и са написани с чувство за отговорност пред историята на българския език, на който е посветена нейната научна кариера.

Бібліографія

1. Суспільно-політична термінологія у сучасній болгарській мові. – Проблеми слов'язнавства. Вип. 25, Львів, 1982, 133–137.
2. Українсько-болгарські лексичні паралелі (деякі суспільно-політичні терміни тюркського походження). – Тези Республіканської наукової конференції “Лексика української мови у її зв'язках з сусідніми слов'янськими і неслов'янськими мовами”. Ужгород: 1982, 3–4.
3. Назви особи у болгарській суспільно-політичній лексиці. – Проблеми слов'язнавства. Вип. 29, Львів, 1984, 85–89.
4. Структура багатокомпонентних назв особи у суспільно-політичній лексиці сучасної болгарської мови. – Проблеми слов'язнавства. Вип.39, Львів, 1989, 98–100.
5. Языковой образ и его национальная специфика (на материале славянских языков). – В: Сборник докладов и сообщений международной конференции „Русский язык и литература в общении народов мира. – В: Проблемы функционирования и преподавания. Т. 1, Москва, 1990. 4–5 (в съавт. с Л. А. Шестак и С. О. Парфьонова).
6. Про словники і підручники зі слов'янських мов. – В: Матеріали міжнародної славістичної конференції пам'яті професора К. Трофимовича. Т. 1, Львів, 1998, 402–407 (в съавт. с М. О. Ярмолюк).
7. Проект „Українсько-інослов'янські тематичні словники навчального типу“. – В: Vocabulum et vocabularium. Сборник научных трудов по лексикографии. Вып.6, Харьков, 1998, с.79.
8. Про необхідність термінологічних уточнень при вивченні курсу „Історична граматика болгарської мови“. – В: Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Київ, 1999, 92–94 (в съавт. с Л. С.Федик).
9. Ключний відмінок у сучасних слов'янських літературних мовах. – *Studia slovakistica*. 4. Українсько- словацькі діалоги. Мовознавство. Ужгород, 2004, 7–16.
10. Граматичне освоєння запозичених іменників у верхньолужицькій, українській та болгарській мовах (на прикладі категорії роду). – Проблеми сорабістики = *Praženija sorabistiki*. Десятий Міжнародний сорабістичний семінар. Львів-Будишин, 2005, 175–179. (в съавт. с О.Сорока).
11. Збірник вправ з фонетики та фонології сучасної болгарської літературної мови. Львів, 2005, 72 с.
12. Тенденція до аналітизму в сучасній болгарській мові. – Вісник Львівського університету. Сер. філол. Вип. 40, Част. 2. Львів, 2007, 113–120.
13. Болгарський вокатив: історія і сучасний стан. – Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Вип. 7, 2007, 3–11.
14. Передача слов'янських онімів в українському тексті: норма і сучасна практика. – *Studia Slovakistica*. Вип. 7. Ужгород, 2007, 22–28.
15. Тенденція до інтернаціоналізації у сучасній болгарській літературній мові. – Проблеми слов'язнавства. Львів, 2007, Вип. 56. 319–320.
16. Славістика у Львівському національному університеті імені Івана Франка (історія, сучасний стан та перспективи розвитку). – В: Матеріали Міжнародної славістичної конференції. Київ, 2002 (в съавт. с Н. Лобур).

17. Тенденція до інтернаціоналізації у болгарській мові у минулому та на сучасному етапі розвитку(фонетико-фонологічний аспект, графіка). – Вісник Львівського університету. Сер. філол. Вип. 48. Львів, 2009, 240–246 (в сьавт. с О. Сорока).
18. Поняття мовна мода як соціо- й лінгвокультурна категорія. – Мова і суспільство. Випуск 1. Львівський національний університет імені Івана Франка, 2010, 21–30.
19. Болгарський вокатив і мовна мода. – Болгарський щорічник = Български годишник, Київ, 2011, 159–168.
20. Вияви мовної моди у сучасному болгарському мовному дискурсі. – В: Матеріали Міжнародного науково-методичного семінару з болгарської мови, літератури, культури та історії. (Бердянськ, 17–18 травня 2012 р.), зб. тез. Бердянськ, 2012, 27–31 (в сьавт с О. Сорока).
21. Дискусії навколо мовного законодавства в болгарському суспільстві. – Матеріали II Міжнародного науково-методичного семінару з болгарської мови, літератури, культури та історії. 16–17 травня 2013 року, Бердянськ, 2013, 6–8.
22. Про деякі дискусійні випадки передачі болгарських онімів українською мовою. – В: Матеріали III Міжнародного науково-методичного семінару з болгарської мови, літератури, культури та історії. 16–17 травня 2014 року, [збірник тез.]. Бердянськ, 2014, 86–88 (в сьавт с Н. Лобур).
23. „Незручні“ випадки міжслов’янських лексичних паралелей (з досвіду викладання болгарської та інших слов’янських мов. – В: Матеріали IV Міжнародного науково-методичного семінару з болгарської мови, літератури, культури та історії (22–23 травня 2015 р.), [збірник тез.]. Ред. Колінько, О. П., Корнієнко, С. І., Сенічева, О. А., Цанов, С. М., Червенко, О. Б. Бердянськ, 2015, 95–99.
24. Bułgarsko-polskie paralele w rozwoju systemu fonetycznego – wymowa spółgłoski [ʃ]. – In: Uniwersytet Zielonogórski. Zielonogórskie seminaria językoznawcze. Kontakty językowe w komunikowaniu. Zielona Góra, 2016, 149–156 (в сьавт с О. Сорока).
25. Українсько-болгарський розмовник. Ужгород, ІВА, 2015, 220 с. (в сьавт с О. Сорока и Б. Сокіл).
26. Матеріали до вивчення старослов’янської мови. Ужгород, ІВА, 2015, 82 с. (в сьавт с О. Лазор).
27. Наслідки іншомовних впливів у болгарській мові (фонологічний аспект). – Българска украинистика, 2015, № 5, 48–53 (в сьавт с О. Сорока).
28. Українські оніми в болгарських офіційних текстах. – В: Матеріали V Міжнародного науково-методичного семінару з болгарської мови, літератури, культури та історії (19–20 травня 2016 р.). Бердянськ, БДПУ, 2016, 7–9 (в сьавт с О. Лазор).

ОТЗИВИ

Володимир Іліч Гамза. ТЕРНІВКА. Історико-етнографічний нарис. Монографія. Миколаїв: Іліон, 2014, 529 с. ISBN 978-617-534-143-8.

Според официалната статистика понастоящем извън България живеят около 3 млн. българи – една наистина внушителна цифра на фона на топящата се с все по-ускорени темпове нация в самата държава. Ето защо проблемите на сънародниците ни в чужбина днес би трябвало да бъдат наши повече от всякога, трябва да ни интересува съдбата на ония, които поради различни исторически, политически и/или икономически обстоятелства са били принудени да напуснат пределите на майката родина и да живеят далече от нея, съхранявайки ревностно народностното си самосъзнание в поколенията.

Една от най-старите общности, образувала се още преди окончателното формиране на българската нация в края на XIX век върху пъстрата карта на българската диаспора зад граница, се намира в бившето с. Терновка, дн. част от гр. Николаев, Южна Украйна. На историческия път на тази общност е посветена книгата на Володимир Гамза, потомък на етнически българи от същото разселение, кандидат на историческите науки, доцент към Катедрата по политология на Николаевския национален университет „В. О. Сухомлински“, специалист по българистика и етнополология. Монографията е първото цялостно и комплексно проучване върху българската колония в гр. Николаев чрез методите на историческата антропология, обобщение на предшестващите научни изследвания по въпроса, допълнено и разширено с нови данни от непубликувани до момента архивни документи, публикации в периодичния печат и информация от възрастни хора.

Книгата се състои от два дяла. Първият се фокусира върху възникването и развитието на диаспората. В началото е направен преглед на съществуващата литература по темата в различни направления – краезнание и история, фолклористика и етнография, диалектология. Хронологията на изследванията, разделени на три периода – царски, социалистически и постсоциалистически, – се определя от социокултурните възгледи и идеологическите канони на съответната епоха. Откроени са имената на учени като С. И. Цветко, Е. И.

Зеленин, И. Г. Божков, В. В. Малин, В. Н. Станко, О. И. Ганчев, О. А. Пригарин – в преобладаващата си част етнически българи от същата общност, за които проучването на нейното минало и корени е ярка проява на ангажиранта им към опазване на народностната идентичност на потомците. Списъкът продължава с учени от наши научни институции: Г. Райчевски, В. П. Грачев, С. Дойнов, Р. Радкова, Т. Бонева, З. Барболова – свидетелство за заинтересоваността на българските академични среди към проблемите и състоянието на сънародниците ни в чужбина.

След кратък екскурс към предисторията на землището, в което възниква и се развива Терновка, и етимологията на нейното име, В. Гамза обстойно разглежда различните причини, цели, потребности и стремежи, мотивирали неговите деди да напуснат родината преди повече от две столетия. В основата, според автора, са икономическите и социални проблеми, акумулирани при възникване на капиталистическите отношения в Турската империя в началото на XIX в. На другия полюс са религиозните противоречия и дискриминацията на християнското население, които се засилват при слабото управление на султан Селим III. Проследени са пътищата на проникване на преселниците по море и суша, техните маршрути и новите им поселища, между които и Терновка, където в периода 1802–1806 г. пристигат първите мигранти от Източна Тракия.

По-нататък авторът се спира на условията, в които се развива и съществува колонията – географски, политически, икономически, демографски, културни и религиозни. В. Гамза обособява четири етапа в нейното социално-икономическо развитие, всеки със свои характерни особености. През дореформаторския период (до 1871 г.) с царски манифести от 1751, 1763, 1801 и 1804 г. император Александър I урежда юридическия статут на диаспората – правила за вътрешно устройство, повинности, права за поземлена собственост и свободно вероизповедание. Това е време на активни процеси на вътрешна колонистка интеграция и социална диференциация.

Вторият период продължава от 1871 г. до Октомврийската революция. Той се характеризира с по-нататъшно развитие на капиталистическите отношения, което води до инфраструктурни изменения в общността. Основният поминък на колонията е селското стопанство, консервативно по своя характер, включващо механизирано и ръчно земеделие по стари технологии, унаследени от метрополията, животновъдство и пчеларство. По-малък е дялът на търговията. Демографският бум през 1912 г. довежда до раздробяване на поземлените парцели заради увеличаване на населението до 5583 човека, което на свой ред създава условия за възникване на социални конфликти на базата на появилите се нови имуществени отношения между членовете на общината – арендатори и пролетарии. Това налага организиране на преразпределение на земята. Малцина са обаче тези, които реемигрират обратно в България. В края на периода по време на войната населението драстично

1869

намалява до няколкокостотин. Масовата мобилизация на мъжете се отразява зле на икономическото състояние.

Третият период е периодът на комунистическото управление. Това е времето на национализацията, конфискациите на имущество, глад и дефицит на стоки от първа необходимост, висока смъртност. Социалното преустройство е свързано с класово напрежение – въпреки че в Николаевска област под влияние на пропагандата се създава една от първите селскостопански комуни и кооперации, членството в тях е формално и често последвано от напускане. След ноемврийския пленум на ЦК на ВКП (б) през 1929 г. се извършва тотална колективизация на поземлената собственост и се въвежда крупно социалистическо земеделие. Прави се неуспешен опит за създаване на МТС, което се разпада в 1934 г., а на негово място се организират три колхоза въпреки доказаната по-висока ефективност на традиционните семейни форми и нестабилността на колективното стопанство, налагаща периодични реорганизации. Репресиите срещу заможните селяни и депортацията им в отдалечени райони довежда до унищожаване към средата на 30-те години на едрото собственичество, а пролетаризирането – до размиване на етносоциалната основа на общността. Не по-леки са годините на немската окупация през Втората световна война, последвалата съветска офанзива, гладът в периода 1946–47 г.

50-те години на миналия век бележат обществен и стопански подем на колонията: изграждане на инфраструктурата, развитие на промишлеността и селското стопанство, на културата и здравеопазването, строителството на сгради и съоръжения. Това е времето на масовата електрификация, разширяване на селището, неговото благоустрояване и озеленяване. Основната заетост на жителите на Терновка е в николаевската промишленост. Само 10% работят в селското стопанство. Това закономерно води до промяна на статута на колонията от селски в градски.

Четвъртият, последният период, посткомунистическият, започва след 1991 г. и продължава до днес. Това е периодът на независима Украйна, характеризиращ се с пазарна икономика, растеж на цените, намаляване на производството за сметка на увеличаване дела на частния бизнес и безработицата. Време на официални връзки с България и възможност за трудова миграция в старата родина.

Редом с обрисуването на общественоекономическото и политическото битие на колонията В. Гамза представя и нейния културен живот, едновременно подчинен на традициите, донесени от метрополията, и на новите реалности, в които се развива и съществува диаспората. В центъра на този живот са църквата и училището. Важни дати в културната история на общността са: 1919 г., когато са основани културно-просветното дружество и градската библиотека (за първите десет години от своето съществуване увеличила фонда си до над 1600 заглавия, между които украински, български и руски);

1953 г., когато отваря врати театърът; 1955 г., знаменателна с откриването на киносалон; 1957, белязана с учредяване на Народен музей, инициращ в следващите години изложби, културен туризъм, лекции по краезнание.

Процесите при формиране на диаспората и динамиката на развитието ѝ в различните периоди са неразривно свързани с ролята на религията като етнически съхраняващ фактор. В. Гамза подчертава огромното значение на църквата в историята на колонията, доколкото тъкмо дискриминацията на верска основа е водеща причина за напускане на родината, а възможността за свободно вероопределяне – една от главните цели на мигрантите наравно с търсенето на материално благополучие. В този смисъл годината 1803, когато се освещава храмът „Успение Богородично“, е една от най-важните дати в историята на Терновка, като се има предвид същественото място на различните треби и религиозни празници в живота както на общината като цяло, така и на отделния човек. Друго важно събитие е изборът на църковно настоятелство в 1812 г. във връзка с разширяване на общността, което да се грижи за материално-финансовите работи на църквата. Свещеникът – също българин от колонията, знаещ езика и проблемите на преселниците, е ключова фигура особено в началото на съществуването на диаспората, явявайки се посредник между нея и властите заради все още съществуващата езикова бариера пред преселниците. Дарителство, благотворителност, координиране дейността на взаимоспомагателната каса, образователна и просветна инициатива са само някои от страните на активността на църквата в поселението, въздигнала се в новите реалности от фолклорно-битово православие до такова с елементи на държавност. Ето защо затварянето на храма (чиято дейност е възобновена след 1990 г.) и посегателството върху църковното имущество води по време на комунистическия режим до сериозен конфликт между общността и местната управа. Акцентирайки върху тясната обвързаност на църквата с превратностите в обществения живот на поселението, авторът не пропуска да отбележи и друга страна от неговия религиозен бит – различните древни верски практики – магически и други обреди, донесени от старата родина редом с официалното православно изповедание.

В отделна глава е разгледана и ролята на училището в живота на колонията, която в началото се състояла главно от неграмотни и малограмотни преселници и от елинизирани такива, изучаващи стихийно руски. През 1859 г. Терновка има вече собствено училище, помещаващо се в самостоятелна сграда. Интересът към институцията личи от факта, че първата година в школото учат 14 ученици, а следващата техният брой е вече 142. Преподавало се по взаимоучителната метода. Наболял проблем бил изборът на учител, от когото се изисквала не само отлична подготовка, но и висок морал и не на последно място – запознатост с проблемите на колонията. Книгата на В. Гамза запознава с личността на отделните учители и тяхната работа, коментира въпроса за тяхното заплащане. Подчертава се, че въпреки наличието на учи-

1869

лице грамотността е била на ниско равнище, тъй като основният приоритет бил децата първо да помагат в домашното стопанство и търговията, а едва после при възможност да учат, и то само момчетата. Девическо училище се отваря едва през 80-те г. на XIX в. Професионалната заетост в гр. Николаев породила необходимостта от повишаване образователния ценз и на по-възрастните. Така в 1902 и 1910 г. отварят врати двете общински училища, подобрява се финансирането на учебните заведения. Основното попълване през следващите десетилетия на учителските кадри от украинци и руснаци обаче, които преподавали в училище изцяло на руски език, създавало сериозен проблем, тъй като учениците владеели само майчиния си език. След революцията през 1917 г. е отворено първото детско заведение. В 1921 г. е открито още едно – за сираци, полусираци и деца от бедни семейства. Година по-късно е създаден интернат за деца на малоимотни селяни. В 1930 г. към едно от училищата се създава детска градина. Образованието се увеличава от две на седем години. Авторът дава интересни статистически данни за процента грамотни мъже и жени, търси взаимовръзката между състоянието на училищното дело със социално-икономическите и демографски проблеми на диаспората, изтъква ролята на учебните заведения за общността и като културни средища. Специално внимание е обърнато на изучаването на роден език, история, бит и култура като основен приоритет на образованието в колонията – през 20-те години на XX в. то е застъпено частично, а след 1930 – изцяло. Заради идеологическия контрол върху училището по време на комунистическия режим е премахнато изучаването на българска история, застъпени са само отделни елементи от нея в краезнанието. От 90-те години насам български език се изучава само факултативно. Така вървящата успешно интеграция на българското население в украинско-руското културно средище, иначе, безспорно, нещо добро, неизбежно води до постепенното заличаване на българския етнически елемент.

Вторият дял на книгата представя етнографските и фолклорни корени на терновската идентичност. В поредица етюди В. Гамза описва традиционната култура и бит на колонията, спира се на етническото ѝ развитие, разглежда антропонимията и особеностите на терновското наречие като източник на сведения за етническата принадлежност на преселниците. Привежда образци от словесния фолклор и песенното творчество, пренесени от метрополията и съхранени в паметта на мигрантите. Илюстративните текстове не са нормирани според официално възприетия български правопис, а пресъздават оригиналното фонетично звучене на терновското наречие, което заради старинността си представлява значим изследователски интерес за българската диалектология, давайки възможност за различни компаративистични изследвания. Достойнство на методологичната издържаност на изследването са паралелите, които авторът провежда между фолклорните форми и документално потвърдената фактология.

От книгата можем да научим за обичайната кухня и народната медицина на терновци, за техните празници и обреди, за традиционните строителни техники и архитектурни форми, донесени от родината, за народните занаяти и умения, за традиционното облекло, използвано при различни случаи.

И в двете си части книгата е снабдена с илюстративен материал от фондовете на Николаевския областен краеведски музей и Терновския народен музей. Разказвайки за историята на една българска колония, съхранила се вече два века на чужда територия, тя диагностицира съвременното състояние на диаспората, алармирайки, че запазването на националната идентичност у младото поколение българи зад граница не е проблем само на съответната общност, то е от изключителна важност за бъдещето на страната ни и на българската нация като цяло.

Татяна Илиева

***Изследвания в памет на проф. д-р Георги Бакалов (1943–2012).
Съставител: Васил Гюзелев. София: Издателска къща Гутенберг,
2017, 489 с. 8 ил. ISBN 978–619-176-091-6¹.***

Представената книга е съвместно издание на Асоциацията на византинистите и медиевистите в България, Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и Културно-просветно дружество „Родно Лудогорие“.

Този сборник се събирал отдавна и вероятно още щеше да трупа прах по лавиците на Исторически факултет, ако не беше навременната намеса на председателя на Асоциацията на византинистите и медиевистите в България, който през есента на 2016 г. се зае със съставителството, редакцията и издаването на книгата. Решаваща беше и помощта на д-р Анатолий Кънев, директор на издателство „Гутенберг“ и председател на Културно-просветно дружество „Родно Лудогорие“, който пое финансовите задължения за издаването.

Професионална и експедитивна бе работата по предпечатната подготовка на изданието, извършена от Бойко Киряков. Така само за няколко месеца отдавна замисленото издание е вече реален факт.

Както се вижда от наслова му, сборникът е посветен на светлата памет на именития български историк Георги Петров Бакалов (1943–2012). Ако беше жив, на 15 май т.г. щеше да навърши 74 години. Уви, той си отиде рано от този свят, когато болката се превърна в болест².

Книгата се състои от три основни части и е съставена от статиите на 27 автори, повечето от които са били близки колеги, приятели и ученици на проф. Бакалов. Въвеждащата част започва с уводни думи, написани от *Васил Гюзелев* (с. 9–10). В тях има много тъга за Колегата, Приятеля и Учителя. Авторът отбелязва, че изминалите пет години от неговата кончина разкриват голямата зейнала празнота за цялата историческа и медиевистична колегия.

Подир този текст са поместени два спомена за проф. Бакалов. Първият от тях, озаглавен „Остана споменът за Георги Бакалов“ (с. 11–14), е от доайена на българската византинистика – проф. *Василка Тълкова-Заимова* (р. 7 август 1924 г.). В есеистичен стил тя отбелязва първите си срещи с него в началото на научната му кариера (1971 г.) в Института за балканистика –

---

¹ Книгата бе представена от автора на настоящата рецензия на поредната сбирка на лекторията „Средновековна България – история, култура, паметници“, организирана от Асоциацията на византинистите и медиевистите в България на 28 април 2017 г. в зала 1 на Ректората на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

² В. Вълчанов. Кого погребяхме в лицето на проф. Георги Бакалов и – най-важното – защо? [Растеше болката и стана болест.]. – в. „Сега“, 4 август 2012, с. 13–14.

секция „Византия и балканските народи през Средновековието“, като отбелязва: „Наричаше ме своя учителка...“ и завършва с думите: „Можем само да прошепнем: „Sit tibi terra levis!“”. Вторият спомен – „За учителя се пише най-трудно...“, е от *Елена Хаджиева* (с. 15). Това е един много кратък, но емоционален текст – за една среща, за един разговор и впечатление за един специален човек.

Поместената „Био-библиография на проф. д-р Георги Петров Бакалов (1943–2012)“ (с. 16–56) е дело на *Йорданка Спасова* и *Паулина Тепавичарова*. Двете отлични специалистки в областта на библиографията са подредили по перфектен начин публикациите на Г. Бакалов. След биографичните бележки е поместена неговата библиография за периода 1974–2016 г. – общо 505 заглавия. Освен цитираните 231 научни изследвания (книги, студии и статии) са посочени над 300 заглавия на учебници, рецензии, отзиви, статии в периодичния печат и интервюта. Повечето от тях са по злободневни проблеми и показват чувствителността на Г. Бакалов към въпросите на деня и опита му да намери мястото на историка в нашето съвремие. Показателни за неговия светоглед са заглавията: „Нашата държавност е най-старата в Европа“, „Християнството е най-хуманната религия“, „Интелектуалци в капана на политиците“, „Влизаме на куц крак в Европа“, „Влизането в Европа е като Покръстването“, „Религията не може да се учи в часовете по история“ и др.

Първата част от сборника е под наслов „Исторически и философски синтез“ и съдържа 11 статии. В хронологически порядък най-напред е поместена статията на *Димитър Попов* (1950–2015) „Жреците на гетите“ (с. 59–99). Г. Бакалов и Димитър Попов бяха хора с твърде различен манталитет, но докрая на живота си останаха добри приятели. В статията си Д. Попов анализира историческите сведения на Херодот, Страбон, Платон, Йордан и Касиодор Сенатор. Заслужава да се цитира един от изворите, използвани в статията: „А Залмоксис, нашият цар, който е Бог, казва, че както не бива да се заемаме с лечението на очите отделно от главата, тъй и не бива да се заемаме с лечението на тялото отделно от душата“.

Същинските изследвания върху средновековната история начеват със статията на *Петър Ангелов* „Право и морал в българската средновековна дипломация“ (с. 100–115). Авторът е сред най-добрите наши специалисти в областта на изследванията за дипломатическата дейност през средните векове. Той е привел редица примери за договорните отношения на българските владетели кан Крум (796–814), цар Иван Асен II (1218–1241), цар Михаил III Шишман (1323–1330) и цар Иван Александър (1331–1371) с други държави. Отделно от това са проучени съборните постановления, които били използвани от българската дипломация като правен аргумент по времето на княз Борис I Михаил (852–889) и цар Коломан I (1241–1246). Авторът заключава, че българските владетели споделяли разбирането за съществуването на общочовешки етични норми, които не бивало да се потъпкват. Затова остро

били осъждани неблагоприятността, подлостта, грубото отношение към пратениците и т.н.

Третата статия в този раздел е на *Красимира Гагова* на тема „Кралската коронация – религия в политиката“ (с. 116–121). Това е едно изследване, близко до творчеството на Г. Бакалов. В него Кр. Гагова прави опит за теоретично осмисляне на историческата фактология при коронацията във Византийската империя и ранносредновековните варварски кралства в Западна Европа. „Коронацията – пише Гагова – е формалната страна на влизането във властта, но тя е един ритуал, който отразява менталността на средновековното общество, в който директно е отразено взаимодействието между държава и църква, власт и религия“.

Цветелин Степанов е един от преките и най-близки ученици на Г. Бакалов. Той се представя със статията „Някои наблюдения върху представата за Константинопол като „Новия Йерусалим“ (с. 122–133). Авторът се спира на отделни парадигми от Стария завет, които намират въплъщение в историческото мислене на византийците. Според него идеята за възприемането на Константинопол като втори Йерусалим се появила в текстова форма ок. 500 г. и е въплътена в архитектурните форми на константинополските църкви „Св. Полиевкт“ (527 г.) и „Св. София“ (537 г.). Тази идея добила завършен вид през епохата на Македонския ренесанс.

Друг от учениците на Г. Бакалов *Живко Жеков* е поместил статията си „Българската държавност през VII–началото на IX век – традиция в развитие“ (с. 134–161). Той разглежда няколко важни проблема: отношенията на Аспаруховите българи със заварените славянски племена; кризата в Българското ханство от средата на VIII в., която е характеризирана като „родова анархия“; промените в управлението на България по времето на хан Крум.

Следващата статия е на *Янко Христов* и е озаглавена „Владетелски смени сред българи, сърби и хървати през IX век. Сходства и различия“ (с. 162–182). Авторът заключава, че подобно на България и при останалите балкански съседи на Византия владетелските смени са резултат от внезапната смърт на управляващия, лични амбиции, налагане на друг на трона и т.н.

Александър Николов е сред учениците на Г. Бакалов, които го познават още от периода, в който професорът преподаваше в Класическата гимназия в София. Неговата статия „Византийската „политика на забравата“: случаят св. св. Кирил и Методий“ (с. 183–189) е опит да се обясни отсъствието на информация за светите братя във византийските исторически творби. За сметка на това през вековете се забелязва тяхната „българизация“. Според автора една от причините за това е политическият неуспех на сарацинската и хазарската мисия. В крайна сметка Кирил и Методий са попаднали в дългата византийска и поствизантийска „традиция на забравата“.

Отдавна датират приятелството и колегиалните връзки на Г. Бакалов с *Христо Матанов*, който му е посветил статията си „Колко са българите в

края на XV век? По данни на османския джизие-регистър от 1490–1491 г.“ (с. 190–196). Изворът показва, че седемте санджака на османската държава, населени с българи, имали площ от ок. 213 хил. кв. км и в тях са живели малко под 1,3 млн души. Средната гъстота на населението е била ок. 6,5 души на кв. км. От цялото това множество приелите исляма са много малко – само 190 души. Авторът е направил интересен коментар на горепосочените сведения.

Опит за осмисляне на византийското наследство в съвременна Европа е статията на *Желязко Стоянов* „Проблемът „Византизъм и/или балканизъм““ (с. 197–205). Той подробно се спира на „двойствеността“, на амбивалентността на византийската реалност. Авторът изразява мнение, че символният образ на двуглавия орел върху византийския герб представя сферите на влияние на държавата и църквата, които са ясно разграничени, но и органично свързани. По-нататък се проследява значението на източноправославното съзерцание сред монашеството и феноменът на обратната перспектива в изкуството на Византия. Авторът се опитва да разкрие измеренията на византийския свят в историята на съвременна Европа.

Поместената статия на *Юлия Златкова* „Паметта за Византия и ролята ѝ за формирането на българската и гръцката национална идентичност през епохата на Възраждането“ (с. 206–214) представлява интерес както за медиевистите, така и за историците на възрожденското време. Същевременно авторската теза в статията дава повод за дискусия.

Последната статия от първата част на сборника е на *Елена Хаджиева*: „Пол и език. Стратегии и практики“ (с. 215–225). Изследването е в областта на съвременната лингвистична комуникативност и е илюстрирано с материал от анкети, интервюта и коментари.

Втората част на сборника – „Извори и изследвания“ – съдържа 15 статии, които са представени в хронологична последователност на изследваната проблематика.

Първата от тях е на *Павел Георгиев*: „Загадката „Сидера“. Въпросът за границата между Византия и България до и след покръстването“ (с. 229–249). Въз основа на многобройни извори с исторически и историкогеографски характер авторът уточнява, изяснява и локализира топонимите в българо-византийското погранично пространство през Ранното средновековие.

Георги Н. Николов е свързан с Г. Бакалов още от времето на следването си в Исторически факултет (1977–1981). По-късно двамата работят заедно в първите години от създаването на Научния център за славяно-византийски проучвания „Иван Дуйчев“. Статията на Г. Н. Николов в сборника – „Смъртта на българския цар Борис II (969–971, † 978)“ (с. 250–257) – е опит да се изясни нелепата гибел на владетеля през есента 978 г. Според автора и през X в. е продължавал да важи законът, цитиран в гл. 25 от *Responsa Nicolai I. raris ad consulta Vulgarorum* (anno 866): „Всякога пазачи бдят на границата между Вашето отечество и това на другите. И ако роб или свободен избяга по

1869

някакъв начин през тази същата стража, то незабавно вместо него се избиват пазачите“. Това, както и ромейското облекло на Борис II, а също и недъга на българския граничар (той бил глух) довели до смъртта на цар Борис II.

Следващата статия е на *Николай Кънев*: „Император Василий II и удостояването на българи с византийски почетни титли в хода на завладяването на България (976–1018)“ (с. 258–278). Специално са разгледани следните случаи: цар Роман (получил титлите патриций и препозит) и Самуиловата дъщеря Мирослава (зостя патриция). В две групи са представени членовете на българското царско семейство през 1018 г. и представители на българската аристокрация – Николица, Кракра, Богдан, Драгомъж, Димитър Полемарх, Елемаг, Добромир и др., които били удостоени с различни византийски санове. Направени са интересни сравнения с венецианци, арменци и грузинци, носители на ромейски титли. „Никога преди, както и никога след това, ромейски василевс не е използвал удостояването с високи почетни рангове в такъв мащаб спрямо българите, както извършва това Василий II“ – заключава авторът.

Г. Бакалов бе учител и на *Йоанна Бенчева*, която му е посветила статията си „Храната на средновековните българи според византийските извори от XI–XIV в.“ (с. 279–283). На основата на познатите извори са показани хранителните навици на българите през Средновековието и по-специално употребата на месо, зеленчуци, риба, плодове и напитки.

Старо колегиално приятелство свързва Г. Бакалов и *Милияна Каймакова*, която се представя в сборника със статията си „Солунската легенда като извор за идейните настроения на българите в края на XII век“ (с. 284–304). Авторът сравнява Солунската легенда с произведенията на българската историко-апокалиптична книжнина и с апокрифните пророчества. В контекста на освободителните действия на Асеновци М. Каймакова допълнително аргументира датировката (края на XII в.) за създаването на произведението „Слово от Кирил Философ как покръсти българите“.

Един от най-младите участници в сборника *Григори Симеонов* е написал статията „Генузката колония в Константинопол до 1204 г.“ (с. 305–327). Работата е разделена на 4 части: „Политическите отношения между Византия и Генуа до 1204 г.“; „Генузката колония в Константинопол: топография“; „Структура на генузката колония“; „Търговията между Византия и Генуа преди 1204 г.“.

Следващата статия също има отношение към Генуа. Това е работата на *Симеон Хинковски* „Имало ли е генузки консулат в Несебър през втората половина на XIV век?“ (с. 328–335). Въз основа на документ от 24 януари 1352 г. от Държавния архив на Генуа авторът установява наличието на такъв консулат.

Васил Гюзелев е човекът, който познава най-добре работата на Г. Бакалов в Исторически факултет на Софийския университет. Тематиката на тяхно-

то творчество ги свързваше колегиално и приятелски. Освен съставител В. Гюзелев е и автор на статията „Спорът между България и Византия за „царското владение Загора“ и последната война между тях през 1364–1367 г.“ (с. 336–345). Авторът проследява българо-византийските отношения във връзка със спора за владението с център град Несебър от 1256 г. до средата на XIV в. Изяснена е хронологията на войната между Българското царство и Византийската империя – тя започнала през пролетта на 1364 г. и завършила през пролетта на 1367 г. със сключването на договор в Търново, а след това и в Созопол. С него царското владение Загора трайно преминало във византийски ръце. Така приключила последната в историята българо-византийска война.

Вася Велинова е автор на следващата публикация: „Законът за рудниците на Стефан Лазаревич (Описание, превод и коментар)“ (с. 346–379). Това е едно класическо издание на исторически извор. Той се публикува по ръкопис от Сръбската академия на науките, изкуствата (САНУ, Архив № 465). Направено е описание на хартията, фолиацията, подвързията, украсата, писмото, правописа и езика, съдържанието и приписките. Поместен в превод на новобългарски език е и самият закон („Законник на благочестивия и христорлюбив владетел деспот Стефан за мините, бащините, вярата, топилните и за цялото съдопроизводство по тях“).

Друг ученик на Г. Бакалов е *Ивайла Попова*. Тя отбелязва паметта на своя научен наставник със статия много близка до неговото научно творчество: „Реликви и мощи в Истрия и Далмация през XV в.“ (с. 380–393). Ив. Попова е публикувала сведения на западни, главно италиански и немски пътешественици и поклонници, преминали през градовете Пореч, Задар и Рагуза, които отдават своята почит на многобройните мощи и реликви, пазени в тях.

Невян Митев е представил изследването си „Походите на Владислав Варненчик от 1443–1444 г. в българската историография“ (с. 394–410). Авторът е отбелязал приносите по тази тема от времето на Спиридон Палаузов (1818–1872) до наши дни. Отбелязани са също така и по-важните изследвания на полски, румънски, сръбски и унгарски историци.

От ученическата скамейка на Класическата гимназия датира познанството на *Кирил Павликянов* с проф. Бакалов. Плахият тогава ученик търсеше помощта на своя учител и по-късно в Центъра „Дуйчев“. Днес най-добрият български „светогорец“ е написал в памет на своя духовен наставник статията “Piracy and defensive architecture in the north Aegean (14th–16th century)” (р. 411–422). Поместени са и четири цветни снимки на защитни кули, построени край пристанищата на светогорските манастири Великата Лавра, Кутлумуш и „Св. Георги Зограф“.

Един опит да се опишат християнските светини във Видинско е направил *Невен Илиев* в статията си „Християнството във Видинска епархия: свет-

1869

ци, дейци, култови сгради, книжнина (част I)“ (с. 423–443). Сведенията за манастирите във Видинско са систематизирани в таблица. Статията на Н. Илиев ще е добър справочник за всеки бъдещ изследвач на религиозния живот във Видин и неговата област през средните векове.

Следващата статия на *Пенка Данова* е насочена към дейността на българите католици през XVIII в. – „Писал ли е Франц-Ксавер Пеячевич История на българите?“ (с. 444–462). В резултат на изследването си тя достига до извода, че Франц-Ксавер Пеячевич (1707–1781) е написал съчинение за българската история и понастоящем то се съдържа в тритомния му ръкопис „Исторически откъси, отнасящи се до историята на славяните“, който се съхранява в Хърватската национална и университетска библиотека в Загреб. Трудът съдържа ексерпти за историята на средновековна България. Той не е бил готов за печат и е запазен само в ръкопис.

Последната публикация в сборника е на *Надя Манолова*. Тя е подготвила прецизна библиография в публикацията си „Църква и вяра (XVIII–XX в.) в българската историческа периодика от периода 1990–2010 г. (Библиография от централните софийски издания)“ (с. 463–484). Материалът ще подпомогне изследователите на църковното движение през Възраждането и изобщо на историята на Българската църква.

В края на книгата е поместен списък на използваните съкращения (с. 485–488), както и списък на авторите в сборника, съобразно тяхната месторабота (с. 489). С авторски публикации са представени следните институции: Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Българска академия на науките, Център за славяно-византийски проучвания „Проф. Иван Дуйчев“, Институт за балканистика с Център по тракология към БАН, Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“, Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“, Югозападен университет „Неофит Рилски“ – Благоевград, Регионален исторически музей – Видин, Военно-мемориален комплекс „Владислав Варненчик“ – Варна и Institut für Byzantinistik und Neogräzistikander Universität – Wien.

За хубавия вид на книгата допринеся и художественото оформление на кориците, дело на маестро Жеко Алексиев. На заглавната корица е илюстрирано изображение на Архангел Гавраил от Боянската църква (1259 г.), а на гърба – солид на византийския император Константин IV (668–685).

Целият сборник се посвещава на светлата памет на непрежалимия ни колега и приятел проф. Георги Бакалов!

Нека във вечността Бог да бди над душата му!

Георги Н. Николов

Лучия Антонова-Василева. Диалектната система на с. Шищевец, Кукъска Гора – един говор на границите на българската граматика. София: Мозайка, Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ – БАН, 2016, 255 с. ISBN 978-954-92796-2-7.

Издадената монография е важен краен резултат от изпълнявания от доц. д-р Лучия Антонова-Василева индивидуален проект „Изследвания на българските говори от географската област Македония – Република Албания и Северна Гърция“ в Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“ при БАН.

Много съществен е фактът, че работата е написана въз основа на лично събран в най-ново време, транскрибиран и обработен изключително богат и разнообразен автентичен теренен материал. Предоставянето му за целите на изследването в свързан текст е принцип, на който авторката обръща нарочено внимание и който улеснява анализа на фонологично и граматично равнище.

Уводната част, която съдържа кратки географско-исторически, етнологички и демографски сведения за този отдалечен и малко познат район от българското езиково землище, е особено ценна, защото всички тези данни се привеждат с автентична диалектна реч от информаторите. Авторката убедително обосновава необходимостта от проучването на говора на с. Шищевец, което се намира на границата на крайните северозападни и крайните югозападни говори от нашето езиково землище. Казано накратко, преодолявайки трудности от най-различно естество и рискувайки много, с изследването си Л. Антонова-Василева уточнява с нови данни най-западната граница на това землище.

Авторката си поставя амбициозната задача, акцентирайки непрекъснато върху несъмнено българския характер на говора, да разкрие неговата роля в балканския езиков съюз и изобщо взаимодействието на балканските езици на фонетично и най-вече на граматично равнище. Доброто познаване на албански и гръцки език, както и данните от българските по своя характер говори в Източна Сърбия, ѝ позволяват последователно да направи това в по-голямата част от труда, докато съпоставката с румънски е по-скоро с румънски елементи в говора на с. Ново село, Видинско. Специално бих искала да отбележа честите фонетични и граматични паралели със словенския език, който според Б. Цонев пази стари връзки с българския, които, при повече факти, по-обстоен анализ и по-прецизирани изводи, биха дали обективни доказателства за евентуално праюжнославянско единство, което засега все още се отрича от учените лингвисти.

Л. Антонова представя диалектната специфика в нейното развитие и изменение в най-ново време (проучванията и записите са направени в периода 2007–2014 г.). В етимологичен план подробно се разглеждат съвременните рефлексии на стб. вокали буквално по думи, като се отчитат данните и на случаите, които се отнасят до фонетика на отделната дума. Напр. *много обстойно са разгледани характерът, мястото и дистрибуцията на фонема ъ в говора, една от диагностиращите черти на българския вокализъм, определено е нейното място на фонема от средния темброви клас, показани са връзките на изследвания говор с българския диалектен континуум*. Важни са успоредиците с други диалекти на българския език и с други балкански езици на фонетично и фонологично равнище, които авторката проследява. Въпреки че е дискуссионно като методика, Л. Антонова-Василева защитава своя синхронно-диахронен подход при описанието на съвременната фонологична система на шищевечкия диалект да извършва „диахронни препратки към по-старата фонологична система“ (с. 36).

Най-обширната и съществена част на изследването е описанието на морфологичната система на говора. В пълнота и от всички възможни ракурси са представени: системата на съществителните, прилагателните, числителните имена и местоименията. Със задълбоченост на описанието, широта на познанието и библиографска осведоменост е направено и представянето на глаголната система: форми и употреба на сегашно, бъдеще, мин. св. и мин. несв. вр., опозицията по вид, преходност, форми на повелителното наклонение, причастни форми. Тук читателят ще открие не само нови и неизвестни досега данни за този диалект, но и някои нови автори хипотези за обяснението на различни форми и явления. Почти без изключения Л. Антонова прави това отново в балканистичен план, какъвто е концептуалният замисъл на цялата монография, а в някои случаи – и в общославянски. Всичко това определя безспорно приносния характер на изследването.

Почти при всеки възможен случай Л. Антонова изрично посочва онези специфично български черти от морфологичната система, които са характерни и за шищевечкия говор и които го държат здраво в склучената верига на българските говори, напр.: липсата на инфинитив включително във формите за забрана, както и във формите за бъдеще време в говорите на Гора – факт, който, подкрепен с аналогични материали от крайните северозападни говори, обективно доказва изказаното още от Б. Цонев мнение, „че разколебането на инфинитива в сръбски е настъпило именно под въздействието на процесите в съседните български диалекти“ (с. 157), и който „категорично доказва българските езикови черти на диалектите в Гора“ (с. 157). Заслужава да се цитира нейното наблюдение, че именно „формите за миналите времена са една от многото причини, поради които при среща с българи гораните отбелязват: *Виѐ збѡрвате чѝсто нѡшенски*“ (с. 167).

С опитността на дългогодишен диалектолог Л. Антонова-Василева предлага разработка, която е резултат на самоотвержено изследване в екстремни условия и която дава безценни данни на славистиката за българските говори в крайния югозапад. Говорът на с. Шицевец не е толкова „говор на границите на българската граматика“, ако използвам по-скоро метафоричното заглавие на авторката, тъй като той притежава всички диагностиращи българския му характер и фонетични, и граматични елементи, колкото говор, който макар и на границата на българския език с други езици, безспорно е български говор от най-крайната точка на нашия езиков континуум.

Славка Керемидчиева

Благой Шклифов. Фразеологичен речник на говора на село Черешница, Костурско. София: Изток-Запад, 2016, 214 с.

В края на 2016 г. издателство „Изток-Запад“ публикува още един езиковедски труд, посветен на диалектното богатство на българските говори. *Фразеологичен речник на говора на село Черешница, Костурско* се появява на книжния пазар тринайсет години след кончината на своя автор. В продължение на десетилетия Благой Шклифов систематично събира и картотекира фразеологизми от родното си село Черешница, Костурско, както и богат илюстративен материал към тях. Неговата съпруга Екатерина Шклифова, която също е езиковед, обработва лексикографски и публикува събрания фразеологичен материал от архивите на Благой Шклифов, но скромно не добавя своето име като съавтор на изданието.

В речника са представени над 3500 фразеологизма. Трудът включва и уводна част от Ек. Шклифова, кратък послеслов от Бл. Шклифов с географски, исторически и демографски сведения за село Черешница, бележки за житейския и творческия път на автора от проф. Румяна Златанова, етнографска карта на Костурско от 1940 г., библиография на трудовете на проф. Бл. Шклифов.

В уводната част Ек. Шклифова представя принципите, които следва при лексикографското представяне на фразеологичния материал, и структурата на речника. Обект на изследването са „всички прости и сложни устойчиви синтактични конструкции, при които са налице семантична трансформация и стилистична обагреност“ (с. 7). Авторката се придържа към практиката на двутомния *Фразеологичен речник на българския език* с авторки К. Ничева, С. Спасова и Кр. Чолакова (Т. 1. 1974; Т. 2. 1975, София: Изд. на БАН).

Речниковите статии са подредени по азбучен ред и имат следната структура: фразеологични единици, стилистични бележки при стилистично маркираните фразеологизми, значение, илюстративен материал. Преобладават еднозначните фразеологизми, но се срещат и такива с две и повече значения, срв.: *кату искубън пѣтъл* 1. Крайно беден и мързелив човек. 2. Жалък, засрамен, посрамен; *нѣ кревъм/крѣна гла̀ва* 1. Работя без почивка. 2. Не настъпва подобрене в здравословното ми състояние и др.

Част от фразеологизмите са характеризирани със стилистични маркери като вулгарно, иронично, неодобрително, подигравателно, пренебрежително, шеговито и др. Срв. *нѣ ти е ф̀атен п̀то*, грубо ‘върви, никой не ти пречи’; *с̀дн т̀рга*, иронично ‘мързелува’; *ж̀ѐнџки П̀ѐо*, подигравателно ‘мъж, който дружи с моми и жени и придобива женски навици’; *̀арг̀м гу яди/изѣде л̀бо*, неодобрително ‘живее без да работи’; *бр̀м̀ба кату р̀с̀ип̀на вудинџа*,

пренебрежително ‘прекалено много, непрекъснато говори, и то празни приказки’ и др.

В края на някои речникови статии са посочени съществуващите съответствия в двутомния *Фразеологичен речник на българския език* напр.: *дугудина пу во време*. Срв. *Догодина по това време*. ФРБЕ. 1. 260; *глуфацо и мацката наедно ке спие*. Срв. *Котка и мишка ще спят заедно*. ФРБЕ. 1. 538; *си закълквам/закълка (кълка уште)*. Срв. *Запушвам си/запуша си ушите* ФРБЕ. 1 и др.

Във *Фразеологичния речник на говора на село Черешница, Костурско* са включени и сложни синтактични конструкции като пословици, поговорки и клетви. Срв.: *бутур да те напаци, бусилъук да ти клàде на глãвата, гòсно да те субèри* със значение ‘да умреш’; *да гу стълче камейната* ‘зло да го намери’ и др.

Като достойнство на речника бих посочила идеята за представяне на фразеологичното богатство на говора на село Черешница, Костурско, и на идеографски принцип. В приложение в края на речника са изброени всички тъждествени по значение фразеологични единици, обединени по смислово значение, напр.: ‘оздравях от тежка болест, свързах се’ – *гу скòкна пра̀го; е скòкна рèката; е фърли бòльта; кату ка̀мен стàна; ми дòйде д̀ушата* и др. Този начин на подреждане разкрива системните връзки във фразеологията на говора, синонимията между отделните фразеологични единици.

Фразеологичният материал е представен с опростена транскрипция. Звуковите съчетания *йа* и *йу* се означават с буквите *я* и *ю*. Звукът *џ* се предава графически със съчетанието *дж*.

Фразеологията на българските говори е малко разработена област в българската диалектология. Отделни фразеологични единици са включени в речниковите статии на някои диалектни речници, но самостоятелни лексикографски трудове не са ми известни. *Фразеологичен речник на говора на село Черешница, Костурско* е първото по рода си изследване. Въпреки че Ек. Шклифова е проявила скромност и не е поставила името си до това на Бл. Шклифов, лексикографската обработка на материала е нейно дело, а също нейна е и заслугата за публикуването на труда.

Фразеологичен речник на говора на село Черешница, Костурско е принос за проучването и съхраняването на диалектното богатство на българския език. Трудът представлява интерес за специалистите от различни области на езикознанието.

Марияна Витанова

Ана Кочева. Българският език на ново място по света. София: Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, АИ Проф. Марин Дринов, 2016 (карта и текстова част) ISBN 978-95-322-856-0.

Въпросът за българския език извън сегашните ни държавни граници бе поставен от научната и културната общественост още на пресконференцията по повод излизането на фундаменталния колективен труд *Български диалектен атлас. Обобщаващ том. I–III. Фонетика. Акцентология. Лексика*. София: КИК Труд, 2001 г. Още тогава публиката се вълнуваше защо го няма на картите на атласа диалектът на банатските българи, на кримските българи, на бесарабските българи и пр. И независимо че авторите на атласа търпеливо разясняваха, че в този труд се картографира само диалектният континуум, въпросите за „другата България“ не секваха и на следващия ден в печата са появили заглавия като „Над 5 млн. души по света говорят български“. Затова замисълът и появата на карта, която представя разпространението и фреквентността на българския език по света, са изключително важни, отговарящи на научните и обществени потребности, и авторката доц. Ана Кочева трябва да бъде поздравена за осъществяването им.

Концептуално представянето на българския език на ново място е замислено в синхронен и диахронен план, като се държи сметка за броя и интензитета на имигрантските вълни от XVII в. (Чипровското въстание) до наши дни, а също и за характера на преселническото население, т.е. дали то е получило или не статут на малцинство в съответната държава, дали българският език има поколенчески характер и как той неминуемо и постепенно отстъпва пред езика на новата родина (т.нар език цел). Като проследява типологията на преселванията и определя най-общите езикови типове, авторката последователно се стреми да подава информация и за поддържащите запазването на българския език във всяка страна институции, и, особено важно, се старее да определи преобладаващата езикова форма (разговорна и писмена, ако има такава) на проявление на българския език в съответната държава. Статистическите данни, с които се оперира, са главно от Агенцията за българите в чужбина, от български задгранични организации, различни институти и др., а също и от книгата на д-р Й. Колев „Майка България и нейните чедра по света“ (София: 2013), в която те са обобщени.

Очертаването на разпространението, задържането и засилването или затихването на българския език по света по континенти и отделни държави следва пунктуално приетия модел, като се подава дори и отрицателна информация, напр. за липсата на сведения за български преселници в непризната-

та Приднепровска република. Особено обстойно е разгледана интересната социална и езикова ситуация в Украйна и Крим от заселването на българите там до днес. Актуална е информацията за ситуацията в Австрия, предвид богатия опит на авторката в изследването на място на българската диаспора там. Много точно и вярно са посочени хронологично и социоложки имигрантските български вълни в САЩ, като в частта, посветена специално на състоянието на българския език там, интерес представя малко известният факт, че от 2005 г. българският език е официален език в САЩ, на който се дават разяснения от данъчната администрация в щата Илинойс, окръг Кук.

В цялото изследване последователно се посочва и мигрирането на македонските българи и изобщо много подходящо се използва терминът българоезични, като „под българоезични тук трябва да се разбират всички етнически българи (по произход), които и сега използват различните форми на български език, независимо от тяхната нова религиозна или нова държавна принадлежност.“ (с. 3).

Текстовата част за разпространението на българския език по света е много добра и нужна теоретико-приложна част към цветната карта, която с графични средства представя българската езикова картина извън днешните държавни граници. С различни геометрични фигури се представя приблизителният брой на българоезичните по света от под 1 000 до над 1 милион. Цветовата символика, с която са изпълнени геометричните фигури, също е лесна за разчитане – с червения цвят е означена старата емиграция, а със синия – новата.

В обобщен вид накрая се очертава представата на нашата научна и широка общественост за носителите на българския език по света и се прави футурологична прогноза за неговото развитие. Мисля, че тук черните краски, песимизмът и негативният портрет на българина, очертан от авторката, не са съвсем основателни, но що се отнася до задачите пред научната общност за съхранението и развитието на българския език по света, то А. Кочева съвсем ясно и дефинитивно ги е посочила: точно очертаване и разкриване на езиковата ситуация във всяка страна, в която живее българска имиграция, засилване на ролята на поддържащите институции – училища, църква, медии, издателства и пр., създаване и развитие на центрове за езикова комуникация и др. С обединените усилия на тези институции, с помощта на българската държава все още не е късно да бъдат забавени и спрени процесите на десимиляция, на отродяване, на загубване на българското самосъзнание, защото безспорна истина е, че именно езикът е най-сигурният белег за народностната идентичност.

Картата „Българският език на ново място по света“ допълва и закръгля представата за разпространението на българския език извън старото историко-географско землище (областите Мизия, Тракия и Македония), което е предмет на други две карти – „Карта на диалектната делитба на българския

език“ и „Дигитална карта на българските диалекти“, в които А. Кочева е съ-автор на учени от Института за български език при БАН. Обединявайки данните от всички карти, Ана Кочева изчислява, че българският език се говори от около 15 милиона души по света. Този факт несъмнено определя важната централизираща „роля, която играе българският език за обединяване и съхранение на нацията, дори в условията на засилваща се глобализация“ (с. 8).

Славка Керемидчиева

Иванка Уливерова. Банци – за хората и говора на с. Баня, Панагюрско. Пловдив: Ракурс, 2016, 208 с. ISBN 978-954-8852-60-9.

По своята същност книгата „Банци – за хората и говора на с. Баня, Панагюрско“ представлява диференциален диалектен речник на говора на с. Баня, Панагюрско. Ако бъде представена само по този начин обаче, тя ще бъде сериозно ощетена, защото това всъщност е една апология на българското родолюбие.

Нетрадиционно за подобен тип литература книгата започва с предговор от авторката, който не е посветен на нейното съдържание или на особеностите на описвания териториален диалект. Това е портрет на селището, от който лъха малко носталгия и много, много обич. Езикът на Ив. Уливерова, изключително образен и по домашному непринуден, историите, които избира да припомни, хората, които описва с дълбока симпатия, всичко пренася читателя в един безкрайно близък и добре познат свят. Тук няма да намерите географското положение на селото, надморската височина, на която се намира, нито броя на жителите, но сред тези страници ще се почувствате у дома, защото кой не си спомня с умиление от детството продавача от магазина, който знае за всички всичко, вездесъщата леля, отговаряща за градската баня, или местният чешит, бъдещ усмивки, без който родното място няма да е същото. И макар да няма сухи научни данни, цифри и статистики, някак между другото всичко важно се оказва в главата ти: броят на махалите, основните топоними, важните места, около които преминава животът на баненци, великите личности, с които те се гордеят. Така неусетно читателят навлиза в света на с. Баня, повлиян от силата на обичта, която това място вдъхва на своите обитатели.

Веднага след този своеобразен предговор следват т.нар. „образци от говора“, чието място традиционно е след речника. И отново няма нищо по-естествено от това „пренареждане“ на основните елементи на научния текст, защото в случая не става дума просто за относително цялостен текстов фрагмент, който максимално добре да покаже основните диалектни особености. Поместените тук разкази се предшества от кратко описание на информатора, от който са записани, а това е естествено продължение на галерията от значими за с. Баня, Панагюрско, личности. Освен това те са подбрани от автора така, че да будят интерес не само с живостта и образността на изразните си средства, но и с тематиката си. Всички поместени тук текстове имат почти анекдотична стилистика и показват по неподражаем начин не само типичните за баненци модели за структуриране на изказването, изпълнени с

безброй капани за „чужденец“, но и темперамента им, тяхното разбиране за света и живота.

Напълно естествено, предвид основната цел на труда, най-обширната глава от книгата е наречена „Речник на говоримия език на с. Баня, Панагюрско“. Тя започва с пояснения относно структурата на публикувания речник, от които става ясно, че на вниманието на читателя се предлага един диференциален диалектен речник на представеното селище, в който книжовни лексеми се включват единствено в случаите, когато в говора те се различават или по своята семантика, или по фонетичния си облик от литературния си еквивалент.

Интересно е решението словният акцент да се символизира посредством болдиране на буквата, с която се означава удареният вокал. То е част от виждането на авторката, че представянето на лексемата чрез фонетична транскрипция е ненужно усложнение, което би било трудно разбираемо за евентуалните читатели – неспециалисти. Трябва да се подчертае обаче, че основните знаци от системата за фонетично записване са добре познати на всеки, който ползва такъв тип речници, а тяхната употреба би елиминирала редица много по-големи усложнения като например необходимостта, пред която е изправена Ив. Уливерова, за да избегне знака, означаващ мекост на съгласната, да означава палаталните консонанти в речника веднъж с букви **я** и **ю**, веднъж със съчетанието **йъ** и дори някъде с буква **ь** (напр. на стр. 66–67 откриваме лексемите *баталясвам*, *беленява*, *белйъ* и *бельосвам*, като всички тези различни букви и буквени съчетания означават единствено мекост на предходната съгласна).

Следва списък с използваните в речника съкращения, който представлява сериозна заявка от страна на автора диалектните лексеми да бъдат представени освен с принадлежността си към определена част на речта, с някои свои основни граматични характеристики, семантични нюанси, специфики на употреба, а също и произход.

При описанието на характерните черти на банския говор авторката изключително пестеливо посочва принадлежността му към преходните по отношение на ятовата гласна диалекти, препращайки към „Български диалектен атлас“ и трудовете на Ст. Панчовски и Г. Гемиджиев, Б. Ангелов и Д. Гемиджиева (БДА 1981; Панчовски; Гемиджиев и др. 2014), отбелязва „ъкването“, прегласът *я-е* в позиция пред мека сричка и изпадането на съгласна *х* в началото на думата и в средисловие. За сметка на това тя подробно се спира на проблема за наличието на множество турцизми в описвания диалект, като ги обяснява с това, че голяма част от населението на с. Банци е принудено да знае официалния за Османската империя език, тъй като се занимава с търговия, и акцентира на това, че този тип заемки внасят колорит и „цвят“ в речта на местното население, а голяма част от тях са далече по значение и произношение от първообраза си в турски език (с. 46). Наличието на тур-

цизми обаче е типично за голяма част от българските териториални говори, предвид националната ни история.

За сметка на голямото внимание, отделено на заемките от турски език, експлицитна информация за отношението на описвания диалект към други важни специфики на панагюрския говор като цяло – делабиализацията на *у* в *и* (*клич*, *либъ*), изговор на групите *ър/ръ* и *ъл/лъ*, затвърдяване на меките съгласни пред глаголното окончание, членуване и др. (по-подробно по въпроса вж. Стойков 2002: 112–113, Антонова-Василева и др. 2014), липсва. Специалистите биха могли да извлекат сведения по тези въпроси единствено от посочените специфични за всяка част на речта особености на банския говор и от лексикалния материал, поместен в речника и текстовете. Това обаче допълнително се затруднява от факта, че характерните за частите на речта специфики са публикувани в разбъркан вид, без да се обособят в групи отделните фонетични, морфологични, словообразователни и др. особености. Обособяват се в отделна текстова цялост единствено синтактичните черти на диалекта.

При анализ на публикувания речник на говора на с. Банци, който представлява основната част на труда, изпъкват и някои съществени пропуски от гледна точка на общоприетите норми за оформяне на речниковите статии. Авторов избор е например глаголите от видовата двойка да бъдат представени в обща статия и това не е прецедент, но много често тук представените в заглавката глаголи от свършен и несвършен вид не принадлежат към една видова двойка (срв.: *меся* / *замеся* (с. 134) и мн. др.). В заглавката на лексемата със значение <джоджен> също стоят две съвсем различни думи: *джоджан* / *джоджен* и *гъозум* (с. 96). Освен това примерите в речниковата статия често стоят не след конкретната семантика, която илюстрират, а след всички значения на думата, което лесно може да доведе до объркване (напр.: при думата *джуркоч* единственият пример илюстрира първото лексикално значение, а стои след третото (с. 97). Макар и в редки случаи като заглавка на речникова статия се срещат лексеми, които не са в основно значение (напр.: *кавардисах* (*са*) (с. 114). Там често се откриват и словосъчетания. При това не става дума за заети от други езици и семантично неразложими от гледна точка на носителите на диалекта лексемни формирования като *диними-сиктиними* (с. 98), а за напълно ясни (що се отнася до начина им на формиране) домашни изрази от типа: *греана рекиа* (с. 89), *ичимяна жътва* (с. 114) и др. Непоследователно се подава информацията за граматическото значение на думата. При повечето прилагателни например се отчита промяната по род, но при името *лакумъов* (и при ред други) тя отсъства, макар в примерите към статията да се вижда, че не става дума за неизменяема част на речта (в случая примерът е *лакумъова фафла* (с. 129). Допуска се обяснението на диалектната лексема да става чрез друга диалектна дума (напр.: *либеница*, и – ж. – диня, любеница (с. 130). Често срещана бележка при изясняване на семантиката на определен

израз е фразата „буквално и като идиом“, при което идиоматичното значение отсъства от речниковата статия (напр.: *брашмян чувал* (с. 71).

Въпреки посочените слабости обаче книгата „Банци – за хората и говора на с. Баня, Панагюрско“ представлява не само важен урок по родолюбие, но и ценен източник на сведения за разглеждания местен говор, който несъмнено ще предизвика голям интерес както у езиковедите, така и у българската културна общественост.

Илияна Гаравалова

Литература:

- Антонова-Василева и др. 2014: *Л. Антонова-Василева, Сл. Керемидчиева, А. Кочева, Л. Василева*, Карта на диалектната делитба на българския език. София: АИ Проф. Марин Дринов, ISBN 978-954-322-763-1. http://ibl.bas.bg/bulgarian_dialects/
- БДА 1981: Български диалектен атлас. Северозападна България. I. Карти. Ч. II. Статии. Коментари. Показалци. (Авт. колектив). София: АИ Марин Дринов
- Гемиджиев и др. 2014: Г. Гемиджиев, Б. Ангелов и Д. Гемиджиева, Речник на панагюрския говор А–Я. София: Богиана.
- Панчовски 2012: Ст. Панчовски, ...Наший говор мил..., Панагюрище: СД Раум.
- Стойков 2002: *Ст. Стойков*, Българска диалектология, София: АИ Проф. Марин Дринов.

Христина Тончева, Иван Г. Илиев. Говорът на село Припек, Джебелско. Пловдив: УИ Паисий Хилендарски, 2016, 181 с.

Новопоявилата се книга на Христина Тончева и Иван Г. Илиев, озаглавена „Говорът на село Припек, Джебелско“, е нагледен пример за това как трябва да изглежда едно съвременно диалектоложко проучване, как диалектолозите трябва да умеят да тълкуват езиковите факти, без да се съобразяват с отдавна приети мнения, и как сравнителната диалектология може да помогне за изясняването на въпроси като установяването на предполагаемия ареал, от който се разселва определена група население – в случая българските павликяни, родствени по език на припекчани. Тръгвайки от описанието на един говор (припешкия), затворен в рамките на едно селище и досега приеман безрезервно за част от златоградския, откривайки редица нови негови черти (като наличие на гласна *ы*) и изяснявайки редица негови взаимоотношения със съседни говори, авторите в края на краищата убедително показват не само мястото му сред родопските диалекти, но и революционно променят класификацията им, причислявайки към тях и хасковския диалект, изключително близък до павликянския и в лексикално отношение стоящ по-близо до родопските говори от него. При това като доказателство за твърденията си те не се опират само на лингвистичните данни, а обръщат внимание и на екстралингвистични фактори, какъвто фактор примерно е разпространението на прочутия неделински двуглас в региона. И като завършек на всичко това, за пръв път, доколкото ми е известно, проучване на даден български диалект се придружава от аудио записи на диалектни текстове (на свободен достъп в youtube).

Монографията започва с две кратки глави, в които се дават сведения за селото и се изброяват и анализират оскъдните досегашни проучвания на говора му от други автори, в които присъствието на вокала *ы* в него не е споменато – а това е една от най-специфичните особености на проучвания тук родопски говор. Затова и в следващата глава, посветена на фонетиката на припешкото наречие, този въпрос се засяга подробно, като се изтъква и редуването на *ы* с *ъ* или замяната *ы* → *у* – явления, които, заедно с добре познатия преход *ê* → *î*, са характерни и за павликянския говор. Но както авторите изтъкват, не само при него, но и при редица говори в Хасковско, където липсата на троен определителен член и образуването на бъдеще време с частица *за* ясно показва, че споменатите три говора – припешки, павликянски и хасковски представляват един диалектен континуум, в който редица езикови особености се преплитат.

Още специфични черти на проучвания в монографията говор се показват и в частта, посветена на морфологията – образуване на превъзходна степен на прилагателните и наречията с частица *нѐй-*, изместване от перфекта на имперфекта и аориста, запазена форма на спомагателния глагол при преизказване, специфични адвербиални маркери (*-анка*) и т.н. Синтаксисът също е разработен доста подробно, като и в него се откриват интересни типове съюзни връзки – примерно изреченията за отстъпка, въведени от съюза *да̀лу* 'макар че'.

Към частта за лексикологията, в която не само са дадени най-важните заемки, най-вече от турски, но е показано и как те се приспособяват фонетично към българското словно богатство от Припек, е приложен и речник, който би бил още по-интересен, ако показаните в него думи бяха показани с примерни изречения в контекст. Това донякъде се компенсира от приложените в края на книгата текстове, доста разнообразни като тематика. Авторите са изброили по азбучен ред в отделна глава и показаните в някои досегашни изследвания топоними от землището на селото.

Обсъжданата тук книга е подготвяна продължително време, като теренната работа е протичала в не съвсем благоприятна за изпълнението на поставената задача обстановка, което прави труда още по-ценен. Благодарение на това важно изследване изчезващият припешки говор ще се съхрани за бъдещите поколения, а на диалектоложката карта на Родопите ще има едно бяло петно по-малко.

Цветомира Венкова

Михаил Станчев. Болгары в Российской империи, СССР, странах Балтии и СНГ. – Харьков: Харьковский нац. унив., 2016, 592 с.

Изтъкнатият украински историк и българист професор Михаил Станчев, член на БАН, е издал нов труд, посветен на българите в Руската империя. Това е втори том от неговото задълбочено изследване за българската диаспора в руските земи през последните два века. Той представлява биографическа енциклопедия на видни дейци от български произход в Руската империя, СССР и страните от СНГ. Справочникът включва над 1700 биографии, данни за които авторът е издирвал в продължение на много години в архивите на България, Русия, Молдова и Украйна, както и в множество общи енциклопедии и специализирани справочници. Сред тях са военнослужещи, опълченци, интелегенти, български политически емигранти след 1923 г., както и съвременни личности от българското малцинство в Украйна, Молдова, Русия, Казахстан, Прибалтика и други части на бившия СССР. Към изданието има ценно приложение, посветено на известни български духовни деятели, свързани с Киевска Рус като митрополитите Киприан, Григорий Цамблак, Неофит, Григорий Българин, Стефан и други.

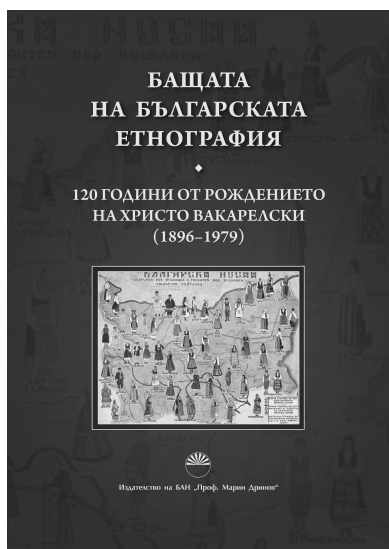
Прави впечатление голямата пълнота и подробност на биографичните статии. Тук са включени множество лица, които по различни конюнктурни причини липсват в други биографични справочници или са дадени в силно съкратен вид. Това важи най-вече за личности, репресирани в една или друга степен по време на авторитарните и особено на тоталитарните режими. Авторът използва максимално широка база от източници, което прави неговата информация изключително достоверна и обективна.

Персоналията в справочника на Михаил Станчев се превръща в истински феномен на межкултурната комуникация.

Това забележително справочно издание е незаменим документален източник за учени, преподаватели, студенти, специалисти и всички, които се интересуват от съдбата на българите в Русия и Украйна.

Никола Казански

БАЩАТА НА БЪЛГАРСКАТА ЕТНОГРАФИЯ
120 ГОДИНИ ОТ РОЖДЕНИЕТО НА ХРИСТО ВАКАРЕЛСКИ
(1896–1979)

Тази книга е споделяне на опит да бъде препрочетен Христо Вакарелски и активно да бъдат преосмислени неговите оригинални приноси в българската народоука. Това е не само жест към миналото, израз на почит към Христо Вакарелски и неговите исторически приноси, а и интерес към днешното, като необходимост за съвременната българска наука и учени.

Вглеждането в текстовете му, продължаването на неговите идеи и приноси в научни, приложни и музейни практики днес, означава да се поучим от неговия пример, да бъдат преоткрити неговите уроци и напътствия, да се извлече есенцията на неговото класическо етнографско наследство, което има формиращо влияние върху развитието на българската етнография. Да се преформулират досегашните знания в светлината на развитието и обновяването на свързаните с етнографията научни дисциплини: етнологията, фолклористиката, културната антропология, етномузикологията.

БЪЛГАРИСТИКА
BULGARICA

34/2017

Редактор: проф. Анисава Милтенова

Съставители: доц. Никола Казански, Емилия Волева
Коректор: Жасмина Кръстева

Формат 70×100/16
Печатни коли 8,50

Печатница на Издателството на БАН „Проф. Марин Дринов“
1113 София, ул. „Акад. Г. Бончев“, бл. 5

www.baspress.com

ISSN 1311-8544